د طنز لیکلو هنر

لیکوال: عبدالنافع همت

۱۳۹۵ ش کال

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز لیکلو هنر

لیکوال: **عبدالنافع همت**

برېښنالیک: **an_himmat@yahoo.com**

د موبایل شمېره: **۰۷۹۵۲۵۲۶۵۲**

خپرندوی: **اکسوس کتابپلورنځی**

کمپوز او ډیزاین: **حسیب الرحمن**

تصحیح: **خلیل احمد ثارن**

د چاپ کال: **۱۳۹۵ ش**

چاپځی: **وایگل چاپ**

Aksos

اکسوس کتابپلورنځی

دهبوریو پارک جنوبي دروازې ته مخامخ

۰۲۰۲۵۰٤٦۵۲ - ۰۷۹۸۹۸۹٦۹٦

aksosbookstore@gmail.com

aksosbookstore.af

aksos book store

aksosbookstore

ددغه کتاب د چاپ او هر ډول خپرولو حق له خپرندوی سره خوندي دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ:

دا کتاب هغه چاته ډالۍ کوم چې په هنري وسله پر اجتماعي فساد برید کوي.

(عبدالنافع همت)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

د طنز لیکلو هنر ۵
د ښاغلي سر محقق زلمي هېوادمل یاداښت: ۵
زه څه وایم؟.. ۷
د پوهاند پښتون آقا شېرزاد یاداښت: ۷
د خندا زرین کاڼي ۱۰
دځېړنوال عبدالغفور لېوال یاداښت:........................ ۱۰
د طنز لیکلو هنر ولې او د څه لپاره؟ ۱۵
د لیکوال خپل یاداښت: ۱۵
په پښتو ژبه کې د طنز لیکلو لنډ تاریخ ۲۰
د طنز پېژندګلوي.. ۲۷
بلکې په ټولو ژبو کې یو پیچلی هنر بلل کېږي. ۲۸
د طنز هدف.. ۳۸
د طنز ارزښت.. ٤٥
طنز ادبي ژانر که ادبي سبک؟ ۵۳
د طنز سبکونه.. ٦٤
د طنز بنسټونه ٦۸
د خندا لاملونه ۷٦
د خندا په اړه بېلابېلې تیورۍ ۷۹
په ټولنه کې ځانګړی تناسب او انساني تصور ۸٤
د انسان په ذهن کې د جوړ شوي تناسب ډولونه ۸٦
طنز ته ورته خپلونه ۹٦
د طنز بڼې.. ۱۰۸
د طنز قالبونه.. ۱۱۷
د طنز لیکلو تخنیکونه.. ۱۳٤
د طنز ژبه.. ۱٦۱
د طنز لیکلو عملي پړاوونه ۱٦٦
ماخذونه: ۱۷۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز لیکلو هنر

د ښاغلي سر محقق زلمي هېوادمل یاداښت:

کله چې د شلمې پېړۍ په دوران کې پښتنو ادبي مطالعات پیل کړل، نو د پښتو ادبیاتو د ژانر شناسۍ په مباحثو کې یو و نیم ځای د طنز و مزاح په باب خبرې شوې او ورسره یې د معاصر دوران د طنز لیکونکیو یادونې هم کړې دي. مرحوم اجمل خټک، مرحوم ایوب صابر، محقق حبیب الله رفیع، سر محقق دوکتور سید محی الدین هاشمي او ځینې نور لیکوال دي ، چې مونږ د دوی په ځینو آثارو کې د طنز پر اهمیت، ضرورت او جوړښت په باب یادونې مومو، خو د طنز لیکنې د هنر، تاریخچې، هدف، اهمیت ،جوړښتونو او ارزښتونو د ښوولو په باب تر اوسه په پښتو کې زما تر نظر بل اثر نه دی تېر شوی .

د خوښۍ ځای دی چې دا تشه ښاغلي عبدالنافع همت ډکه کړه او (د طنز لیکلو هنر) تر سرلیک لاندې یې دا مستقل اثر ولیکه او تر کومه ځایه چې ورته ممکنه وه د موضوع پر بېلابېلو اړخونو یې بحثونه کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. د طنز لیکنې د تاریخ تر څنګ یې د طنز په پېژندنه، هدف، ارزښت او د طنز لیکنې پر اصولو او سبک ښه بحثونه کړي دي. د دې اثر له لیکلو سره زموږ په ادبي مطالعاتو کې یوه ښه اضافه وشوه او د پښتو د ادبي مطالعاتو د پرمختګ په لاره کې یو مفید ګام اوچت شو. په کار ده چې زموږ هغه ځوانان او نور ښاغلې چې له پښتو مطالعاتو سره شوق لري، په مطالعاتو کې دې هغو موضوعاتو ته توجه وکړي ، چې تر اوسه هیڅ نه دي څېړل شوي، لږ څېړل شوي او یا زیات تحقیق ته یې ضرورت لیدل کېږي، لکه ښاغلي همت چې دا کار کړی دی. زه همت صاحب ته د دې کار له امله مبارکي وایم او د دې لیکنې له لارې له خپلو نورو ښاغلیو څخه هم غواړم چې د پښتو د ادبي مطالعاتو د پرمختګ لپاره د ډېرو موضوعاتو مطالعې ته متوجه شي او پر تکراري، زړو او ژوولیو مضامینو باندې له شخوند وهلو ځانونه وژغوري. موږ د مضامینو او موضوعاتو له فقر سره نه یو مخامخ، بلکې د خپلو مطالعاتو لپاره وسیع میدان لرو، یوازې زموږ کار، شوق، ذوق او له سهل انګارۍ نه پرهېز موږ خپل هدف ته نژدې کوي او په دې توګه به موږ د خپلو ځوانو څېړونکیو په همت، د خپلو مطالعاتو نویو کولو او بشپړتیا خواته پرمخ ولاړشو او ورو ورو به هغه هدف ته نژدې شو، چې زموږ هېوادوال د پښتو آثارو د مطالعې ضرورت احساس کړي.

همت دې زموږ د ځوانانو مل وي.

په درناوي

سر محقق زلمی هېوادمل

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه څه وایم؟

د پوهاند پښتون آقا شېرزاد یادابښت:

پخوا به پښتنو د مړو قدر کاوه، مړه به يې يادول، مړه به يې لمانځل، د مړو پاتې اثار به يې چاپول چې دا هم ښه کار و او که اوس هم څوک دا کار کوي، ښه کار کوي، خو له نېکه مرغه اوس د مړو تر څنګ ژوندي هم لمانځل کېږي، د هڅو او مثبتو کارونو قدرداني يې کېږي چې له دې قدرمنو نه یو هم تکړه ژورنالیست، شاعر او لیکوال عبدالنافع همت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همت صاحب ډېر کمالونه لري، خو زما يې طنزونه تر ټولو ډېر خوښېږي. زما په اند چې د شعر، لنډو کيسو او نورو هنري اثارو په پرتله د طنز ليکل ستونزمن کار دی، ځکه که چېري طنز ليکل اسانه کار وای، نو موږ به په پښتو ژبه کې د ګوتو په شمېر طنز ليکوال نه درلودای. طنز ليکوال عبدالنافع همت پنځه کاله زما محصل و، زه يې په ټوله مانا پېژنم، د درنو خصوصياتو لرونکی انسان و، برده بار و، تر ټولو ټولګيوالو په ادبي مسايلو ښه پوهېده، خو کله چې به په ټولګي کې د طنز خبره راياده شوه، نو همت به همت وکړ، د طنز په اړه به يې دومره دقيق معلومات ورکول تا به ويل چې د طنز په اړه يې ځانګړې فاکولته لوستې ده.

همت صاحب د ټولګي د هڅاندو ټولګيوالو له ډلې څخه و، زما هم هغه محصل تر نورو ډېر خوښېږي چې خوځښت ولري، په ټولګي کې غلی ناست وي، پر ځای پوښتنې وکړي او استادان پر خوځښت او حرکت راولي چې دغه کمال همت صاحب درلود او تل به يې له استادانو څخه د اړوندو درسي موضوعاتو په اړه پوښتنې کولې او خپله هم په ډېرو مسايلو پوهېده، ځيرک او با استعداده شخص و.

ما چې کله دا اثر ولوست، نو راته څرګنده شوه چې همت صاحب په رښتيا د طنز د تيورۍ په اړه ډېر ښه مواد ترتيب کړي او په دې اړه يې ډېر زيار ګاللی دی. د طنز په اړه يې جامع او هر اړخيزه څېړنه کړې، د طنز په مختلفو اړخونه يې بحث کړی او په ځينو ځايونو کې يې له اړتيا سره سم د طنز نثري او منظومې بېلګې هم راوړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما په اند دا یو غنیمت اثر دی او فکر کوم چې تر اوسه به په پښتو ژبه کې بل چا د طنز د تیورۍ په اړه تر همت صاحب پورته کار نه وي کړی. زه په پای کې همت صاحب ته د دې گټور اثر د چاپ مبارکي وایم او هیله لرم چې نور اثار هم وپنځوي او د پښتو ژبې مینه والو ته یې وړاندې کړي.

د عبدالنافع همت د بریاوو په هیله

پوهاند پښتون آقا شېرزاد

ښوونې او روزنې پوهنتون، ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانگې مشر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خندا زرين کاڼي

دڅېړنوال عبدالغفور لېوال يادابښت:

يو ولس چې څلوېښت کاله د غم په بټۍ کې نينې شوی، اوښکې يې وچې شوي او سپېرو شونډو يې خندا هېره کړې وي، د هغه ولس رواني حالت به څنګه څېړل کېږي؟ اوس دې نو اوتريشي زېګموند فرويد او د هغه شاګردان کارل ګوستاو يونګ يا الفرد ادلر، اريک برن يا کوم بل يو د نوي زمانې ارواپوه راشي چې د دې مخلوق په سوځېدلو ارواوو کې څه موندلای شي؟

ارواپوهان له يوه اړخه د خوبونو پربنسټ اروا څېړنه کوي، هغه ملت چې څلوېښت کاله کېږي، خوبونه نه شي ليدلای څنګه يې ارزوئ؟ هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملت چې ښايي ديوې موسکا لپار ه هـم نـړۍ تـه د سـوال لاسـونه لپـه کوي او خوبونه په خيرات کې غواړي.

ما با يد د ښاغلی عبدالنافع همـت پـر جالـب او خـورا ابتکـاري کتـاب خپله ليکنه له جدي مسايلو راپيل کړې وای، ښايي کره کتونکي به راته ووايي چې تا خو له پيله په غمجنو او شاعرانه ځګېرويو او سـاندو خـبره راپيل کړه، د دې ساندو له طنز او (د طنز ليکلو هنر) سره څه کار؟ رښتيا به وي، خو ما ولوستل چـې تنـاقض (Incongruity) ، تضـاد (Ambiguity) د طنز ځانګړنې دي او که يو څه ستاسو د تمې پرخلاف راپيل شول او تاسو ته يې د سرچپه پيل و پای پوښتنه پيدا نـه کـړه، پـه دې کې د طنز جوهر مه لټوئ. زه پوهېږم چې طنز نه ليکم، بلکې د طنز پوهنې پر يو داسې څېړنيز کتاب د څه ليکلو تکل لرم چـې مـا پـه خپله هم ډېر څه ورڅخه زده کړل.

طنز او د طنزي پيښو له امله د خندا جـوهر زمـوږ پـه اروا کـې نغښـتی دی او کوم بهرنی عيني وجود نه لري. په طبيعت کې اشيا او پـه ټولنـه کې انسانان زموږ له تصوراتو بهـر او خپلـواک دي، طنـز زمـوږ پـه اروا کې د واقعيتونو انعکاس دی، هر کله چې دا انعکـاس د منطقـي تمـې پر خلاف د تضاد، تناقض يا هم سرچپه هِرم په توګه راڅرګنـد شي، مـوږ خاندو او طنز زېږي.

بېرته ورګرځم د خپلې ليکنې د پيل کرښـو تـه. افغانـانو د تـاريخ پـه تـر ټولو ترخو شپو ورځو کې طنزونه توليد کړل. زما يادېږي چې د کابـل کوڅه کوڅه ، يوه له بلې سره جنګېـده او د يـوه کـور بـام د بـل کـور پـر وړاندې سنګر ګرځېدلی و، کابليانو به سـياسي طنزونـه پـه کوڅـو کـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تولیدول، طنزي نظمونـه، طنـزي پېښـې، ټـوکې ، هـزل، هجـو او آن د ماشومانو طنزي سندرې :

قوقو قو برگ چنار

رهبرا شیشته قطار ....

او دا هماغـه ورځـې وې چـې د کابـل وچ لښـتي پـه وینـو لانـده و او کوڅه ډېو سپیو یوازي د مړو شویوکابلیانو غوښې خـوړلې او بـس. دا پـه دې مانا چې طنز و، طنز شته او طنـز بـه وي. پـه هغـو شـپو او ورځـو کې چې طنز ورک نه شو، هېڅکله به هم ورک نه شي.

ځو ورځې مخکې مې د استاد شاعر واصف باختري شهکار شعر (بیـان نامه وارثان زمین) یوځل بیا ولوست. استاد ورته بل نوم هم ایښی دی: (شکرخند درمتن یک گریۀ تلخ) :

((گوش فرا دارید

ای عوام کاالانعام!

مارا زبانی خاص است ...))

له کلونو کلونو مې په خپلو افغاني ادبیاتو کې د طنز برخلیک تـه سـودا وه، ما ویل دا ادبي ځېل لکه چې هېر شو؟ خو د اسـتاد پـه دې شـهکار منظوم طنز کې د دري ادبیاتو له اړخـه او د ښـاغلي همـت پـه څېـر د گڼو پښـتنو طنـز لیکونکیـو د طنزونـو پـه لوسـتلو سره چـې گـڼ یـې د فیسبو ک په مجازي دنیا کې خپرېږي ، بېرته ډاډه شوم چـې طنـز پـه خپل ټول قوت سره لا ژوندی دی.

تر دې لا بل ښه زېری دا وگڼئ چې نه یوازي طنز، بلکې طنزڅېړنه هم ژوندۍ او گړندۍ ده، بیا هم پـه دري کـې زمـا د مشرـ دوسـت ښـاغلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

جلال نوراني (هنرطنزپردازی) او په پښتو کې د محمود نظري (طنز څه شی دی؟) او دا دی تر ټولو نوی يې همدغه ستاسو په لاس کې کتاب (د طنز ليکلو هنر) زېری راکوي چې په تيوريک او څېړنيز ډګر کې هم طنز تر نورو ادبي ځېلونو وروسته نه دی پاتې.

د ښاغلي همت کار، زما لپاره څو داسې ځانګړنې لري چې تر نورو يې توپيرونه او نوښتونه را په ګوته کولای شي. ښاغلي همت په خپل کتاب کې د طنز اړيکه له خندا سره او په انساني اورګانيزم کې د خندا عوامل هم څېړلي دي. دا کټ مټ د شعر په اړه څېړنې ته ورته دی چې شعر له کوم ځايه راهستېږی او چېرته زغمل کېږي (جذبيږي) ؟ د طنز په اړه له دې ليدلوري، بحث ما ته په مخه نه و راغلی.

مور ولې خاندو؟ که د دې ځواب مو وموندہ، نو د طنز هغه ځانګړنې چې په انساني اروا کې ښه ترا زغمل کېدلای شي، په اسانۍ سره موندلای شو. د هنر په اړه انتزاعي بحثونه د اوسنيو انسانانو لپا ره قناعت بښونکي نه دي. تجربي (Empirical) ميتود دلته هم د تطبيق وړ دی، اوس بايد په دې پسې وګرځو چې د انساني اروا کومې ځانګړنې هنر را جذبوي، دا څه ډول اړيکه ده؟

د ښاغلي همت کار له دې اړخه په زړه پورې دی چې طنز يې له ادبياتو څخه ور پورته د هنر په پراخه زمينه کې څېړلی دی، ځکه د ده په نظر طنز يوازي يو ادبي ځېل (ژانر Genre) نه، بلکې داسې يوه هنري تومنه ده چې په ګڼو ځېلونو او خېلونو کې ځان راڅرګندوي. که يوازي ادبي ليکنې طنز وبولو، نو په تمثيلي، تصويري، غږيزو او ترسيمي هنرونو کې طنز څه وبولو ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ څېړونکی په خپله استقرایي (Inductive) شېوه دې پوښتنې ته ځواب وایي، له همدې کبله موږ ګورو چې د هنر او ادبیاتو ترمنځ د طنز لپاره یو نوی ځای پرانیستل کېږي. د دې کتاب لیکوال پخپله یو پیاوړی طنز لیکونکی دی، له همدې کبله په دې کتاب کې هره نظریه د خپلو تجربو په زرینو کاڼو تلي او که کومه نظریه یې له تجربو سره جوړه نه وي، خپل نظر وایي. په څېړنه کې پر تجربو اتکا د دې ترڅنګ چې د څېړونکي ځانباوري ښيي، څېړنه د متعددو نظرونو ترمنځ د سرګردانۍ له ابهام څخه ژغوري او که بله لاره نه وي، څېړونکی د خپلې تجربې له لیدلوري، څخه پایلې ته نږدې کېږي.
که یو مهال د جګړې د اوږده دوران ادبیات روانکاوي کېږي، نو د تخلیقي - هنري اثارو تر څنګ د هماغې زمانې تحقیقي- تحلیلي اثار هم ورسره کتل کېږي، زه باور لرم چې زموږ د غمجنې زمانې د طنز لیکنې د تحلیل پرمهال به د ښاغلي همت دغه غنیمت کتاب هم د یوه په زړه پورې لاسوند په توګه د پښتو طنزلیکنې په برخه کې له مهمو سرچینو څخه وګڼل شي. د ټولو هېواد والو پرشوندو د یوې تلپاتې موسکا په دعا او ښاغلي عبدالنافع همت ته د تخلیق او تحقیق په برخه کې د نورو زړورو ګامونو د پورته کولو په هیله او تمه .

درنښت

څېړنوال عبدالغفور لېوال

د تلې لومړۍ نېټه، ۱۳۹۵ لمریز کال

کرغه، کابل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز لیکلو هنر ولې او د څه لپاره؟
د لیکوال خپل یاداښت:

ادبي اثار لومړی زېږي او بیا یې تیوري لیکل کېږي. د ادبي تیورۍ یوه برخه د ادبپوهانو، ادیبانو، کره کتونکو او ټولنیزو علومو کارپوهانو نظریات په خپله لمنه کې رانغاړي او بله برخه یې خپله له ادبي اثارو څخه را ایستل کېږي. په پښتو ژبه کې که څه هم د ادبي تیورۍ په اړه کتابونه لیکل شوي، خو د هر ادبي ژانر، سبک او هر اړخ په اړه لیکل شویو کتابونه شمېر خورا لږ دی.

د ادبي اثارو په لړ کې یو هم طنز دی چې پښتو ژبې ته نوی راغلی دی. طنز که څه هم ډېر مینه وال لري او ډېری لیکوال غواړي طنز ولیکي، خو څرنګه چې د طنز په اړه تیوریک اثار لږ لرو، نو له همدې امله په

(c) ketabton.com: The Digital Library

تول پوره طنزونو شمېر هم لږ دی. هغه څه چې دا مهال په لاس کې لرو، ډېری یې ژباړې او یا دبهرنیو تیوریو په رڼا کې لیکل شوي دي. په دې اثارو کې د افغاني ټولنې ټولنیز او فرهنګي جوړښت له پامه غورځول شوی او یوازې د بهرنیو پوهانو پر نظریاتو تکیه شوې ده. بله نیمګړتیا یې دا ده چې پښتو طنز د تیورۍ په کاڼي تلل شوی، خو د طنز تیوري د طنزي اثارو په تله نه ده تلل شوې، همدا لامل دی چې په پښتو ژبه لیکل شوي تیوریک اثار له طنز سره منطقي تړاو نه لري او ځوانو لیکوالو ته په عملي ډګر کې لاره نه شي ورښوولای. ډېری ځوان لیکوال نه یوازې دا چې غواړي طنز ولیکي، بلکې له دې سره هم مینه لري چې د طنز په تیورۍ ځانونه پوه کړي.

لکه څنګه چې طنزي سبک په پښتو ادبیاتو کې نوی دود شوی، دغسې د طنز تیوري هم نوی بحث دی او ډېری لیکوال څه چې آن ځینې طنزلیکوال هم د طنز د تیورۍ په اړه کره معلومات نه لري. ځینې ځوان لیکوال د طنز په نوم یو څه لیکي او بیا یې په یوه ادبي غونډه کې لولي او یا یې په ټولنیزو رسنیو کې خپروي چې خورا تود هرکلی یې کېږي، خو وروسته خبرېږي چې لیکنه یې طنز نه، بلکې کومیډي، هزل یا هجوه ده، آن دا چې داسې کتابونه هم چاپ شوي چې پر پښتۍ یې طنز لیکلی، خو که د طنز په تله یې وتلو، نو طنز نه شو ورته ویلای.

زه له شلو کالو راهیسي طنز لیکم، د کره کتنې ډېرو باندارونو ته تللی یم، له ډېرو لیکوالو او کره کتونکو سره مې د طنز د تیورۍ په اړه بحثونه کړي، خو داسې څه مې نه دي موندلي چې د معاصر طنز لیکنې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخه کې دي د ځوانو لیکوالو لاسنیوی وکړی، ځکه نو ما هوډ وکړ چې (د طنز لیکلو هنر) کتاب ولیکم.

دا کار په لومړي سر کې اسانه راته ښکاره شو، خو کله چې مې عملي ځېړنه پیل کړه، نو پوه شوم چې یو ډېر گران کار ته مې لاس وراچولی دی، ځکه په نړیوالو ژبو زه نه پوهېدم او د افغانستان په ملي ژبو کې د طنز په اړه معلومات خورا لږ وو. د ماخذونو په پیدا کولو پسې مې ډېرې منډې وکړې او ډېرې ستړیاوې مې وگاللې. په لومړي پړاو کې مې په دې برخه کې پښتو او بیا مې دري او اردو اثار ولوستل. بیا مې د ځینو دوستانو په مرسته له ځینو عربي او انگلیسي کتابونو څخه معلومات تر لاسه کړل او په پای کې مې له طنز لیکوالو، کره کتونکو او ادبپوهانو سره مرکې وکړې.

ما په دې کتاب کې هڅه کړې چې پښتو طنز لومړی د افغاني ټولنې په دننه کې مطالعه کړم او بیا یې د تیورۍ په تله وتلم. د طنز هغه اړخونه مې هم څېړلي چې تر ما مخکې لږ څېړل شوي او یا خو بیخي پام نه دی ورته شوی. په دې لړ کې د طنز په اړه یو نسبتاً جامع تعریف یو اساسي اړتیا ده چې ما په دې اړه پوره هڅه کړې ده. طنز ته ورته خېلونه څېړل او هغه ډلبندي کول یو ډېر ضروري کار دی چې تر دې مهاله دومره پام نه و ورته شوی. د نوي ټیکنالوژۍ په راتلو سره د طنز په تصویري برخه کې د طنز کورته نوي مېلمانه راغلې او له دې تنې څخه نوي ځانگې هم رازرغونې شوي چې باید وڅېړل شي. ډېری لیکوال اوس هم د پخوا په شان تصوري طنز یوازې کارټون او کاریکاټور بولي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

حال دا چې دا ساحه اوس ډېره پرخه شوې او بايد ټولي څانګې يې وڅېړل شي چې ما دې برخې ته ډېر پام کړی دی.

دغه ډول نژدې ټولو ليکوالو داسې انګېرله چې ګواکې طنز يو خپلواک ادبي ژانر دی، په داسې حال کې چې طنز ژانر نه، بلکې ادبي سبک دی. ما هڅه کړې چې په دې برخه کې ډېر دلايل وړاندې او دا موضوع پوره وڅېړم. د طنزي سبکونو په اړه هم تر دې مهاله چا څه نه وه ليکلي چې زما په اند يوه تشه بلل کېده. د طنز ليکلو تخنيکونه يوه ډېره مهمه موضوع ده، خو چا په تفصيل بحث نه و وړاندې کړی. په طنز کې خندوونکی انځور يو مهم بحث دی چې د طنز له دوو بنسټونو څخه بلل کېږي، خو دومره نه و څېړل شوی. دغه ډول د طنز قالبونه هم يوه اساسي موضوع ده چې تر دې مهاله پوره پام نه و ورته شوی. دغه ډول د طنز ژبه هم يو ضروري بحث دی، خو له پامه غورځېدلې و. د طنز ليکلو عملي پړاوونه هم يوه ارزښتاکه موضوع ده، څکه ځوان ليکوال غواړي پوه شي چې طنز ليکل څنګه پيل او څنګه يې پای ته ورسوي؟ دا ټول هغه موضوعات دي چې ما په دې څېړنه کې پوره پام ورته کړی دی.

څرنګه چې ما د خپل ادبي ژوند ډېره برخه طنز ته ځانګړې کړې، نو په دې څېړنه کې مې خپلو تجربو ته هم پوره ځای ورکړی دی. زه دا ادعا نه کوم چې په دې څېړنه کې ټولې خبرې نوي دي، خو د نويو خبرو تر څنګ هرې موضوع ته لږ تر لږه له نوي زاويې کتل شوي دي، هيله ده چې زما کتاب به د طنز په تيوری کې يو نوی رنګ وځلوي، د نورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکوالو به دې موضوع ته پام شي او په دې برخه کې به نور اثار هم ولیکي.

په پای کې لازمه ګڼم چې له ځینو دوستانو او استادانو څخه د زړه له کومي مننه وکړم. په دې لړ کې د دري ژبې تکړه طنز لیکوال ښاغلي استاد جلال نوراني د احسان خورا ډېر پوروړی یم. د دې کتاب په لیکلو کې مې هم د ده له کتابونو او هم مشورو څخه پوره ګټه اخیستې ده.

دغه ډول د استاد سرمحقق زلمي هېوادمل، پوهاند پښتون آقا شېرزاد او څېړنوال عبدالغفور لېوال یې هم ډېر ډېر کور ودان چې پر دې کتاب یې یاداښتونه ولیکل او له دې لارې یې خپل نظریات هم زما او هم د دې کتاب له لوستونکو سره شریک کړل.

ورپسې یې د تکړه ډیزاینر او مخلص دوست رضا پارسا هم کور ودان چې زما د نورو کتابونو په شان یې د دې کتاب پښتۍ هم راته ډیزاین کړه او په دې برخه کې یې ډېر زیار وکیښ. دغه ډول خپل بل اندېوال لیکوال او شاعر خلیل احمد څارن ته هم کوروداني وایم چې د دې کتاب پروف یې وکتل او د کتاب په ډیزاین او ترتیب کې یې مرسته راسره وکړه. هیله لرم چې زما او دې دوستانو زیار به نتیجه ورکړي او دا کتاب به لوستونکیو ته ګټور تمام شي.

په درنښت

عبدالنافع همت

د جدي دوهمه، ۱۳۹۵ش کال

خوشال خان مېنه، کابل

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو ژبه کې د طنز لیکلو لنډ تاریخ

د طنز تر ټولو پخوانی بېلګې د ژویو کیسې بلل شوي چې تر میلاد شپږ پېړۍ مخکې په یونان کې ایزوپ (Aesop) لیکلي دي. تر هغه راوروسته د نامتو ډرامه لیکوال (اریستوفان) آثار د یادولو وړ دي چې له (۲۴) ډرامو څخه یې یوازې (۱۱) ډرامې تر موږ پورې رارسېدلي دي. دا ډرامې که څه هم هغه مهال کومیډي بلل کېدې او اوس یې ځینې ادبپوهان طنزي کومیډي بولي، خو د نوي وېش له مخې کومیډي جلا او طنز جلا سبکونه دي. د نوي نوېش او تعریف له مخې طنزي کومیډي هغه طنز ته ویل کېږي چې انتقاد یې لږ او د خندا پله یې درنه وي. (۳۴: ۲۵مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د معاصر طنز یا معاصر طنزته ورته سبک خبره کوو، نو لومړی مو د لرغوني روم دوه نومیالي طنزي شاعران (جووینال) او (هوراس) نومونه ذهن ته راځي. دې دوو شاعرانو تر نن پورې ګڼ شمېر لارویان درلودلي او اوس هم هر طنز لیکوال په یو ډول نه یو ډول د دوی د سبک لاروی بلل کېږي. د هوراس کتاب تر میلاد (۳۵) کاله مخکې لیکل شوی چې لومړني سیاسي طنزونه ورته ویلای شو. دا آثار که څه هم تر ډېره حده پورې هجوې ته ورته دي، خو هغه مهال ټولو طنزونو هجویه رنګ درلود او ورو ورو یې وده وکړه چې اوسنی طنز ځنې راوزېږېد. (۴٦: ۸ مخ)

ادبپوهان باور لري چې طنز له یوناني ژبې څخه عربي او له عربي څخه پښتو ته د ژباړې له لارې راغلی دی. د دې خبرې د وضاحت لپاره به د عربي ادبیاتو شپږ دورې یادې کړو:

۱: د جاهلیت دوره چې تر بعثت یونیم سل کاله مخکې کلونه بلل کېږي.

۲: د صدر اسلام دوره چې تر څلوېښتم هجري کال پورې دوام کوي.

۳: اموي دوره چې تر (۱۳۲ه ق) پورې کلونه بلل شوي دي.

۴: عباسي دوره چې (٦٥٦ه ق) پورې کلونه ورته ویلای شو.

۵: فترت یا ترکي دوره چې تر (۱۲۱۳ ه ق) کال پورې دوام کوي.

٦: نهضت یا معاصره دوره چې تر اوسه پورې ادامه لري.

عرب ادبپوهان باور لري چې تر عباسي دورې مخکې په عربي ادب کې له ځینو ټوکو، هجویه او هزلیه اثارو پرته د طنز څرک نه لیدل کېږي، خو په عباسي دوره کې وینو چې طنز ته څه ناڅه پاملرنه شوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده. څرنگه چې په عباسي دوره کې د یونان اکثره ادبي اثار عـربي ژبـې ته ژباړل شوي ، نو اټکل کولای شو چې طنز به هم لـه لـه یونـاني څخـه عربي ژبې ته د ژباړې له لارې راغلـی وي. پـه دې دوره کـې د نومیـالي شاعر (ابن خلاد) یا (ابوالعیناء) نوم د یادونې وړ دی چې په بغداد کې اوسېده او په ظرافت کې یې ډېر شهرت درلود. (۱۱: ۴۵۳ مخ)

په دریمه هجري پېړۍ کې نامتو افغان عالم ابومحمد هاشم سرواني د خپل استاد (ابن خلاد) یو طنزي ډوله نظم پښتو تـه راوژبـاړه. اروابښـاد سرواني په (۲۲۳ه ق) کال د هلمند په سروان سیمه کې زېږېدلی او بیا د دیني زده کړو لپاره بغداد ته تللی دی. هلته یې له ابن خـلاد څخـه د عربي ژبې د فصاحت او بلاغـت پـه برخـه کـې زده کـړې کـړي او بیرتـه خپل وطن ته راستون شوی دی. (۴۹: ۵۸ مخ)

دا چې د اروابښاد سرواني یا بل لیکوال او شاعر لیکلې طنزي بېلگـه پـه لاس کې نه لرو، نو همدا ژباړه په پښتو کې لومړنی طنز گڼلای شـو. دا ژباړه که څه هـم د معـاصر طنـز ټـول خصوصـیات نـه لـري، هـنري او خندوونکی اړخ یې کمزوری دی، خو که د خپل وخت په تول یې وتلو، نو د طنز ابتدایي بڼه ورته ویلای شو.

د پښتو ادبیاتو لرغونې دوره له دوهمې هجري پېړۍ څخه پیل او بیا تر یوولسمې هجري پېړۍ، یـاني روښـانیانو پـورې دوام کـوي. د دې دورې موضوعات لمانځنې، قومي ویاړنې، ویرنـې، مینـه، بېلتـون او اخلاقـي تعلیمات دي چې چندان لـوړ تخیـل او ادبي صـنعتونه نـه لـری. د دې دورې اثار که څه هم ښکلا لري، خو اکثره یې تش نظمونه او پـه وچـو الفاظو سره هدف بیان شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۸۲:۵۰ - ۸۳ مخونه)

د دې دورې ځینې شاعران او لیکوال په دربارونو کې اوسېدلي دي. د هغه مهال درباري شاعرانو معمولاً د پاچاهانو په ستاینه کې قصیدې ویلې او درباري امتیازات به یې تر لاسه کول، خو کوم شاعر چې به تش لاس پاته شو، نو په هجوه او بدو ویلو به یې خوله پورې کړه، نو له دې امله درباري ادیبانو طنز ته پام نه دی کړی. که له دربارونو څخه دباندې نورو پښتنو شاعرانو او لیکوالو ته راشو، نو اکثره یې صوفیان او عارفان تېر شوي دي. څرنګه چې صوفیان اکثره بشري ټولنې ته دومره پام نه کوي، له خلکو ګوښه اوسېږي او په خپل ریاضت او عبادت بوخت وي، نو له دې امله یې طنزونه نه دي لیکلي.

بله خبره دا ده چې د هرې ژبې ادبیات د خپلو ګاونډیو ژبو سره یو ځای پر مخ ځي. هغه مهال د پښتو په ګاونډیو ژبو کې طنز دومره چا نه پېژانده او هزلیه اثارو ډېر رواج درلود. په اتمه هجري پېړۍ کې د ایران مشهور لیکوال او شاعر عبید زاکاني څو منظوم او منثور هزلیه اثار ولیکل چې د فارسي ژبې ادبپوهان یې د اوسني طنز معادل ګڼي او زاکاني ته د طنز پلار وایي، نو ویلای شو چې په لرغونې دوره کې تر ښاغلي سرواني راوروسته په پښتو ژبه کې د طنز څرک نه لیدل کېږي او دا بهیر په ټپه ولاړ ښکاري.

د پښتو ادبیاتو منځنۍ دوره له شپاړسمې میلادي پېړۍ څخه پیل او تر شلمې پېړۍ پورې دوام کوي چې په روښاني ادبیاتو پیل کېږي. د دې دورې ادبیات په عمده ډول تبلیغ ته ځانګړي شوي او عرفاني ادبیات د وسیلې په توګه کارول شوي دي. په دې دوره کې د هنریت پر ځای پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیغام ټینګار شوی او پیغام هم په عرفاني رنګ کې وړاندې شوی چې اصلي هدف یې د خلکو یو موټی کېدل و.

په منځنۍ دوره کې تر روښانیانو وروسته د خوشال بابا ادبي عصر راځي. په دې عصر کې پښتو ادبیات د مضمون او شکل له پلوه تر پخوا ډېر غني شول. د فارسي ژبې ټول قالبونه او ادبي صنعتونه په پښتو ادب کې تجربه شول. د نظامي مبارزې تاکتیک هم بدلون وموند. د پښتنو د راویښولو او یو موټی کېدلو لپاره د تصوف پر ځای قومي ارزښتونو ته پام وشو. د پښتنو اجتماعي نیمګړتیاوو ته ګوته ونیول شوه، انتقادي تفکر وده وکړه او د پخوا په پرتله هنریت ته ډېره پاملرنه وشوه. څرنګه چې انتقادي تفکر، ظرافت او اصلاح غوښتنه د طنز رغنده توکي بلل کېږي او خوشال بابا په دې دریو واړو ډګرونو کې مخکښ و، نو هغه دی چې په اثارو کې یې طنز هم تېغونه ووهل.

که د خوشال بابا په اثارو کې طنزونه ولولو، ځینې یې د معاصر طنز په تول پوره خېژي، نو ویلای شو چې د طنز بنسټ د خوشال با با په وخت کې ایښودل شوی دی. څرنګه چې هغه مهال د پښتو ژبې په ټولو ګاونډیو ژبو کې طنز له هجوې او هزل څخه پوره لاره نه وه جلا کړې، نو د خوشال بابا اکثره طنزي شعرونه هم هجویه او هزلیه رنګ لري. له خوشال بابا څخه رانیولې بیا د شلمې پېړۍ تر وروستۍ نیمایي پورې د بېلابېلو لیکوالو او شاعرانو په اثارو کې طنزي څرک لیدل کېږي، خو د نوي طنز په تول پوره او مستقل طنزي اثار نه دي لیکل شوي او که لیکل شوي هم وي، نو زموږ لاس ته نه دي راغلي. کله چې د شلمې میلادي پېړۍ په وروستۍ نیمایي کې د پښتو ادبیاتو نوې دوره پیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي، نـور ورسره سـم طنـز هـم بيرتـه نـوې سـا اخـلي او د اجتماعـي رسالت لپاره د يوې موثرې وسلې په توګه غوره کېږي.

د معاصرې دورې په ادبياتو کې نوي فکري او سياسي تمايلات رامنځ ته شول لکه بشري ارزښتونه، وطنپالنـه، ملتپالنـه، ولسـواکي، خپلـواکي او داسې نور. په دې دوره کې له لويديځ ادب څخه پښتو ژبې ته نوي ادبي ژانرونه، ميتودونه او سبکونه هم راغلل چې په دې بهير کـې پښـتو طنـز هم بلوغ ته ورسېد. (۱٦: ۳۸ - ۴۲ مخونه)

پخواني طنزونه اکثره د نظم په بڼه ليکل شوي، خو په دې دوره کې يـې نثر ته هم لاره وموندله. په لسګونو شاعرانو او ليکوالو په تول پوره طنزونه وليکـل او يـا يـې وژبـاړل لکـه اسـتاد الفـت، اسـتاد بېنـوا، غنــي خـان، عبدالاحد وحيد، ډاکټر اسرار، سعدالله جان برق، منـان ملګـری، کاتـب پاځون، عبدالباري جهاني او داسې نور يادولای شو. په دې وختونو کې نه يوازې دا چې پښتنو ليکوالو او شـاعرانو د خپـل وخـت پـه تـول پـوره طنزي اثار وليکل، بلکې نړيوال شاهکار طنزونه يې هم پښتو ته راوژباړل چې يوه بېلګه يې د ترکي شـاعر او ليکـوال عزيـز نسـين اثـار دي.د دې دورې طنزونه نه يوازې دا چې د تخيل، هنريـت او اجتماعـي پيغـام لـه پلوه ډېـر پيـاوړي دي، بلکـې پـه ډېـره زړه ورتيـا سره د ټـولنې لويـو بـې عدالتيو ته د انتقاد ګوته پکې نيول شوې ده.

د دې دورې طنزونـو يـوه نيمګړتيـا هـم درلـوده چـې هغـه د متعهـدو او ګوندي ليکوالو سياسي تمـايلات وو. ګونـدي ليکوالـو طنـز د سـياسي مفکورې لپاره د آلې په توګه کارولی دی. اجتماعـي نـاخوالي يـې يـوې خوا ته پرې ايښي او يوازې يې خپل سـياسي مخـالفين د طنـز پـه ژبـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځپلي دي، خو کله چې د ډاکټر نجيب الله حکومت ونړېد او ورسره سم په افغانستان کې د جهادي تنظيمونو تر منځ جګړې پيل شوې، نو د آيډيالوژيکي سيالۍ ميدان هم تش پاته شو او ټولو ليکوالو په ګډه ملي ارزښتونو ته پام وکړ. بې له دې چې د خپل ګوندي سيال د ځپلو په فکر کې شي، هر هغه څوک او هر هغه عمل يې په نښه کړ چې د ملي ګټو په لار کې خنډ و. اوس پښتو ژبه نه يوازې دا چې په لسګونو طنزي اثار لري، بلکې د طنز د تيورۍ اړخ هم پوره بډاى شوى دى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز پېژندګلوي

په دې بحث کې غواړو طنز تعریف کړو، خو دا کار خورا ګران دی، ځکه چې طنز هنر او د هنر تعریف او اندازه کول اسانه کار نه دی او ځینې ادبپوهان خو باور لري چې هنر ګردسره تعریف کېدای نه شي. د دوی استدلال دا دی چې هنري کیفیت درک کېدای شي، خو تعریف کېدای نه شي.

د هنرمند کار د ساینسپوه له کار سره توپیر لري. یو ساینس پوه کولای شي چې د یوې تابلو مساحت معلوم او هغه په ارقامو او شمېرو واړوي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو د ښکلا معلوملو لپاره داسي دقیق مقیاسي واحد نه لرو. (۱۷: ۱۰مخ)

په هر صورت د طنز پېژندګلوی ته راځو. طنز د عربي ژبې کلمه ده چې لغوي مانا یې ناز، نخره، پېغور، مسخره کول او ترټل دي. په پښتو کې عام او مناسب نوم نه ورته لرو او په همدې نوم یې یادوو. په فارسي کې هم طنز ورته وایي. په نوې عربي ژبه کې یې (الأدب الساخر)، اردو ژبه کې (طنز و مزاح) او په انګلیسي ژبه کې یې (Satire) بولي. په پښتو ژبه کې لکه څنګه چې طنز لږ لیکل شوی دغه ډول یې په اړه معلومات هم لږ دي. که یو څوک په کوځه، بازار او ولسي- بانډار کې یو خندوونکی حرکت وکړي یا یوه خندوونکې جمله ووایي، نو خلک یې هڅوي او وایي چې واه واه! ډېر ښکلی طنز و. د دې غیر علمي قضاوتونو اصلي لامل دا دی چې ډېری ادیبان، آن دا چې ځیني طنز لیکوال هم د طنز په اړه کافي معلومات نه لري. طنز یوازې په پښتو کې نه، بلکې په ټولو ژبو کې یو پېچلی هنر بلل کېږي.

طنز پوه (لیناردفین برګ) په خپل کتاب (طنز پېژندنه) کې وایي چې طنز یو داسي ظریف او بدلېدونکی هنر دی چې د دوو پوهانو تعریفونه هم په سلو کې سل سره ورته نه دي. د ایټالیا وتلی لیکوال (لیوناردو شاشا) وایي چې په طنز باندې پوهېدل تر ټولو ګران کار دی. دی وایي چې طنز یوازینی هنر دی چې تر اوسه پوره نه دی کشف شوی او نورو څېړنو ته هم اړتیا لري.(۴۷: ٦٦- ۷۰ مخونه)

دلته به د طنز څو تعریفونه وړاندې کړو او بیا به هر تعریف په لنډ ډول وڅېړو، وروسته به وګورو چې د تعریفونو تر منځ کوم مشترک ټکي لیدل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي؟ بیا د همدې مشترکو ټکیو په رڼا کې کولای شو چې یو نسبتاً جامع او د قناعت وړ تعریف وړاندې کړو. (۴:۲۱ مخ)

۱: طنز په واقعیت کې له کرکې او نفرت څخه ډکه خندا ده، دا خندا که له یوې خوا مقابل لوری

(لیدونکی، لوستونکی، اورېدونکی) خندوي، نو په عین وخت کې د بدو او ناوړو کارونو په مقابل کې د هغه قهر او کرکه هم راپاروي. (۵۲: ۱۰۰ مخ)

۲: روسی لیکوال نیکلای گوگول: طنز د نامریي اوښکو په منځ کې خندا ده.

۳: انگرېز ادبپوه جانسن: طنز هغه وینا ده چې پر اجتماعي فساد او نادودو باندې نیوکه کوي. (۱۹: ۱۵۷- ۱۵۸ مخونه)

۴: سیمون کریچلي: د طنز وظیفه یوازې د خلکو مسخره کول او شخصي عقدې پالل نه، بلکې په ټولنه کې له عمومي فساد سره کرکه ښوول دي. (۳۵: ۲۵ مخ)

۵: دیان جک: طنز د انتقاد محصول دی، هغه انتقاد چې په هنر بدل شوی دی.

٦: ډاکټر علي شریعتي: طنز یو واقعي هنر دی. که څه هم موږ بل ډول هم خندېدلای شو، خو دا ډول خندا د انساني معنویت محصول ده. طنز د خندوونکو شیانو بیان نه کوي، بلکې په خندا کې غمجنې خبرې کوي.

۷: ایرانی لیکوال او شاعر ډاکټر شفیع کدکنی: طنز د ټولنې د نیمگړتیاوو هنري انځور دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸: ایرانی عالم فریدون تنکابنی د طنز پر هنریت او ښکلا ټینگار کوي او وایي: طنز د هنري اړخ په پام کې نیولو سره په رمز او کنایه سره پر اجتماعي نیمگړتیاوو انتقاد کوي.

۹: طنز په خپل ذات کې یو اجتماعي فعالیت دی چې په ځان کې د اعتراض او بغاوت تومنه لري

۱۰: نومیالی رومي طنز لیکوال او شاعر هوراس: غواړم چې حقیقت په خندا ووایم.

۱۱: میشل ریگن: طنز ځانگړي روشنفکرانه مسخرې دي.

۱۲: آرتورډ پولارډ: طنز اخلاقي او اجتماعي رسالت ادا کوي، ځکه خو نړیوال اعتبار لري.

(۹: ۷ مخ)

۱۳: چارلي چاپلین: طنز په ټولنه کې د وېرې او نفرت له منځه وړلو لپاره تر ټولو غوره زهر دي.

۱۴: پاکستانی طنزپوه ډاکټر ظفر عالم ظفري: طنز باید خامخا څه ناڅه د ملنډو او تریخوالي عنصر ولري. (۲۷: ۲۱ مخ)

۱۵: یوری، ب، بوریف: طنز ډیموکراټیک خوی لري، ځکه د خندا برخه یې له ټولنې څخه سرچینه اخلي.

۱۶: د. ایچ، لارنس: طنز هغه خواخوږي ده چې زموږ په ذهن کې گرځي راگرځي او باالاخره د طنز په بڼه بیانېږي.

۱۷: جانتن سویفټ: طنز هغه هینداره ده چې هر څوک له ځانه پرته د هر چا څېره پکې لیدای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸: الکساندړ پوپ: طنز د اعتراض له غريزې څخه زېږېدلی او په هنر تبدیل شوی دی.

۱۹: هوګارټ: په څمکه کې د انسان ژوند له خورا ډېرو خوښيو، غمونو او کړکېچونو څخه ډک دی. دې ژوند ته له ډول ډول زاويو کتلای او په بېلا بېلو لارو يې بيانولای شو. په دې لړ کې تر ټولو مهم او په زړه پورې لاره دا ده چې انسان ته د طنزي عينکو له لارې وګورو. که د انسان کړه وړه په ځير سره وګورو، نو خامخا د خندا وړ دي.

۲۰: جورج تست: طنز هغه ادبي اثر دی چې د ټولنې بداخلاقي، بد کړه وړه او اشتباهات په غير مستقيم ډول مسخره کوي.

۲۱: طنز هغه اثر دی چې په هغه کې د آيروني يا پېغور له تخنيک څخه کار اخيستل شوی او د خلکو پر ځينو کړنو بريد شوی وي.

۲۲: افغان طنز پوه استاد جلال نوراني د طنز لپاره دوه اساسي ارکان په ګوته کوي چې يو خندا او بل انتقاد دی.

۲۳: سرمحقق دوست شينواری: طنز هغه هنري اثر دی چې په هغه کې د ژوند ناوړه او منفي اړخونه انځور شوي او د لوستونکو د کرکې وړ ګرځېدلی وي. (۲۲: ۲۱۱ مخ)

۲۴: د انګلستان رومان ليکوال دانيال دفو وايي چې د طنز هدف اصلاح ده. (۴۲: ۴۹-۹۳ مخونه)

۲۵: ډاکټر سيروس شميسا وايي چې طنز اجتماعي او اصلاح طلبانه هدفونه لري. (۲۳: ۲۳۸ مخ)

په لومړي تعريف کې له قهره ډکه خندا وينو چې په ټولنه کې د ناخوالو له امله راپيدا شوې ده. د نيکولای ګوګول په تعريف کې د قهر تر څنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوښکو ته هم اشاره شوې ده، خو دا اوښکې نه ليدل کېږي، بلکې يوازې يې حالت احساس کېږي. د جانسن په تعريف کې لـه فسـاد سره کرکـه کول اساسي توکی بلل شوی دی، هغه فساد چې خلک يې پـر وړانـدې خپله کرکه د ژړا پر ځای د خندا په بڼه څرګنـدوي. ګوګـول خنـدا او ژړا سره تړلې ګڼي. رښتيا هم ليدلي به مو وي چې يو څـوک لـه ډېـر درد او قهر څخه خاندې او موږ يې ترخه خندا بولو. سيمون کريچلي هم د طنز وظيفه پر فساد نيوکه ګڼي، خو ټينګار کوي چې بايد په دې نيوکـه کـې شخصي عقدې و نه پالل شي او عمومي فساد په نښه شي. که پـه طنـز کې شخصي عقدو ته ځای ورکړو، نو طنز بـې لارې کېـږي او پـه هجـوه اوړي.

ديان جک هم ښه په تول پور ه خبره کوي او وايـي چـې انتقـاد بايـد پـه هنري بڼه وي، ځکه چې طنز له ادبياتو سره اړه لـري او ادب هـنر دی. ډاکټر علي شريعتي په طنز کې خندا يو مهم عنصر ګڼي او طنزي خندا د انسان لـه معنـوي نـړۍ سره تړلـې بـولي. ډاکټـر شـفيع کـدکني هـم جانسن ته ورته نظر لـري او د طنـز موضـوع پـه ټولنـه کـې پـر فسـاد او ناخوالو باندې انتقاد کول ګڼي.

فريدون تنکابنی هم د ديان جک غوندې د طنز پر هنريت ټينګار کـوي او په انتقاد کې د رمز او کنايې خبره مطرح کـوي. پـه دې نظـر کـې د هنري اثر يوه مهمه ځانګړتيا وينو، ځکه د هنري اثر يوه نښـه دا ده چـې خبره په رمز او اشاره کوي.

د ښاغلي تنکابنی تر تعريف وروسـته پـه بـل تعريـف کـې انقـلابي رنـګ وينو. دی وايي چې په طنز کې بايد د اجتماعي ناخوالو او اسـتبداد پـر

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړانـدې اعـتراض او بغـاوت نغښـتی وي. نومیـالی رومـي طنـز لیکـوال هوراس هم په طنز کې خنـدا تـه تـرجیح ورکـوي، خـو هغـه خنـدا چـې حقیقتونه بیانوي.

میشل ریګن هم په طنز کې انتقاد تـه اشـاره کـوي، خـو د انتقـاد لپـاره اخلاقي، مسئولانه او روشنفکرانه حدود وضع کـوي. د ریګـن نظـر هغـه اساس دی چې طنز له شخصي عقدو او کرکې څخـه جـلا او لـه ټـولنې سره یې تړي. که په طنز کې اخلاق او اجتماعي مسئولیت نـه وي، نـو طنز له هجوې سره ګډېږي. چارلي چاپلین هـم پـه طنـز کـې د انتقـاد خبره کوي، خو د برید او سزا خبره هم ورسره غوټه کوي. دی بـاور لـري چې باید زهر په خوړو کې ونغښتل شي او بیا په ټولنه کې پـه مفسـدینو باندې وخوړل شي. ډاکټر ظفـري هـم پـه طنـز کـې د تریخـوالي عنصر-ضروري ګڼي، خو د زهرو غوندې وژونکو ترخو توکو خبره نه کوي.

یوری، ب، بوریف هم پر خندا ټینګار کوي، خو له نورو سره یې تـوپیر دا دی چې خندا ډیموکراټیک ارزښت بولي. دی وایي چې د ډیموکراسـۍ بنسټ پر اکثریت ولاړ دی، څرنګه چې په ټولنه کې هر څـوک خانـدي، نو دا یو هنري اکثریت دی او بایـد چـې هـر طنـز خنـدا ولـري. د. ایـچ، لارنس بیا په طنز کې د کرکې تر څنګ د خواخوږۍ خبره هم کوي چې دا خبره ډېره پر ځای ده. یو خو دا چې پـه طنـز کـې د هجـوې غونـدې شخصي عقده ځای نه لـري او بـل دا چـې مـوږ پـه ټولنـه کـې هـره بـې عدالتې له دې امله غندو چې د یو چا حق تر پښو لاندې شوی دی. پـه ټولنـه کـې د نـاخوالو غنـدل پـه دې مانـا دی چـې لـه هغـو خلکـو سره خواخوږي ښیو چې د بې عدالتۍ قرباني شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جانتن سویفټ هم د انتقاد خبره کوي، خو یوه نوې خبره هم ورسره غوټه کوي. دی وایي چې په طنز کې پر ځان انتقاد نه شي کېدای، ځکه چې طنز انفرادي نه، بلکې اجتماعي ناخوالو ته نغوته کول دي. الکساندر پوپ هم په طنز کې هغه انتقاد او اعتراض ته اشاره کوي چې په هنري انداز کې وړاندې شوی وي. هوګارټ په طنز کې خورا مهمه موضوع مطرح کوي چې هغه ظرافت دی. ظرافت ځکه مهم دی چې په وینا او لیکنه کې اکثره وخت د خندا لامل ګرځي. د هوګارټ په اند طنز لیکوال په انتقادي بڼه د انسان کړه وړه خورا په دقت څاري او ولس ته هغه څه ورښیي چې عادي خلک یې نه ویني.

جورج تست هم د نورو طنزپوهانو غوندې باور لري چې باید د ټولنې ناخوالي په غیر مستقیم ډول مسخره شي. په غیر مستقیم ډول یو شي ته اشاره کول په لیکنه کې هنري رنګ پیدا کوي چې دا ډول تخنیک یوه مهمه ادبي ځانګړنه بلل کېږي. تر جورتست وروسته نظر کې د انتقاد یوه خاصه بڼه یاده شوې چې هغه پېغور دی. پیغور د انتقاد تر ټولو زیږه او ترخه بڼه ده. د پېغور له لارې یو څوک ډېر ژر غبرګون ښیي او ځان ته متوجه کېږي. استاد جلال نوراني بیا په دې باور دی چې طنز له دوو اساسي توکو څخه جوړ دی چې یو ظرافت یا خندا او بل انتقاد دی. سرمحقق دوست شینواری په طنز کې د منفي اړخونو د څلولو هدف دا ښیي چې خلک کرکه څنې وکړي. د انګلستان رومان لیکوال (دانیال دفو) بیا د طنز لیکلو هدف د ټولنې اصلاح ګڼي. ډاکټر سیروس شمیسا هم د طنز هدف عمومي اصلاح ګڼي. د ډاکټر شمیسا

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دفـو غونـدې لسـګونه ليکـوال او طنزپوهـان د طنـز هـدف د ټـولنې اصلاح بولي.

په پورتني بحث کې مو د طنز بېلابېل تعريفونه ولوستل او وموليدل چې په هر تعريف کې د طنز يو اساسي يا فرعي رکن ياد شـوی دی، خـو پـه دې تعريفونو کې لس ټکي خورا مهـم دي او لـه مـوږ سره مرسـته کـوي چې يو نسبتاً جامع تعريـف ولـرو، هغـه ټکـي دا دي: ((کرکـه، انتقـاد، فساد، ظرافت، خندا، قهر، ټولنه، هنري ډول، اجتماعي اخلاق يـا مـلي فرهنګ او اصلاح)). په دې لړ کې لومړی تـوکی کرکـه ده چـې انسـاني هيجان بلل کېږي او له هنر سره ډېـرې نـژدې اړيکـې لـري. د علمـي او ادبي ژبې تر منځ يو عمده توپير دا دی چې علمي ژبـه تعليمـي او ادبي ژبه پاروونکې وي. د علمي ژبې په مرسته له يـو شي خبرېـږو، خـو ادبي ژبه اغېز راباندې کوي او عواطف مو راپاروي، نو ويلای شو چـې ادبي او هنري اثار تر ډېره بريـده د عقـل پـر ځـای د انسـان لـه عواطفـو سره اړه لري.

انساني عواطف د هنر بنسټ بلل کېږي او د ادبياتو ستره وظيفه هـم د عواطفو انتقال دی، همدا عواطف دي چې انسـان هڅـو او کوښـښ تـه چمتو کوي. د انساني عواطفوپه لړ کې کرکه، مينه، خوشالي، خندا، ژړا او داسې نور يادولای شو. کله چې انسان خوشـاله يـا خفـه شي، نـو دا حالت په بېلابېلو بڼو او شکلونو سره ځرګنـدېږي چـې عـاطفي غبرګـون بلل کېږي. عاطفي عکس العملونـه درې عمـده ځانګړتيـاوې لـري لکـه ذهني او ضميري فعاليت، په جسمي حرکاتو کې بـدلون او د وجـود پـه ځينو برخو کې تغيرات. د بېلګـې پـه ډول خوشـالي پـه بېلابېلـو نښـو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

علایمو سره ښوول کېږي چې یوه یې هم خندا ده. دغسې خفګان هم په رنګارنګ علایمو سره څرګندېږي چې یوه نښه یې ژړا ده، خو کله بیا د خوښۍ او خواشینۍ علایم سره ګډېږي، مثلا یو څوک د خوښۍ پر مهال ژاړي او د خواشینۍ یا قهر پر مهال خاندي چې موږ یې ترخه خندا بولو.

هغه توکي چې موږ له بېلابېلو تعریفونو راوایستل لومړی عنصر یې کرکه ده چې انساني هیجان بلل کېږي او د انتقاد په بڼه څرګندېږي. د طنز دوهم عنصر خندا ده. خندا هم ځان ته عوامل لري. اساسي عامل یې دا دی چې موږ په ټولنه کې د هر موجود په اړه په خپل ذهن کې یو تصویر لرو، دا تصویر د وخت په تېرېدو سره په یو تناسب اوړي او موږ ورسره عادت کېږو. کله چې موږ د دې تناسب خلاف یو څه وینو، نو خندا راځي، خو دا چې د دې ناانډولۍ یا عدم تناسب شا ته فساد وینو، نو خندا مو له قهر سره ګډه او د فساد پر ضد مو کرکه راپارېږي.

په طنز کې بل مهم توکی ظرافت دی چې د خندا سبب کېږي. طنز لیکوال موږ ته په ټولنه کې یو فوق العاده او زموږ د تصور خلاف حالت راښيي چې په نتیجه کې موږ ته خندا راځي. که د دې حالت شاته فساد نه وي، نو خندا تر پایه یوازې خندا پاته کېږي او که یې شاته بې عدالتي او د هغه عامل وینو، نو خندا مو په قهرجن او ژړغوني حالت بدلېږي. د کرکې او قهر تر منځ توپیر دا دی چې قهر د کرکې غبرګون او نښه بلل کېږي. په کومیډي کې هم خندا لرو، خو هلته خندا هدف او په طنز کې وسیله ده. بل توپیر یې دا دی چې په طنز کې د خندا هدف خندول او خوشالي کول نه، بلکې د فساد مسخره کول دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

طنزي خبره په کنایه، رمز او غیر مستقیم ډول وي. دغه ډول سېمبولیک او خیـالي کرکټرونـه هغـه څـه دي چـې طنـز تـه هـنري او ادبي رنـګ ورکوي. څرنګه چې طنز له هنر او ادبیـاتو سره اړه لـري، نـو بایـد انتقـاد هنري بڼه ولري.

د انتقاد وړ لوری هم ډېر مهم دی. باید د انتقاد ګوته ځـانګړي شـخص ته نه، بلکې د ټولنې عمومي فساد تـه ونیـول شي، ځکـه چـې د واقعـي شخص تورنول قضایي او عدلي بڼه غوره کوي. که موږ پر واقعي شـخص باندې تور پورې کوو، نو باید د خپل تور د اثبـات لپـاره واقعـي اسـناد او شواهد پیدا کړو. کله چې مو په طنز کې نومونه، ځایونه، نېټې، پېښـې، اسناد او د موضوع ټول اړخونه په واقعي بڼه بیان کـړل لیکنـه هـنري او ادبي ارزښت له لاسه ورکوي او ژورنالستیکه بڼه غوره کوي.

بل مهم توکی اجتماعي اخلاق یا د ټولنې اصیل ارزښتونه دي. کله چې په ټولنه کې فسـاد او بـې عـدالتي غنـدو، نـو بایـد د ټـولنې اخلاقـي او فرهنګي ارزښتونه په تېره بیا د ژبې عفت مراعت کړو. د طنز وروسـتی او اساسي توکی هدف دی. کله چې فساد غندو او عدالت غواړو، نو ښکاره خبره ده چې د ټولنې اصلاح غواړو او یا مو نیت دا وي چې په ټولنه کې د خلکو پام فساد او بې عدالتۍ ته راوګرځوو.

تر دې ځایه مو په بېلابېلو تعریفونو کې د طنز اساسي تـوکي وپېژنـدل، اوس کولای شو چې دا توکي سره یو ځای او د طنز لپـاره داسي تعریـف وړاندې کړو: طنز هغه ادبي سبک دی چې په هغه کې د اصـلاح لپـاره په هنري، ظریفانه او خندوونکي ډول د ټـولنې د اخلاقـي معیـارونو پـه پام کې نیولو سره پر اجتماعي فساد انتقاد شوی وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز هدف

طنز له ادب او ادب له هنر سره اړه لري. د طنز تر هدف مخکې ضروري ده چې د هنر هدف هم څه ناڅه وپېژنو. کله چې په هـنر کـې د هـدف خبره کوو، نو دوې مشهورې تیورۍ مو مخ ته راځي. یو دا چې
(هنر د ژوند لپاره) او بل (هنر د هنر لپاره). اپلاتون به شاعران له دې امله محکومول چې اجتماعي مکلفیتونو او اخلاقي ارزښتونو تـه پـام نـه کوي، خو د اپلاتون شاگرد ارستو بیا په هنر کې پر ښکلا ټینگار کوي او التزام له پامه غورځوي. تر ارستو وروسته په دې اړه ډېرو پوهـانو بحثونـه کړي، خو الماني عالم (ایمانویل کانت) لومړنی فیلسوف دی چې د نگه یا سوچه هنر لپاره یې تیوریکي بنسټ کښېښود. دی وایي چې هـنر پـه خپلـه هـدف دی، بایـد د هـیڅ ډول هـدف لپـاره د وسـیلې پـه توگـه استخدام نـه شي. دا شـعار تـر ډېـره حـده د نـامتو فرانسـوي لیکـوال (ویکټور هوگو) له خوا دود شو. تـر هوگـو وروسـته بـل فرانسـوي عـالم (تیوفیل گوتیه) هم په هنر کې د التزام او مکلفیت موضـوع رد کـړه. دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي مهمه نه ده چې هنر دي ګټه ولري. ايا دا کفايت نه کوي چې يو ادبي اثر ښکلی دی؟ د ګلانو، عطرونو، مرغيو او ټولو هغو شيانو په ډول ښکلی هنر چې انسان له خپلې خوښې سره سم بدلون نه شي ورکولای. (۱۷: ۳۳ - ۸۱ مخونه)

(هنر د ژوند لپاره) پلويان بيا د ګټور هنر او رياليزم موضوع مطرح کوي. د دې نظريې سرلاری فرانسوي نامتو ليکوال (بالزاک) او د انګلستان مشهور ليکوال (چارلس ډيکنز) دی. دوی وايي چې د ژوند پېښې په مجرد ډول نه مطالعه کېږي، بايد ټول هغه عوامل وڅېړل شي چې د پېښو پر کميت او کيفيت اغېز لري. د دې تيورۍ تر ټولو مشهور پلوی سن سيمون (Saint Simon) دی.

دی وايي چې د هنري اثارو هدف د ټولنې د افرادو تر منځ د همکارۍ او خواخوږۍ د احساس پيدا کول دي، نو بايد هنر د ټولنې خدمت ته وقف شي. نامتو ارواپوه (زيګمونډ فرويډ) هم د هنر لپاره هدف ټاکي. دی وايي چې انساني غريزې بايد صيقل شي چې هنر په دې برخه کې ښه خدمت کولای شي. (۲۲: ۳۹ مخ)

تر دې ځايه مو د هنر پر هدفونو خبرې وکړې اوس د طنز هدف ته راځو. طنز يو داسې هنر دی چې د دواړو تيوريو پلويان ورسره موافق دي، ځکه چې طنز هم خوند او تفريح لري او هم په هنري بڼه اجتماعي پيغام رسوي. البته دا د لوستونکو په اړتيا او سليقه پورې اړه لري چې کوم اړخ يې خوښوي يا کوم اړخ ته يې ډېره اړتيا لري، لکه د غره په لمنه کې يوه ښکلې او مېوه لرونکې ونه چې يو سيلاني يې ښکلا ستايي، يو ستړی شپونکی يې په ټکنده غرمه کې سيوري ته دمه کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او يو وړی لاروی يې خوږه مېوه خوري. موږ په دې بحث کې د طنز د هدف په اړه د بېلابېلو طنز ليکوالو او ادبپوهانو نظريات راوړو او بيا د دوی تر منځ مشترک ټکي راباسو، وروسته به څرگنده شي چې د طنز هدف څه دی؟

په طنز کې معمولاً اصلاح غوښتونکی هدف نغښتی وي. په پيل کې داسې برېښي چې طنز يوازې د خندا او شوخۍ لپاره دی، خو وروسته څرگندېږي چې ليکوال د ټولنې له نادودو او بدمرغيو څخه ځورېږي او د دې پر ځای چې خپل دغه درد د گيلې يا نصيحت په ژبه ووايي د خندا په قالب کې يې وړاندې کوي او په دې ډول ظالمان او مفسدين د ريشخند په نښښ وهي. (۱۵: ۱۳ مخ)

انگرېز شاعر درايدن وايي: د طنز اصلي هدف دا دی چې رذالتونه اصلاح او ترميم شي. (۴۷: ٦٧ مخ)

د انگلستان رومان ليکوال دانيال دفو وايي: د طنز هدف اصلاح ده. ښاغلی دفو بل ځای وايي چې د طنز هدف له حق څخه دفاع او ناولتيا اصطلاح ده. نوميالی رومي طنز ليکوال (هوراس) د طنز لپاره دوه عمده هدفونه ټاکي چې يو تعليم او بل تفريح ده. (۹:۷۸- ۷۹ مخونه)

د طنز هدف شخص نه، بلکې پر عمومي فساد او عيبونو بريد کول او اصلاح کول دي. (۳۵: ۲۵مخ)

د طنز هدف د ملنډو له لارې د ټولنې اصلاح کول دي. (۲۷: ۲۰ مخ)

جانتن سويفټ وايي: څرنگه چې زما هدف د بشري ټولنې اصلاح ده، نو بايد لږ تر لږه ډاډه واوسم چې زما کار د عدلي او قضايي ادارو په گټه دی او بايد زما د انتقادونو درناوی وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر خسرو فرشید وايي: طنز هغه لطیف او زهر لرونکی اعتراض دی چې هدف یې د ټولنې اصلاح ده.

د. ایچ، لارنس وايي: طنز د سیاسي او اجتماعي وضعیت د اصلاح کولو وسیله ده.

یوري، ب، بوریف وایي: طنز یو اجتماعي نقد دی چې هدف یې د عمومي افکارو تنظیمول او ښکلا پېژندل دي. میخائیل سالتیکوف شیدرین وایي: د طنز هدف د عیبونو له منځه وړل دي. (۴۲: ۴۶۸- ۴۸۱ مخونه)

د طنز هدف اجتماعي ناخوالو ته د خلکو پام وراړول دي. (۴: ۲۵ مخ)

په پورتنیو نظریاتو کې د طنز لس هدفونه یاد شول چې په دې ډول دي:

- د اجتماعي ناخوالو اصلاح کول.
- له حق څخه دفاع کول.
- تعلیم ورکول
- د فساد او اجتماعي ناخوالو مشخص کول
- د مفسدینو او ریاکارو خلکو رسوا کول
- د عامه افکارو تنظیمول
- ښکلا پېژندل او له بدرنګۍ څخه جلا کول
- د فساد مسخره کول
- اجتماعي ناخوالو ته د خلکو پام ور اړول
- تفریح.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اجتماعي ناخوالو او مفسدینو مشخص کول، مسخره کول او رسوا کول، اجتماعي ناخوالو ته د خلکو پام ور اړول، د عامه افکارو تنظیمول، خلکو ته تعلیم ورکول او له حق څخه دفاع کول، ټول اصلاح غوښتنه ده، په دې مانا چې د طنز لیکلو اساسي هدف د اجتماعي ناخوالو اصلاح ده، خو طنز د دې تر څنګ دوه نور فرعي هدفونه هم لري چې یو ښکلا او بل تفریح ده.

ښکلا نه یوازې دا چې په عمومي ډول د هنر روح بلل کېږي، بلکې په طنز کې هم خاص ځای لري. په دې مانا چې طنز معنوي او ظاهري بدرنګي غندي چې په نتیجه کې یې ښکلا سوچه او د خلکو پام ور اړوي. لکه یو باغوان چې د ګل له بوټي څخه وچې پاڼې او اضافي څانګې پرې کوي، له شاوخوا څخه یې هم اضافي بوټي او هغه څه لیرې کوي چې پر ګل سیوري غوړوي او تاوان ورته رسوي. د دې کار په نتیجه کې ګل وده کوي او ښکلا یې سوچه کېږي.

د ښکلا په اړه خورا ډېر تعریفونه وړاندې شوي، خو هغه تعریف چې له طنز سره نږدې اړیکې لري په دې ډول دی: په کایناتو کې هماهنګي، ترتیب او تنظیم ته ښکلا وایي. ښکلا زماني، مکاني او فرهنګي پولې لري. یو شی نن بدرنګه، خو پرون ښکلی بلل کېده، یو شی یو ځای ښکلی او بل ځای بدرنګه بلل کېږي، په یوه فرهنګ کې ښکلی او بل کې بدرنګه ګڼل کېږي. هغه ښکلا چې د یوې ځانګړې ټولنې د قضاوتونو محصول وي، اجتماعي ښکلا بلل کېږي. دا ښکلا د یوې ټولنې د ملي ارزښتونو، ملي فرهنګ، اخلاقو او عقایدو په تله تلل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي. کله چې په یوه ټولنه کې دغه تناسب او نظم ګډوډ شي، نو د نوموړي ټولنې له نظره بدرنګي بلل. (۲۵: ۷۸- ۷۹ مخونه)

په بشري ټولنه کې ظلم، بې عدالتي او فساد هغه تیارې دي چې پر انساني ارزښتونو یې سیوری غوړولی دی. د طنز هدف له همدغو تیارو او ناخوالو سره مبارزه ده. که اجتماعي ناخوالي ر سوا شي، خلک کرکه ځنې وکړي او په نتیجه کې کرکه محوه شي، نو بشري ارزښتونه سوچه او ځلېږي. کله چې انسان سوچه او ښکلي ارزښتونه خپل کړل، نو خپل معراج ته رسېږي. دا فطري خبره ده چې کله انسان خپل هدف ته ورسېږي، نو دا کار د تفریح او خوشالۍ سبب ګرځي.

په طنز کې دوه ډوله تفریح او خوشالۍ وي چې یو وسیله او بل یې هدف دی. یو دا چې کله انسان په ټولنه کې له طبیعي تناسب څخه وتلی شی یا وضعیت ویني، نو خندا ورځي. د وخت په تېرېدو سره انسان په خپل چاپېریال کې له دې تناسب سره عادت شوی وي چې انسان پر دوو او حیوان پر څلورو پښو ځي، که انسان په عام محضر کې پر څلورو پښو روان وي، نو دا حالت د خندا سبب ګرځي. دا خندا لنډ مهاله، بې هدفه او له هجوې او کومیډي سره مشترکه خندا ده. خو که یو انسان له کوم جسمي معلولیت پرته پر څلورو پښو روان وي او د دې کار شاته د هغه ناپوهي، بې پروایي او بشري ارزښتونو له پامه غورځېدل وښودل شي، نو تر خندا وروسته د لیدونکي قهر راپارېږي، خندا یې په ژېړغوني حالت اوړي، د انتقاد ښه غوره کوي او په دې ډول پر اجتماعي ناخوالو برید کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله کله په طنز کې خندوونکی حالت طبیعي نه وي، بلکې طنز لیکوال یې د معنوي او لفظي صنایعو په مرسته انځوروي. دا حالت لوستونکی خندوي او د تفریح سبب هم ګرځي، خو د طنز اصلي تفریح تر کسات اخیستلو وروسته راځي. هر انسان خامخا په ټولنه کې له یو ډول ظلم او بې عدالتۍ څخه ځوریږي. کله چې په کوم طنز کې هماغه ډول بې عدالتي غندل شوې وي، نو لوستونکی طنز لیکوال د ځان ملګری او خواخوږی ګڼي، ډېر خوشاله کیږي چې یو څوک ده ته ورته خبره کوي یا د ده پر دښمن برید کوي.

په طنز کې تفریح پر دوه ډوله ده: یو لنډ مهاله تفریح ده چې د انسان په ظاهري بڼه کې څرګندیږي او بله هم اوږدمهاله او پټه تفریح ده چې د انسان وجدان او روح ارامويي. هغه لوستونکی چې ارام ژوند لري، د ظلم قرباني شوی نه وي، په طنز کې ظرافتونه او هنري پوښونو کې پټ پیغامونه نه شي لیدای یا یوازې د تفریح په لټه کې وي، په طنز کې ګډوډ حالت ته خاندي او د تفریح له لارې د لنډ وخت لپاره ذهني سکون پیدا کوي. دوهم هغه حساس او خوږمن لوستونکي دي چې د خندا په بهیر کې ډېر ژر په نښه شوي بشري ناخوالي ویني. دلته وینو چې دواړه ډلې لوستونکي خوشاله کیږي. لومړی لوستونکی په ټولنه کې د خپل انتظار خلاف حالت ویني او خوشاله کیږي، خو دوهم لوستونکی ځکه خوشاله دی چې لیکوال ده ته ورته دریځ لري، نو د دې بحث په نتیجه کې ویلای شو چې طنز یو اساسي او دوه فرعي هدفونه لري: اساسي هدف یې د ټولنې اصلاح او فرعي هدفونه یې ښکلا ځلول او د لوستونکو تفریح ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز ارزښت

له کومې ورځې راهیسې چې انسان د ځمکې پر مخ پل ایښی، نو ورسره سم د بېلابېلو ناخوالو او ظلمونو لړۍ هم پیل شوې، خو د دغو ناخوالو او فساد پر وړاندې د مبارزې ډګر هم تش نه دی پاته شوی. چا یې پر وړاندې توره چلولې، چا مال ښندلی، چا قلم پورته کړی او چا بیا په ژبه مبارزه کړې ده، خو طنزي مبارزه تر ټولو موثره او اوږده سابقه لري چې له بابا آدمه تر دې دمه دوام لري. په بشري تاریخ کې به داسي دیکتاتور، فاسد او ظالم نه وي تېر شوی چې د طنز په ژبه دي نه وي ټکول شوی. (۴۲: ٦٥ مخ)

فاسدو او ظالمو کړیو تل هڅه کړې چې توریالیان تر ستوني ونیسي-، خو د طنز مخه هیڅچا هم نه ده نیولې. که لیکوال ډېر تنګ شوی، قلم او

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاغذ ځنې اخیستل شوی او یا په مرگ تهدید شوی، نو بیا هم لاس تر زنه نه دی کښېناستلی، خپل انتقاد یې د خندا په پوښ کې نغښتی او په ولسي باندارونو کې یې ویلی چې په دې ډول یې فساد ته د خلکو پام ور اړولی، ملنډې یې په وهلي او په نهایت کې یې خپله کرکه ورسره ښوولې ده، په نتیجه کې همدا طنز په شفاهي ډول په ولسي- باندارونو کې لاس پر لاس شوی، د طنزي ټوکې ښه یې غوره کړې، د ظالمانو غوړونو او دربارونو ته رسېدلی او هغوی یې ناارامه کړي دي، نو ویلای شو چې د طنز بهیر د فساد پر وړاندې له مبارزې سره پر یوه وخت پیل شوی، اوږد واټن یې وهلی او تر موږ پورې رارسېدلی دی.

د طنز بل ارزښت تلوسه ده. په هره ادبي لیکنه کې لومړۍ لیکې او پاراگراف خورا مهم وي. که په لومړیو کرښو کې د لوستونکي ذهن ښکار نه شي او پام یې لیکنې ته ور وا نه وړي، نو سترې کېږي او کېدای شي چې لیکنه بې ارزښته ورته ښکاره شي او لوستل یې پرېږدي، ځکه نو اکثره لیکوال هڅه کوي چې لیکنه یې تلوسه ولري چې لوستونکی تر پایه له ځان سره وساتي. د لیکنې په پیل کې داسې پوښتنې پیدا کړي چې لوستونکی یې په ځوابونو پسې تر پایه پورې لیکنه ولولي. طنزي لیکنې هم تلوسه لري او هم د خندا خواږه. طنز لیکوال په همدې لومړیو کرښو کې د لوستونکو خوله ورخوږوي او هغه مجبوروي چې لیکنه په نیمایي کې پرې نه ږدي او تر پایه پورې یې ولولي.

طنز د اروایي سکون یوه ښه وسیله گڼل کېږي. په هغه ټولنه کې چې جگړه تېره شوې یا اوس هم روانه وي، د بې کارۍ او بې وزلۍ کچه لوړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي، هلته خلک په ډول ډول ارواییي ناروغیو اخته وي. اکثره وخت ارواپوهان دوی ته مشوره ورکوي چې وخاندي او ځان خوشاله وساتي. د دې هېوادونو خلک د ځان خوشاله ساتلو لپاره مېلو ته مخه کوي، کومیډي فلمونه او ډرامې ګورې، خو ځرنګه چې انسان اجتماعي موجود دی او د اکثره ناروغیو لاملونه یې هم اجتماعي ریښې لري، نو یوازې خندا د هغوی درملنه نه شي کولای او ضروري ده چې د خندا تر څنګ د ټولنې لوړې ژورې هم وویني. طنز د خفګان یو ډېر ښه درمل ګڼل کېږي، ځکه طنز د ځان په وژلو سره یو داسې درمل جوړوي چې ناروغ په خپل وجود کې ناروغۍ ته متوجه کوي، نو له همدې کبله طنزي فلمونه، ډرامې او لیکنې د هغوی لپاره ډېر ښه درمل دي. (۳۵: ۱۲۱ مخ)

هغه هېوادونه چې هلته خلک ډېر کار کوي، تفریح ته لږ وخت لري، څوک د اونۍ په اخیر کې او څوک بیا خپله کلنۍ رخصتۍ داسې تنظیموي چې یوه برخه یې تفریح ته ځانګړې شوې وي. دغه ډول خلک چې له یوې خوا له ذهني پلوه ستړي او له بلې خوا مطالعې ته اړتیا لري د دوی لپاره طنزي لیکنې لوستل ګټوره لاره ده، ځکه چې طنزي لیکنې په خپله لمن کې هم تفریح او هم د ټولنې د لوړو ژورو انځورونه لري. هغه خلک چې د تفریح لپاره هیڅ وخت نه لري کولای شي چې په خپل دفتر او کار کې طنزي فضا جوړه کړي، ځرنګه چې طنز انسان کار ته چمتو کوي، نو باید طنز له ځان سره خپل دفتر او کارځای ته یوووړل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز بل ارزښت په تفریحي بڼه زده کړه ده. طنزي لیکنې تر ډېره حده اصلاحي او تعلیمي پیغامونه لري. په نوې پیداګوژۍ کې د زده کوونکي یا لوستونکي خپلواکي یو مهم اصل ګڼل کېږي. د زده کړې په بهیر کې خپلواکې بېلابېل ډولونه لري چې یو ډول یې هم تفریح ده چې معمولا خندا ورسره مل وي. د ښوونې او روزنې کارپوهان هڅه کوي چې تعلیم او تربیه د وچ نصیحت او خبرو پر ځای د تفریح بڼه ولري. څرنګه چې له تفریح سره تل خندا مل وي، نو ویلای شو چې خندا نه یوازې دا چې په خپلواک ډول انساني اړتیا ده، بلکې د زده کړې بهیر هم ګړندی کوي.

ارواپوه (زیګمونډ فرویډ) په دې اند دی چې د خندا له لارې د انسان له وجود څخه ګڼ شمېر اندېښنې او ګرومونه (غمونه) وزي چې په نتیجه کې یې د انسان ذهن سپک او فعالیت ته چمتو کېږي. ددې عملیې فزیکي دلیل دا دی چې انسان د خندا پر مهال ډېر اکسیجن جذبوي او په نتیجه کې ډېره انرژي اخلي، نو په همدې اساس نن تعلیمي ارواپوهان تفریح او خندا د زده کړې لپاره یوه ښه وسیله ګڼي.

طنز د دیکتاتورۍ او تشدد په وخت کې د ځان خوندیتوب یوه غوره لاره ده. په هغو ټولنو کې چې د بیان ازادي نه وي او د لیکوال ژوند ته خطر متوجه وي یا نه شي کولای چې په مستقیمه توګه اجتماعي ناخوالو په تېره بیا لوړپوړو فاسدو چارواکو او زورواکانو ته ګوته ونیسي، نو په دې ډول وضعیت کې طنز یوه ډېره موثره وسله ده، ځکه چې طنز د صراحت پر ځای د رمزونو، کنایو، اشارو او سمبولونو په بڼه خبرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي، په دې ډول طنز ليکوال هم خپل لوستونکی پوهوي، هم فاسد ته درد رسوي او هم ځان له خطر څخه ژغوري.

د طنز بله ښېګڼه دا ده چې پر مقابل لوری ژر اغېز کوي. ځينې انسانان به مو ليدلي وي چې څوک زر نصيحتونه هم ورته وکړي، نو سر نه خلاصوي او ځان ته هيڅ نه متوجه کېږي، خو که تربور يا بل سيال پيغور ورکړي، نو ډېر ژر خپلو نيمګړتياوو ته پام کوي او په ځان کې د بدلون راوستلو پرېکړه کوي، نو د طنز له لارې هغه خلک ډېر ژر اصلاح کېږي چې دغه ډول خوی او خصلت لري.

طنزي ليکنې ليکوال خلاق او نوښتګر روزي. ځينې خلک يوازې په يوه قالب يا لوښي کې ليکنې کوي. د وخت په تېرېدو سره يې له همدې قالب څخه زړه تور شي او غواړي چې په بل قالب کې ليکنې وکړي. کله نا کله يوه موضوع په يوه قالب کې نه ځايېږي يا له هماغه قالب سره سمه نه لګېږي او ضروري برېښي چې بايد د موضوع له ډول او حجم سره سم قالب غوره شي، خو دا چې ليکوال تر دې مهاله په يوه قالب کې تمرين کړی او يوازې په دې ډګر کې تجربه لري، نو ورته ګرانه وي چې د قالب له امله تر پايه پوري د هماغه يوې موضوع لمنه ونيسي-، پايله يې دا راووزي چې موضوعات يې سولېدلي کليشه يي او ستړي کوونکي ښکاري، خو طنزليکوال په بېلابېلو قالبونو کې ليکنې کوي او په دې ډول نوښتګر روزل کېږي.

د طنز بل ارزښت دا دی چې مينه وال يې ډېر دي. لوستونکي بېلابېل ذوقونه لري، څوک شعر، څوک نثر، څوک لنډه کيسه، ناول، سفرنامه او څوک بيا ادبي ټوټې او نور فورمونه خوښوي. دغه ډول خلک د هنر

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندې کولو د بڼې او شکل له مخې هم سره وېشل شوي دي. ځوک چاپي، ځوک تصويري او ځوک بيا تمثيلي هنري اثار خوښوي. د طنز ښېګڼه دا ده چې هم ليکلې، هم شفاهي، هم تصويري او هم تمثيلي بڼه لري، په هر هنري فورم او شکل کې راتلای شي، نو په دې ډول ويلای شو چې د طنز لمن د نورو هنرونو په پرتله پراخه او ډېر مينه وال لري.

د طنز بله ګټه دا ده چې په ټولنه کې د اصلاح غوښتنې روحيه پياوړې کوي. د طنز اساسي هدف د ټولنې اصلاح او روغتيا ده. طنز د اجتماعي طبيب حيثيت لري چې د ټولنې ډېرې کوچنۍ نيمګړتياوې هم پېژني او درملنه يې کولای شي. د سياست تر څنګ په ادبياتو کې هم د محافظه کار، انقلابي او اصلاح غوښتنې مبارزې موضوع د بحث وړ ده او ټول ادبيات له همدې دريو رنګونو څخه خامخا يو رنګ لري. محافظه کار ادبيات هر څه پر خپل حال پرېږدي او نيمګړتياوو ته ګوته نه نيسي. انقلابي ادبيات بيا د يوې شېبې لپاره ټول پوستين اور ته اچوي، وچ او لانده ټول يو ځای سوځوي، لکه توپان د ټولنې ټول بنسټونه له بېخه باسي، خو دا تضمين نه شي ورکولای چې دا بنسټونه بيرته جوړولای شي او يا يې تر پخواني حالت ښه جوړوي. سمون پالان بيا معتدله لاره غوره کوي، نه د ټولنې پر ټولو ناخوالو سترګې پټوي او نه هم هر څه له سره جوړوي، د ټولنې جوړ ځايونه پر خپل پخواني حالت پرېږدي او يوازي يې نيمګړې او تخريب شوي برخې اصلاح کوي. څرنګه چې د طنز هدف د ټولنې اصلاح ده، نو ويلای شو چې طنز د اصلاحي ادبياتو سرلاری ګڼل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز بل اهمیت په دې کې دی چې ښکلا له بدرنګیو راجلا او سوچه کوي. طنز ښکلا ته د لوستونکو پام ور اړوي، د دې لپاره چې ښکلا نوره هم وځلېږي، سوچه شي، نور هم ارزښت پیدا کړي، نو باید له بدرنګۍ څخه بېله شي. طنز له یوې خوا انتقاد په ښکلي او هنري انداز کې وړاندې کوي او له بلې خوا بدرنګي غندي او له ښکلا څخه یې جلا کوي، چې په نتیجه کې یې ښکلا سوچه او د خلکو پام ور اوړي.

د طنز له لارې په ټولنه کې انتقادي تفکر وده کوي او اجتماعي ناخوالي مشخص کېدای شي. طنزي انتقاد د درملو حیثیت لري. هغه درمل چې په لومړي سر کي درد لري، خو نتیجه یې روغتیا ده. که څه هم انتقاد کول او منفي لید لوری کوم درد نه شي دوا کولای، خو نیمګړتیاوي ښه ترا مشخص کولای شي. تر هغو چې په ټولنه کې نیمګړتیاوي مشخص نه شي، نو د اصلاح لپاره یې هیڅ ډول ستراتیژي او پلان نه شي جوړېدای. که انتقاد نه وي، نو ګڼ شمېر اجتماعي نیمګړتیاوي، ناخوالي او ظلمونه به پټ پاته وي، ظالم به څکه سرې سترګې ګرځي چې نه به ولس او نه به دولت خبر وي، خو په هره اندازه چې د ټولنې ډېرې نیمګړتیاوي رسوا او مشخص شي، نو په هماغه کچه یې د اصلاح لارې چارې اسانه کېږي. (۴: ۸۲ مخ)

د طنز بله ګټه دا ده چې لوستونکي خندوي او خندا د انسان اړتیا ده. په طنز کې د انتقاد تر څنګ ظرافت او خندوونکی انځور هم یو مهم عنصر ګڼل کېږي او دا هم یو حقیقت دی چې خندا تل له سولې سره تړلې وي. په کومه ټولنه کې چې د انتقاد کولو زړه ورتوب او انتقاد زغملو کلتور حاکم وي، هلته د اصلاح لپاره هڅې کېږي او چېرې چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک خاندې هلته جګړه نه وي. د ترکيـې نوميـالی طنـز ليکـوال عزيـز نسين وايي چې طنز لږ تر لږه انسان خندوي او هغه څوک چې خاندې هيڅکله هم جګړه نه کوي، نو افغاني ټولنه چې خورا ډېرې ناخوالې يې ګاللي او اوس هم له ګڼ شمېر بدمرغيو سره لاس او ګرېوان ده، دا اړتيا ليدل کېږي چې د اصلاح په نيت دې ناخوالو ته د انتقـاد ګوتـه ونيـول شي، خو که دا انتقاد د خندا پـه بڼـه وي، نـو لا بـه ښـه وي، ځکـه چـې افغاني ټولنه هم اصلاح او هم خندا ته اړتيا لري. څېړنـو ښـوولې چـې د تراژيدي فيلم کتل يا ليکنې لوستل د طنزي او کوميډي اثـر پـه پرتلـه د وينې جريان چټک کوي او انسان خوشاله ساتي. (۹: ۵ مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

طنز ادبي ژانر که ادبي سبک؟

ځينې ليکوال په دې اند دي چې طنز ځان ته ادبي فورم، صنف يا ژانر (Genre) دی او نور يې بيا سبک (Style) بولي. همدا ګروهه او باور د دې لامل شوی چې اوس ډېری ادبپوهان د ادبي اثارو په ډلبندۍ او وېش کې د طنز ځای سم نه شي مشخص کولای. لومړۍ عقيده ډېره مشهوره ده ، ځکه نو ډېر پلويان هم لري. موږ په دې بحث کې لومړی ادبي ژانر او بيا سبک په لنډ ډول څېړو، تر دې وروسته به وګورو چې طنز له کومې ادعا سره سم لګېږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ادبي ژانرونو د ډلبندۍ هدف د شکل او محتوا بېلول دي. که غواړو چې یو ادبي اثر وڅېړو، نو باید لومړی مشابه ادبي اثار په یوه ډله او کورنۍ پورې وتړو او بیا یې تحلیل کړو. د هر ادبي ژانر په اړه ځینې قراردادونه او معیارونه موجود دي. که ادبي اثار ډلبندي نه کړو، نو په هغه تله او کاڼي یې نه شو تللای چې په ادبي تیورۍ کې د هغه لپاره وضع شوی وي. له بلې خوا د علم یوه مهمه ځانګړنه دا هم ده چې باید ډلبندي شي او دا وېش په ټولو علومو کې دود دی. (۵۳: ۱۸۳ مخ)

نومیالي فیلسوف ارستو د لومړي ځل لپاره ادبي اثار پر دریو عمده برخو ووېشل لکه حماسي یا داستاني، تغزلي یا سندریز او ډراماټیک یا تمثیلي ادبیات. د وخت په تېرېدو سره ادب وده وکړه، ادبپوهانو د ارستو پر وېش بحثونه وکړل او په نتیجه کې نوي ډلبندۍ جوړې شوې. دا وېش په لوېدیځه او ختیځه نړۍ کې سره جلا دی. په ختیځ او لوېدیځ کې هم هره ژبه داسې ولسي ژانرونه لري چې په هغه کې دا وېش نه مراعت کېږي او هر ژانر جلا قراردادونه او معیارونه لري او د هغه له مخې یو اثر ښه یا کمزوری ګڼل کېږي. د نوي وېش له مخې د ارستو ژانرونه لوی ګروپونه بلل کېږي چې هر ګروپ یې پر څو ژانرونو وېشل شوی او هر ژانر بیا په خپل ځان کې کوچنۍ څانګې لري چې کوچنی ژانر یا (Sub Genre) یې بولي. د بېلګې په ډول چاربیته د پښتو ولسي- ادب یو ډول دی چې په غنایي یا سندریز ګروپ پورې اړه لري، خو په دې کورنۍ کې ځنځیري چاربیته هم لرو چې کوچنۍ څانګه ورته ویلای شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ارستو رانیولې بیا تر اوسه پورې نه یوازې دا چې پر پخوانیو ډولونو نوي ژانرونه ورزیات شوي، بلکې له پخوانۍ زړې تنې څخه نوي څانګې هم راټوکېدلي او یا دوې څانګې سره یو ځای او نوی ژانر ځنې جوړ شوی دی، مثلا له قصیدې څخه غزل جوړه شوه، له پخوانیو جنایي رومانونو څخه د داستایوفسکي رومانونه وزېږېدل، روسي شاعر الیکسانډر بلوک له لرغونو کلیوالي ترانو څخه الهام واخیست او په خپلو شعرونو کې یې پخوانۍ محتوا په نوې بڼه وړاندې کړه.

پخوا په لویدیځ کې کومېډي او تراژیدي جلا محتوا بلل کېده، خو اوس په یوه قالب کې هم راتلای شي او کومېډي - تراژیدي یې بولي. دغه ډول په پښتو کې ځوان فورم ټپییزه درواخله چې د پښتو تر ټولو قوي او مشهور شعري فورم (لنډۍ یا ټپې) پر بنسټ روغه شوه.

که څه هم د ارستو وېش او د هغه وخت له زړې تنې څخه رازرغونې شوي څانګې اوس هم ګڼ شمېر لارویان او پلویان لري، خو ځینې ادبپوهان په تېره بیا ښکلا پېژندونکي وایي چې دا ډلبندي اوس زړه او تر وخت تېره ده. دوی وایي چې دې طبقه بندۍ د ادبیاتو د نوي تاریخ فضا مسمومه کړې او د ښکلا پېژندنې په برخه کې یې له موږ څخه ګڼ شمېر حقایق پټ کړي دي. دوی استدلال کوي چې ډېر ځله یو نابغه هنرمند له دې امله د کره کتونکو له نیوکو سره مخ او شاهکار اثر یې له پامه غورځول کېږي چې ولې یې د ادبي ډولونو وېش نه دی مراعت کړی. (۲۳: ۲۹- ۳۰ مخونه)

د ادبي ډولونو تر وېش وروسته د ادبي ژانر د شکل او محتوا موضوع ته راځو. د هر ادبي اثر شکل او محتوا تر خپل منځ نه بېلېدونکي اړیکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري. يو ادبي ژانر چې شکل يې له محتوا سره سمون و نه لري يا يو شکل خپله محتوا تشريح نه کړای شي، گردسره هنري ارزښت نه لري. د هند د نيمې وچې نابغه ليکوال او شاعر رابند ناټ ټاگور په خپله مقاله (د ادب مضمون) کې په دې اړه داسې وايي: ((بهرنۍ نړۍ زموږ په احساساتو او خيالاتو کې بله نړۍ جوړوي. دغه نړۍ نه يوازې له هغو رنگونو، کرکټرونو، غږونو او هغو شيانو څخه ډکه ده چې له دباندې نړۍ څخه ورته راځي، بلکې د ښو او بدو په اړه زموږ ډار، زړه ورتوب، تعجب، خوښۍ او خواشينۍ سره هم ژورې اړيکې لري)).

د هرې موضوع د بيان لپاره ځانگړې قالب موجود دی، مثلا د تغزلي يا سندريز ادب لپاره قصيده، غزل، څلوريزه، لنډۍ، چاربيته او داسې نور شعري قالبونه مناسب دي. دغه ډول د داستاني موضوعاتو لپاره مثنوي، لنډه کيسه، ناول او رومان مناسب قالبونه دي. دلته گورو چې محتوا او شکل تر خپل منځ يو تناسب لري، يوه اوږده کيسه د لنډۍ يا غزل په فورم کې نه شو ورځاندې کولای، خو مثنوي بيا د اوږدو کيسو لپاره ډېر ښه قالب دی. که غواړو چې همدا اوږده کيسه په نثر کې وليکو، نو لنډه کيسه، ناول او رومان غوره قالبونه دي.

کله کله خو مضمون او شکل داسې سره غوټه شوي وي چې گردسره نه سره بېلېږي. د تخليقي اثر قالب بايد داسې و نه گڼل شي لکه لوښی او اوبه. اوبه د لوښي له جنس څخه نه دي، ځکه نو کولای شو چې د يوه لوښي اوبه په بل لوښي کې واچوو، خو که له يوه مضمون څخه د هغه د افادې شکل ليرې کړو امکان لري چې بل شی ځنې جوړ شي. مثلا غواړو يوه محتوا د رومان په قالب کې وړاندې کړو. که وغواړو همدا

(c) ketabton.com: The Digital Library

محتوا د ژورنالیستکي مقالې یا ډرامې په بڼه وړاندې کړو، نو نه یوازې دا چې د تخلیقي مضمون د افادې فورم مو بدل کړ، بلکې یو نوی مضمون مو په نوي شکل کې ځای کړ او آن دا چې د هنر له ډګره ووتو. (۲۲: ۸۳ - ۸۵ مخونه)

زموږ فرهنګي دود داسې دی چې ټول ادبي اثار په لومړي سر کې د بڼې له مخې پر دوو برخو وېشل کېږي چې یو یې نظم او بل یې نثر دی. په دې وېش کې هم نظم او هم نثر خپل تخنیکي جوړښت او قراردادونه لري، مثلا د پښتو ژبې لنډۍ باید دوې مسرې وي، د څپو شمېر یې باید (۲۲) وي چې لومړۍ مسره یې نهه او دوهمه یې دیارلس څپې وي. باید قافیه و نه لري او دوهمه مسره یې په
(نه) یا (مه) پای ته رسېدلې وي. که دا خصوصیات و نه لري، نو لنډۍ نه شو ورته ویلای. (۳: ۱۰۷ مخ)

ګورو چې طنز نه د ارستو په دریو لویو ګروپونو کې یاد شوی او نه هم په هغه لړ کې د خپلواک ادبي ژانر په توګه راتلای شي چې دې لویو ډلو ته منسوب شوی دی، خو که ورته ځیر شو، نو له هر ګروپ سره اړه لري او په ټولو هغو ادبي ژانرونو کې راتلای شي چې له دې لویو ګروپونو سره اړه لري. لنډه دا چې طنز په هره بڼه راتلای شي لکه د وینا، لیکنې، رسم، تیاتر، راډیویي او ټلویزیوني ډرامو په بڼه.

ځینې ادبپوهان ادبي ژانرونه د موضوع او محتوا په نوم هم یادوي، لکه انتقادي ادبیات، عرفاني ادبیات، تعلیمي ادبیات او داسې نور. موږ مخکې وویل چې د ادبي ژانرونو هدف د شکل او محتوا بېلول دي، خو په موضوعي وېش کې نه یوازې دا چې د شکلونو او قالبونو وېش له پامه

(c) ketabton.com: The Digital Library

غورځول کېږي، بلکې محتوا هم په روښانه ډول نه سره جلا کوي. د بېلګې په توګه انتقادي ادبیات به راواخلو چې له طنز سره نژدې خپلوي لري. د انتقاد ساحه تر ادبي ژانر لویه ده، انتقاد هم په ادبي او هم ژورنالستیکو ژانرونو کې راتلای شي، آن دا چې د ادبیاتو تر پولو هم اوړي، انتقاد کېدای شي چې د کارټون په بڼه وي چې کارټون ته بیا ادبیات نه شو ویلای.

ځینې لیکوال طنز له انتقادي ادبیاتو سره تړي. که دا فرضیه ومنو، نو په ډېرو ادبي او ژورنالستیکو لیکنو کې به د ټولنې ناخوالو ته د انتقاد ګوته نیول شوې وي، خو هر انتقاد ته طنز نه شو ویلای. طنز د انتقاد او ظرافت هغه مخلوط دی چې هنري ځلا او ښکلا لري، دا ځلا او رڼا په هر ادبي قالب کې لوېدای شي او دې قالب ته د هغې هینداري بڼه ورکوي چې په هغه کې د ټولنې نیمګړتیاوې خورا واضح ښکاري. په پورتنۍ فرضیه کې وینو چې په انتقادي ادبیاتو کې د طنز له دوو اساسي ارکانو څخه یوازې یو رکن یاني انتقاد لیدل کېږي، خو د طنز بل رکن چې ظرافت دی له پامه غورځول شوی دی، نو په دې اساس ویلای شو چې د ادبي اثارو موضوعي وېش یوازې ادبي موضوعات اوډلای شي، خو د ادبي ژانرونو د شکل او محتوا په وېش کې مرسته نه شي کولای.

مخکې مو وویل چې ادبیات د بڼې له مخې پر دوو عمده برخو وېشل کېږي چې یو نظم او بل یې نثر دی. ګورو چې طنز هم په نظم او هم نثري بڼه لیکل کېدای شي. دغه ډول مو د هر ادبي ژانر لپاره د بهرني موجودیت یاني قالب خبره وکړه. څرنګه چې طنز د هر ژانر په قالب کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتلای شي، نو ویلای شو چې طنز بهرنی وجود او قالب نه لري او یوازې محتوا ده.

د طنزساحه تر ادبي ژانر لویه ده، ځکه چې ادبي اثار یوازې د خپل قالب په بڼه وړاندې کېږي، خو طنزي اثار پر شفاهي او لیکلې بڼه سربېره په تصویري او تمثیلي بڼه هم وړاندې کېدای شي. مثلا کارټون طنز دی، خو ادبیات نه شو ورته ویلای. طنزي رومان ادبي اثر دی، خو د ټلویزیوني سریال تمثیل شوې بڼه یې ادبیات نه شو ګڼلای. دلته وینو چې رومان تمثیل شوی او د الفاظو پر ځای یې د تصویر بڼه غوره کړې او د ادب له دایرې وتلی، خو په نوې بڼه کې بیا هم طنز بلل کېږي. اوس که همدا طنزي رومان کارټوني بڼې ته واړوو، نو له ادبیاتو څخه وزي، خو له طنز سره خپلوي نه پرې کوي او په نوې بڼه بیا هم طنز یادېږي.

د ادبي ژانر یوه ځانګړنه دا ده چې کله یې یو ملت له بل څخه په پور اخلي او تقلید یې کوي، نو په شکل یا محتوا کې یې خامخا څه ناڅه بدلون راځي. د بېلګې په ډول جاپانی هایکو به راواخلو چې نوې پښتو شاعرۍ ته راغلې ده. هایکو په جاپانۍ شاعرۍ کې درې مسرې لري چې لومړۍ او دوهمه مسره یې پنځه او دوهمه یې اووه څپې لري، خو په پښتو شاعرۍ کې یې د مسریو تر منځ د څپو شمېر مهم نه دی، بس یوازې یې باید د مسریو شمېر درې وي . هایکو د تخنیکي اړخ تر څنګ د محتوا له مخې هم خوراډېرې بارېکۍ او نزاکتونه لري. په جاپانۍ شاعرۍ کې تر ډېره بریده د طبیعت ښکلا انځوروي، خو په پښتو کې چې تر دې مهاله څومره هایکوګاني لیکل شوي، نو هر ډول محتوا پکې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیدل کېږي.د هایکو غونډې طنز هم له نورو ژبو څخه پښتو ته راغلی دی، نو که چېري طنز ادبي ژانر وای او یا یې بهرنی وجود درلودای، خامخا یې څه ناڅه بدلون کاوه، خو ګورو چې د طنز دوه اساسي رکنونه یاني انتقاد او خندوونکی انځور پر ځای پاته او په هره ټولنه کې یې همدا رنګ ساتلی دی. که څه هم په ځینو بهرنیو طنزونو کې داسې خبرې راغلي وي چې زموږ له فرهنګ سره سمون نه لري، خو د هغه اصلي علت د طنز جوړښت نه، بلکې اجتماعي ارزښتونه دي، طبعاً چې د یوې ټولنې ارزښتونه له بلې سره توپیر لري. په ژانر کې شکل اساسي عنصر دی، آن دا چې ادبي ژانر له شکل پرته بیخي زېږېدلای نه شي، خو په طنز کې قالب د طنز برخه نه ګڼل کېږي.

په ادبي ژانر کې وینو چې قالب د موضوع او محتوا د کمیت دواړو له مخې مهم دی، خو طنز په هر ژانر کې راتلای شي، آن دا چې پر ادب سربېره په ژورنالیستیکو ژانرونو کې هم وړاندې کېدای شي او قالب یې یوازې د محتوا د کمیت له مخې غوره کېږي. مثلا د شپاړسمې مېلادي پېړۍ د نومیالي اسپانوي طنز لیکوال سروانتیس (دون کیشوت) رومان به یاد کړو. دا اثر هم رومان او هم طنز دی. سروانتیس غوښتل چې د شپاړسمې پېړۍ پر رومانتیکو ادبیاتو، نکلونو، افسانوي پهلوانانو، درواغجنو کیسو او خرافاتي عقایدو باندې په ادبي بڼه انتقاد وکړي. څرنګه چې هدف یې د ادبیاتو او تاریخ یوه لویه برخه نقد کول او محتوا یې ډېره لویه وه، نو سروانتیس لازمه وګڼله چې د دې محتوا لپاره لوی لوښی یاني د رومان ژانر غوره کړي. دون کیشوت رومان په دوه ټوکه کې لیکل شوی چې هر ټوک یې تقریبا شپږ سوه مخه لري. د دې لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د کتاب ژبه وچه او سترې کوونکې نه شي لیکوال غوره گڼلـې چـې خپل فکر په طنزي ډول بیان کړي. دلته گورو چـې اثـر د ادبي ژانـر لـه مخې رومان دی، خو سبک یې طنزي دی. دغـه ډول د چـارلس ډیکنـز اثار د ژانر له مخې رومانونه، خو د محتوا او سبک له مخې طنزونـه دي. (۲: ۴۰ مخ)

د طنز په اړه وروستۍ خبره د سبک ده. سبک په لغت کې سره یا سپین زر ویلي کـول او پـه قالـب کـې اچـول دي او پـه ادبي اصـطلاح د بیـان خاص طرز ته وایـي. سـبک د ادبي نقـد او ادبي تیـورۍ لپـاره بنسـټونه گڼل کېږي، څکه یو خود ادبیاتو د ماهیت په پېژندلو کـې مرسـته راسره کوي او بل د یوه شاعر یا لیکوال کمزورۍ هم رابنـیي.په سـبک کـې د لغتونو د انتخاب طرز، د جملو د جوړښت ډول، خیال انځـوروِل، وزن، د بدیعي صنایعو راوړلو طریقه او نورو ژبني خصوصیاتو تکرار او یا یـوه اړخ ته ډېر ارزښت ورکول یې عمده ځانگړتیاوي دي. (۱: ۵۲ مخ)

څرنگه چې په سبک کې د ژبنیو توکو تکرار د ملاتیر گڼل کېږي، نـو پـه طنز کې هم تل انتقاد او خندا په خپل ځـانگړي تناسـب او هنرمندانـه انداز غاړه په غاړه او بېلابېلو بڼو تکرارېږي. هر لیکوال د خپلې عقیدې لـه مخـې یـو شـی رد او یـا تائیـدوي. د یـوې سـتونزې د حـل لپـاره یـوه ځانگړې لاره غوره کوي او بیاهمدا مفکوره د لیکوال په اثارو کې پـه یـوه او بله بڼه تکرارېږي، نو د هغو خصوصیاتو مجموعه چـې لـه یـوې خـوا د یوه لیکوال اثار له نـورو څخـه جـلا او لـه بلـې خـوا د ده پـه اثـارو کـې تکرارېږي، سبک بلل کېږي. که څه هم ټول سبکي خصوصیات په طنز

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورې اړه نه لري، خو ځینې سبکي ځانګړنې شته چې ادبي لیکنه طنزي کولای شي. (۳۱: ۲۲-۵۴ مخونه)

سبک اووه ډولونه لري چې یو ډول یې د هدف او مقصد په نوم یادېږي. په احساساتي سبک کې لیکوال غواړي چې د لوستونکو احساسات او هیجانات راوپاروي چې طنز هم په دې ډول سبک پورې اړه لري. طنز لیکوال غواړي چې د لوستونکي احساسات راوپاروي، هغوی وخندوي، خو په دې خندا کې هغوی ته دټولنې ځینې ناخوالي او نیمګړتیاوې هم وروښيي. سبک د کمي او کیفي اړخونو له پلوه هم د بحث وړ دی چې طنز یې په کیفي ځانګړتیاوو کې راځي. (۱۷: ۹۹ مخ)

ځینې ادبي سبکونه د لویو لیکوالو او شاعرانو په نوم هم یادېږي او نور یې تقلید کوي لکه د خوشال بابا سبک، د روښانیانو سبک او داسې نور. دغسې په طنز کې هم دوه مشهور سبکونه شته چې یو (هوراسي) او بل (جووینالي) سبک نومېږي. هوراس او جووینال د لرغوني روم دوه مشهور شاعران ول چې هر یوه یې ځان ته طنزي سبک درلود. جووینالي سبک ته تور یا تریخ سبک هم وایي. په دې سبک کې ظرافت یا خندا لږ او انتقاد ډېر وي، خو برعکس په هوراسي طنزونو کې بیا خندا ډېره او انتقاد لږ وي، ځکه یې سپین یا خواږه طنزونه هم بولي. (۲٦: ۵۱ مخ)

د طنز لیکوالو تر منځ هم د سبک موضوع د بحث وړ ده چې انفرادي سبک بلل کېږي. د بېلګې په توګه یو شاعر یا لیکوال د طنز لپاره سیاسي او بل یو فرهنګي موضوع غوره کوي. یو لیکوال د ټولنې لوړپوړي چارواکې په نښه کوي او بل بیا ټیټ رتبه مامورینو ته ګوته

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیسي. یو لیکوال د خپلي لیکنې لپاره د لنډې کیسې او بل بیا د راپـور فورم غوره کوي. یو لیکوال د الفاظو په مرسته طنز جوړوي، خـو بـل بیـا معنوي صنعتونو ته ترجیح ورکوي. یو لیکوال اوږدې او بل لنډې جملې لیکي. یو لیکوال یو ډول قضاوت کوي او د بل لیکوال قضـاوت بیـا بېـل وي، نو تر دې بحث وروسته دې نتیجـې تـه رسـېږو چـې طنـز خپلـواک ادبي ژانر نه، بلکې ادبي سبک دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز سبکونه

سبک (Style) عربي کلمه ده چې په لغت کې د سرو او سپينو زرو ويلي کولو او قالب کې اچولو ته وايي، خو په ادبي اصطلاح د يوه فکر بيانولو طرز ته سبک ويل کېږي چې بنسټ يې تکرار دی لکه د موضوع، قالب، جملو جوړښت، خيال انځورول،لفظي او معنوي صنايعو او نورو ژبنيو خصوصياتو تکرار يا يوه اړخ ته ډېر ارزښت ورکول د سبک عمده ځانګړتياوي بلل کېږي. يو ليکوال که هر څومره د يو چا د سبک تر اغېز لاندې راشي يا په شعوري ډول وغواړي چې د بل ليکوال پر سبک برابره ليکنه وکړي، په نتيجه کې به يې يو سبک بل ته ورته شي، خو کټ مټ يو سبک نه بلل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبک د لیکوال له فکر سره نه بېلېدونکي اړیکې لري او هر لیکوال جلا فکر لري مثلا یو لیکوال انتقادي تفکر (Critical thinking) لري، خو بل بیا محافظه کار وي، یو لیکوال باغي او بل محتاط وي. که فرض کړو چې دوه لیکوالان یو ډول فکر کوي، نو د موضوعاتو انتخاب یې توپیر سره کوي. په افغانستان کې پخوانیو طنز لیکوالو ډېر عادي موضوعات مطرح کول، د ټولنې ډېرو کوچنیو نیمګړتیاوو ته یې ګوته نیول، د نظام یا واکمن پوړ ډېر کوچني چارواکي یې په نښه کول، مثلا پر ټرافیکي پولیس، کاتب، میرزا، چوکیدار او داسې نورو په اړه به یې طنزونه لیکل، حال دا چې که د ټولنې دا پوړ اصلاح شوی هم وای، د خلکو پر ژوند یې چندان اغېز نه درلود، خو نن اکثره طنز لیکوال له رئیسانو او وزیرانو نیولې بیا تر ولسمشر پورې کرکټرونه په نښه کوي او په خپلو طنزونو کې د ټولنې ډېر اساسي موضوعات رانغاړي.

که فرض کړو دوه لیکوالان هم یو ډول فکر کوي او هم زړه ور دي، دواړه غواړي چې په ټولنه کې پر اداري فساد طنز ولیکي او دواړه غواړي چې یو فاسد وزیر په نښه کړي. ایا دواړه به وکولای شي چې د خپل طنز لپاره یو ډول قالب غوره کړي؟ که فرض کړو چې دواړه طنز لیکونکي پر لنډه کیسه لاسبري دي او دا قالب یې غوره کړ، دوی به په دې قالب کې فکر یو ډول ځای پر ځای کړي؟ ایا دوی به وکولای شي چې یو ډول الفاظ غوره کړي؟ د دوی د جملو سکښت او جوړښت به یو ډول وي؟ ایا یو ډول طنزي تخنیکونه به وکاروي؟ طنز د انتقاد او خندوونکي وضعیت یا ظرافت څخه جوړ دی، د ځینو لیکوالو په طنز کې د انتقاد او د ځینو لیکوالو په طنز کې بیا د ظرافت پله درنه وي، ایا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه لیکوالان به وکولای شي چې خپل طنـز تـه د انتقـاد زهرجنـه دوا او ظرافت خواږه په یوه انـدازه ورگـډ کـړي؟ ښـکاره خـبره ده چـې دا کـار ناممکن دی،نو ویلای شو چې سبک فردي ځانګړنه ده. لکه څنګه چـې د انسـانانو فکرونـه او رنګونـه سره جـلا دي، دغـه ډول د دوو لیکوالـو سبکونه هم یو ډول نه دي.

که څه هم هر لیکوال ځـان تـه جـلا سـبک لـري، خـو د ځینـو لیکوالـو سبکونه ډېر پاخه، جالب او ډېر لوستونکي لري، ځکه نور لیکوال هم د دوی تر اغېز لاندې راغلي او د دوی تقلید کوي چې پـه دې ډول ځینـو سـبکونو پېـړۍ پېـړۍ دوام کـړی دی لکـه د هـومر سـبک، د شکسـپېر سبک، د خوشال بابا سبک، د حمید بابا سبک او داسې نور.

لومړی خو طنز خپله یو ادبي سبک دی چـې مخکـې مـو پـه دې اړه پـه تفصیل بحث کړی دی، په دې سـبک کـې بیـا دننـه هـر لیکـوال خپـل ځانګړی سبک لري، نو ویلای شو چې طنز ډېر سبکونه لري، خـو تـور او سپین سبکونه یې ډېر مشهور او هر طنز لیکوال په یو ډول نه یو ډول د دې دوو سبکونو لاروی بلل کېږي. دا سبکونه د طـنـز د دوو اسـاسي توکیو په تناسب پورې اړه لري چې یو انتقاد او بل خندوونکی وضعیت یا ظرافت دی. تور طنز ته تریخ یـا جووینـالي طنـز هـم وایـي. جووینـال د لرغوني یونـان طنـزي شـاعر و. د ده پـه طنزونـو کـې بـه انتقـاد ډېـر او ظرافت لږ و، ځکه خو د ده طنزونو ته تور یا تریخ طنز هم وایـي. سـپین سبک د لرغوني یونان له یو بل شاعر هوراس لـه نـوم سره تړلـی دی. د هوراس په طنز کې بیا د جووینال بر عکس انتقاد لږ او خنـدا یـې ډېـره ده، ځکه نو پر دې سبک برابر لیکل شویو لیکنو ته خوږ طنز هم وایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پخوا په ډول اوسني طنزونه هم پر تور او سپین سره وېشل شوي دي، ځینې طنزونه دومره خواږه او لوستونکي دومره خندوي چې خلک د چاکلېټو په سترګه ورته ګوري، ځکه په دې چاکلېټو کې اغښل شوي درمل دومره لږ دي چې هر لوستونکی یې خوند نه شي احساس کولای، خو ځینې طنزونه بیا دومره ترخه دي چې خندا یې د هیڅ برابره ده.

په طنز کې د انتقاد او ظرافت تر منځ تناسب ساتل خورا ضروري کار دی. که یو طنز لوستونکی و نه خندوي او د خندا پر ځای یې وژړوي، طنز نه شو ورته ویلای، خو که یو طنز یوازې لوستونکی وخندوي او انتقاد و نه لري بیا هم طنز نه ګڼل کېږي. که د انتقاد او ظرافت تر منځ تناسب ته پام و نه شي، د طنز بنسټونه نړېږي. موږ او تاسې هره ورځ انتقادي لیکنې لولو، خو ادبیات یې نه ګڼو، ځکه چې هنریت نه لري، دغه ډول داسې لیکنې هم لولو چې خندوي مو، خو د اجتماعي ناخوالو یوه ګوښه مو سترګو ته نه دروي. تر ټولو بریالی طنز لیکوال هغه دی چې د دې دوو توکیو تر منځ تناسب وپېژني او په مناسب ډول د دې دوو توکو یو ځای کول یې زده وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز بنسټونه

کله چې غواړوطنز وپېژنو، نو لومړی مو دا پوښتنه په ذهن کې راګرځي چې طنز له څه شي څخه جوړ شوی دی؟ ډېر ځله به مو د کره کتنې په بانډارونو کې اورېدلي او کتابونو کې به مو هم لوستي وي چې ادبپوهان ځینې ادبي لیکنې په طنز کې نه شاملوي، خو لیکوال یې طنز بولي، ان دا چې ځینې لیکوالو پر خپلو کتابونو په غټو تورو طنزي شعرونه، طنزي لنډې کیسې یا دې ته ورته نومونه لیکلي وي، خو ادبپوهان یې په طنز کې نه شمېري.

اوس پوښتنه دا ده چې له ادبپوهانو سره کوم معیار شته چې یوه لیکنه طنز ګڼي او بله د طنز له دایرې څخه باسي؟ مخکې تر دې چې د دې پوښتنې ځواب ته راشو یو مثال راوړو. (H2O) د اوبو کېمیاوي ترکیب دی. په دې ترکیب کې هایدروجن او اکسیجن د یو خاص تناسب له

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخې سره یو ځای شوي او اوبه ځنې جوړې شوي دي. اوس که له دې مرکباتو څخه یو یې هم کم یا ډېر شي اوبه نه شو ورته ویلای. دغه ډول طنز هم پر دوو پښو یا دوو بنسټونو باندې ولاړ دی چې یو انتقاد(Criticism)او بل یې هم ظرافت (Elegance) یا خلاف العادت (Abnormal) حالت دی. که یوه لیکنه یوازې لوستونکی وخندوي، خو انتقاد و نه لري طنز نه بلل کېږي، دغه ډول که یوازې انتقاد ولري او خندوونکی وضعیت نه وي پکې انځور شوی بیا هم طنز نه شو ورته ویلای، نو ویلای شو چې طنز له دې دوو توکیو څخه جوړ دی او په دې دوو معیارونو او کاڼو یې تللای شو.

په طنز کې د انتقاد او ظرافت ارزښت په دې کې دی چې ظرافت د انسان عواطف او انتقاد یې عقل را پاروي. کله چې لوستونکی په طنز کې ظریف انځور ویني، نو د خندا په بڼه غبرګون ښيي. کله چې یې په انځور کې د ټولنې ناخوالو ته پام شو، نو عقل یې راپارېږي او په انځور کې د اجتماعي ناخوالو او بدمرغیو په اړه قضاوت کوي چې وروسته دا قضاوت د قهرجن غبرګون بڼه نیسي، ځکه خو د طنز خندا د کومیډې، هزل او هجوې په پرتله ډېر دوام نه کوي او ډېر ژر په ژړغوني او قهرجن حالت اوړي.امریکایي طنز لیکوال مارک ټوین (Mark Twain) وایي چې د ظرافت او خندا اصلي شکل خوشاله کوونکی نه، بلکې ځوروونکی دی.(۴۲: ۱۷۲ مخ)

د لوستونکي عقلي غبرګون دوه پړاوه لري چې لومړی قضاوت او دوهم قهر او نفرت دی. په طنز کې ظرافت او د لوستونکي خندول هدف نه، بلکې وسیله بلل کېږي. د ظرافت په مرسته په ټولنه کې بې عدالتي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاته پټ عاملین د لوستونکو سترګو ته دربېږي چې په نتیجه کې لوستونکی د هغه په اړه معقول او منطقي قضاوت کوي. په دې بحث کې پر انتقاد، خندوونکي وضعیت، خندا او خندا پر لاملونو باندې خبرې کوو.

۱: انتقاد(Criticism):

انتقاد د ظلم او بې عدالتیو پر وړاندې د انسان عقلي او وجداني عکس العمل دی. طنز له انتقاد او انتقاد په ټولنه کې له ناخوالو او نادودو سره تړلی دی. انتقاد په حقیقت کې له بشري ناورین سره د خلکو کرکه ښیي. کله چې په یوه ټولنه کې بشري ارزښتونه تر پښو لاندې کېږي او خلک خپله کرکه د انتقاد په بڼه ښیي، دا مانا لري چې خلک له بشري ارزښتونو څخه دفاع کوي او اصلاح غواړي.

طنزي انتقاد لکه میکروب ضد درمل (Antibiotics) چې د خوند له مخې زهرجن او ترخه دي، خو هدف یې د میکروبونو له منځه وړل او بشري روغتیا ده. د انتقاد ساحه ډېره پراخه ده، خو طنزي انتقاد له نورو انتقادونو څخه جلا او خپلې ځانګړتیاوې لري چې په دې ډول دي.
په طنز کې د مشخص فرد پر ځای پر ناخوالو برید کېږي، ځکه چې پر مشخص فرد، کورنۍ او ادرس انتقاد کول حقوقي بڼه پیدا کوي او په حقوقي برخه کې باید کره شواهد او اسناد وړاندې شي. په ادبي لیکنه کې چې په هره اندازه کرکټرونه، پېښې، نومونه، ادرسونه، نېټې، مکان او زمان په واقعي توګه معرفي کېږي، په هماغه اندازه د لیکنې هنریت او تخیل ته زیان رسېږي. که په یوه لیکنه کې هر څه واقعي او بربنډ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویل شوي وي، هغه هنري لیکنه نه، بلکې ژورنالیستیک راپور ګڼلای شو، ځکه چې د ژورنالیستیکو لیکنو بنسټ واقعیت او ادبي لیکنو بنسټ تخیل دی. ځینې داسې طنزونه هم شته چې په هغه کې د سټالین، هیټلر او موسولوني نومونه یاد شوي او غندل شوي دي، خو دا کرکټرونه د خپلو شخصیتونو له مخې نه، بلکې د خپلو فکرونو له مخې غندل شوي یا په بله مانا دا کرکټرونه سیمبولونه بلل کېږي چې هدف یې د انسان وژنې، تراهګرۍ، دیکتاتورۍ، نژادپالنې او فاشیزم غندنه ده. (۲۷: ۳۴ مخ)

په ټولنه کې ناخوالې هر چا ته ښکاره او قربانیان یې هم له هیچا څخه پټ نه دي، خو د ظالمانو، مفسدینو او انسانیت دښمنان هر څوک نه پېژني، ان دا چې کېدای شي د یوه بشري ناورین شاته پټ لاسونه هیچا ته هم معلوم نه وي، مثلا په یوه ښار کې درنه چاودنه کېږي چې په پایله کې یې په سلګونو ملکي خلک مړه کېږي، خو هیڅوک نه پوهېږي چې په دې چاودنه کې د چا لاس و؟ نو که موږ د معلومو اشخاصو پر ځای پر بې عدالتیو باندې انتقاد وکړو د ټول ملت، آن دا چې د ټول بشریت خواخوږي به راسره وي، ځکه چې له جنایتونو سره هیڅوک هم خواخوږي نه لري، خو کېدای شي چې له جنایتکارانو سره د هغوی خپلوان، قوم، قبیله او ملګري خواخوږي ولري او کېدای شي د توجیه کولو لپاره یې بېلابېل دلایل ولري. د طنز موضوع انتقاد او هدف یې د ټولنې اصلاح ده. که د برید هدف معلوم شخص وي، نو دا لیکنه طنز نه، بلکې هجوه ده، ځکه چې په هجوه کې هر څه بربنډ ویل کېږي او کرکټرونه یې هم واقعي وي. (۴:۴۳ مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شخصي عقدې لـه مخـې پـر يـو چـا بريـد کـول او د هغـه سـپکاوی د هجوې عمده ځانګړنه ده، خو څرنګه چې په طنز کې پر معلومـو افـرادو تېری نه کېږي، نو د طنز مينه وال ورځ په ورځ ډېرېږي، خو هجويه اثـار ورو ورو له صحنې وزي، ليکوال او شاعر يې په چاپولو شرمېږي او آن دا چې اکثره معاصر کره کتونکي يې په ادبياتو کې هم نه شاملوي.

کله چې په ټولنه کې ناخوالو ته اشاره کوو، نو سمدلاسـه لـه ځـان سره قضاوت کوو او په نتيجه کې يې انتقاد هم کوو چې د دې انتقاد پايله له يوه عمل يا فکر څخه کرکـه ده، خـو ښـه او معقـول قضـاوت هغـه وخـت کېدای شي چې په هغه کې قضاوت د عدالت له مخې شـوی وي. کلـه چې د قضاوت لپاره د عدالت معيار منو، نو عدالت دا ايجابوي چې په خپل انتقاد کې انساني کرامت او بشري ارزښتونو ته درناوی وکړو او لـه شخصي عقدې او سپکاوي څخه ځانونه وساتو.

۲: خلاف العادت وضعيت (Abnormal Situation):

کله چـې طنـز ليکـوال پـه خپلـه ليکنـه کـې د هـنري قـوت پـه مـټ د اجتماعي ناخوالو داسې ظريف اړخونه انځور کړي چـې خلکـو تـر اوسـه پورې نه وي ليدلي او خلاف العادت ورته ښکاره شي، نو تعجب کـوي او خپل تعجب د خندا په بڼه څرګندوي. په کوميډي، هـزل او هجـوه کـې هم د خلاف العادت انځور په ليدلو سره خلکو ته خندا ورځـي، خـو پـه طنزي ظرافت کې د ټولنې ناخوالې هم ليدل کېږي.

ځينې ادبپوهان د ظرافت پر ځای خندا د طنز رکن يا بنسټ بولې، خو زه فکر کوم چې خندا د طنز داخلي توکی نه، بلکې د طنز پر وړانـدې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوستونکو عاطفي غبرگون دی. طنز په خپل داخلي جوړښت کې خندا نه، بلکې ظرافت لري چې د خندا سبب گرځي، مثلا کله چې د انسان پزې ته د نسوارو بوی ورسېږي، نو غبرگون ښيي او پرنجېږي. دلته نسوار د انسان د شامي سيستم برخه نه ده، بلکې د نسوارو بوی د دې لامل کېږي چې د انسان شامي سيستم عکس العمل وښيي، نو خندا هم له طنز څخه دباندې د لوستونکي عاطفي غبرگون دی چې لامل يې په طنز کې نغښتی ظرافت دی، نو راشئ چې لومړی خندا او بيا خندوونکی وضعيت وپېژنو.

خندا:

خنداپېژندنه يا جيلاټولوجي (Gelatology) هغه په زړه پورې برخه ده چې خندا څېړي اوپه دې وروستيو وختونو کې يې د ډېرو پوهانو او ليکوالو پام ځان ته رااړولی دی، خو تر اوسه پورې هيڅوک هم د خندا اصلي او اساسي علت نه دی موندلی او په دې اړه څېړنې روانې دي. (۱۲: ۱۵ مخ)

خندا د ځينو پېښو پر وړاندې د انسان فيزيولوژيکي غبرگون دی چې د حرکاتو او غږونو په بڼه څرگندېږي. په سترگو کې خوښي ښکاره کېدل، مسکی کېدل، تندی غوړېدل يا ورين کېدل، د شونډو حرکات، غاښونه ښکاره کېدل، قهقهه يا له خوشاليه تر خوله لوړ اوازونه ايستل، د پښتورگو درد، د سترگو اوښکې او ځينې وختونه ادرار د خندا عمده نښې نښانې گڼل کېږي، خو يوازې هغه مسکا له طنز سره اړه لري چې په پای کې په ژړغونی او قهرجن حالت پای ته ورسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خندا دوه ډوله ده چې يوه واقعي او بل مصنوعي خندا ده. واقعي خندا د يوې پېښې پر وړاندې د انسان عاطفي غبرګون دی، خو مصنوعي خندا يوازې د خندا تمثيل دی لکه په کوميډي فيلمونو، ډرامو او تياتر کې چې ممثلين د خلکو د خوشاله کولو لپاره په مصنوعي ډول خاندي، ځرنګه چې خندا ساري خوی لري، نو نندارچيانو ته هم سرايت کوي او هغوی هم خاندي.

دا چې خندا ساري ده، په دې اړه نامتو اروپوه رابرټ پرووارين (Robert Provine) د خندا ساينس په نوم يوه په زړه پورې مقاله ليکلې چې په ننني اروپوهنه ويب پاڼه کې خپره شوې ده. دی د خپلې خبرې د ثبوت لپاره د تانزانيا د نجونو د ښوونځي يوه کيسه را اخلي او وايي: ((د (۱۹٦۲ م) کال د جنوري پر دېرشمه نېټه د ښوونځي په يوه ليليه کې دريو نجونو غوښتل چې ښوونځی د لنډ مهال لپاره رخصت شي. هغوی تر خپل منځ پر دې خبره وخندل. د دوی خندا ورو ورو پسې ډېرېده او اخير دومره ډېره شوه چې هر وار به يې يو بل ته کتل، نو له خندا به رنګې شوې او پر پښتورګو به يې لاسونه ونيول. دې خندا په څو شېبو کې د ليليې (۹۵) نورو نجونو ته هم سرايت وکړ او هغوی هم په خندا پيل وکړ. د نجونو دې حالت ته په کتو سره د ښوونځي اداره اړه شوه چې ښوونځی رخصت کړي. کله چې دا خبر د منځنۍ افريقا نورو ښوونځيو ته ورسېد، نو هلته هم زده کوونکو د ښوونځي د رخصت کېدو له امله خندا پيل کړه. دې خندا همداسې دوام وکړ او په نتيجه کې يې زرو تنو زده کوونکو په زوره زوره وخندل)). ډاکټر پرووارين وايي چې انسان په دماغ کې د خندا لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه ځانګړې کځوړه لري چې خندا کشف کوونکی عصبي میکانیزم (Neurological mechanism of laugh detection) نومېږي. داکځوړه په خپل ځان کې یوه کشف کوونکې آله لري چې (Detector) نومېږي. کله چې څوک په خپل چاپېریال کې د خندا وړ څه ووینې یا بل څوک خاندي، نو دا آله په اوتومات ډول کځوړې ته امر کوي چې خندا تولید کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خندا لاملونه

که غواړو چې په طنز کې ظریف انځورونه ولرو او د دې انځورونو په وسیله لوستونکي وخندوو، نو باید لومړی د خندا لاملونه وپېژنو. که یوه لوحه په څو رنګونو ښکلې شوې او بیا پر هغه باندې پیغام لیکل شوی وي، د لیدونکي پام ډېر ژر ځان ته رااړوي او د رنګونو له امله پیغام هم په ډېر شوق او لیوالتیا لولي، خو د دې لپاره چې خلک پیغام خوښ کړي باید لومړی د لوستونکو ذوق او شوق ځان ته معلوم کړو. په طنز کې هم باید لومړی پوه شو چې خلک ولې خاندي؟ که د خندا لاملونه مو وپېژندل، بیا کولای شو چې په طنز کې هغه څه ورګډ کړو چې خلک خندوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خندا په عمومي توګه دا ځلور ډولونه لري:

۱ : فزیکي عوامل: د انسان جسم داسې حساس ځایونه لري چې که د بل چا لاس ورسره ولګېږي، نو پاربږي او د خندا سبب کېږي، مثلا د ځینو خلکو تخرګونه، نس او پوندې د بل چا له لاس سره حساسیت لري، که لاس ورسره ولګېږي، نو تخنېږي او خندا ورځي.

۲: کېمیاوي عوامل: ځینې کیمیاوي مواد شته چې که چېرې د پزې له لارې د انسان وجود ته ننوزي، د خندا لامل ګرځي لکه ځینې ګازونه، نشه يي توکي، زعفران او داسې نور.

۳: عصبي ناروغی: ځینې خلک له دې پرته چې په خپل چاپېریال کې څه ووینې خاندي یا کله کله یو څه ووینې، نو عصبي سیستم یې ګډوډ شي او بې اختیاره خاندې. مثلا یو څوک د خپل زوی، لور، پلار، مور یا بل تېروني دوست د مړینې خبر واوري یا یې مړی ووینې، نو د ژړا پر ځای ناڅاپه خندا شروع کړي، کله کله خو دا خندا دومره دوامداره وي چې کنټرولول یې ګران کار وي.

د ډار تر څنګ هیله مندي هم د خندا یو عامل کېدای شي. مثلا یوه ماشوم اشتباه کړې ده، پلار يې په قهر دی او په ماشوم پسې منډې وهي، پلار غواړي ماشوم ونیسي او سزا ورکړي. په دې وخت کې ماشوم منډې وهي او خاندي، ماشوم ځکه خاندي چې ځان ازاد احساسوي او فکر کوي چې پلار یې نه شي نیولای، خو که ماشوم د پلار ګوتو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورشي، نو د ماشوم خندا په ناهیلۍ اوړي او په ژړا پیل کـوي. دغـه ډول د ځینو عصبي ناروغانو خندا هم له چاپېریال او ټولنې سره اړه نه لـري، بلکې اصلي علت یې عصبي ناروغۍ دي.

۴: فکري عوامل: دا عوامل مستقیم یا غیر مستقیم د انسان پر ذهـن اغېز کوي او خنـدوي یـې. فکـري عوامـل خـورا مهـم دي، ځکـه چـې د انسان له عقل، فکر، عقایدو، منطقو، قضـاوت او ټـولنې سره اړه لـري او ساحه یې ډېره لویه ده. څرنګه چې طنز هم د انسـان لـه فکـر او ذهـن سره اړه لري، نو یوازې د خندا فکري عوامل له طنز سره اړه لري او مـوږ هم یوازې د خندا همدا عوامل څېړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خندا په اړه بېلابېلې تیورۍ

ارواپوهان له ډېره وخته راهیسې هڅه کوي پوه شي چې یو عادي او روغ انسان ولې خاندي؟ په دې اړه ګڼ شمېر څېړنې شوي او د خندا ځینې عوامل هم مشخص شوي دي، خو لا تر اوسه پورې څېړونکي نه دي توانېدلي چې د خندا اصلي لامل پیدا کړي، ځکه نو په دې اړه نورې څېړنې هم رواني او په دې اړه نوي تیورۍ هم وړاندې کېږي. موږ په دې بحث کې د خندا د لاملونو په اړه د بېلابېلو پوهانو تیورۍ را اخیستي او غواړو چې د دې تیوریو تر منځ ګډ ټکي پیدا او د خندا یو نسبتاً اصلي عامل وپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱: د لوړوالي احساس (Superiority):

ارستو وايي چې کله عاقل انسان د ناپوهانو کړه وړه ويني یا خپل سيال مات کړي،نو خندا ورځي، مثلا کله چې يو لوستی سړی ويني چې يوه نالوستي سړي کتاب سرچپه نيولی وي، نو لوستي سړي ته خندا ورځي، ځکه چې ځان لوړ او هوښيار ورته ښکاره شي.

۲: تناقض (Incongruity):

کله چې د شکل او محتوا، ظرف او مظروف، ظاهر او باطن،پيل او پای، عمل او وينا تر منځ تناقض موجود وي د خندا سبب کيږي، مثلا که يو بوډا سړی د موسيقۍ په محفل کې د ځوانانو غوندې نڅا کوي، نو په ليدو يې خلکو ته خندا ورځي، ځکه چې د بوډا عمر او نڅا تر خپل منځ تناقض لري.

۳: ماشيني تکرار (Mechanical repetition) :

فرانسوي فيلسوف (برگسن) وايي چې ((ماشيني تکرار د خندا اصلي لامل دی لکه تکيه کلام، يوه خبره څو څو واره تکرارول، د يو خاص نظم له مخې پزه کشول يا ژبه ژر ژر راايستل او ننه ايستل او داسې نور حالتونه چې ماشيني تکرار ولري د خندا وړ گرځي)).برگسن زياتوي چې يوازې د انسان کړه وړه د خندا وړ دي. موږ پر حيواناتو او بې سا شيانو باندې يوازې هغه وخت خاندو چې انسان ته ورته کارونه کوي. کله چې يو ريبوټ د انسان په ډول کار کوي د خندا وړ گرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳: تضاد:

دا تيوري تناقض ته نژدې ده، توپير يې دا دى چې په تناقض کې يو حالت له بل سره سم اړخ نه لګوي، خو په تضاد کې يو حالت مطلق د بل حالت ضد وي. مثلا که د ډاکټر د کلينيک لوحه د قصاب پر دوکان راځوړند کړو د خندا وړ ګرځي.

۴: حاضر ځوابي:

دا تيوري تناقض ته ورته ده. کله چې له يو چا څخه پوښتنه وکړو، خو هغه زموږ د توقع يا عادت خلاف ځواب راکړي موږ ته خندا راځي. په دې اړه به د انګلستان د مشهور سياستوال چرچل مثال راوړو. ((وايي چې يوه ورځ چرچل په يوه نرۍ کوڅه کې تېرېده چې خپل يو سياسي مخالف يې په مخه ورغئ، دواړو يو بل ته رډ رډ سره وکتل، د چرچل مخالف وويل: زه نه شم کولاى چې پر يوه اړخ شم او يو احمق تېر شي. چرچل په داسې حال کې چې پر يوه اړخ کېده وويل: خو دا دى زه دا کار کوم)). په حاضر ځوابۍ کې زموږ ذهن د يو ډول ځواب وړاندوينه کړې وى. په حاضر ځوابۍ کې موږ ته ځکه خندا راځي چې د خپلې وړاندوينې خلاف ځواب ترلاسه کړو. (۴۷: ۲۹۳ مخ)

۵: سوء تفاهم يا ناسم پوهاوى:

دا تيوري هم تناقض ته ورته ده. د موضوع د ښه وضاحت لپاره به يو مثال راوړو. يو ځوان سينما ته تللى دى. شاته يې ښځه او مېړه ناست دي او تر خپل منځ په لوړ اواز خبرې سره کوي. ځوان د دوى د خبرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

له لاسه د فیلم ډایلاګونه سم نه شي اوریدای. اخیر یې زړه تنګیږي، ښځې او میړه ته وایي: ډیر وبخښئ تاسې ښې خبرې کوئ، خو زه په دې حالت کې سم نه شم اوریدای. ښځې فکر وکړ چې د ځوان هدف دا دی چې زموږ خبرې سمې نه شي اوریدای، هغه و چې له قهره سره او شنه واوښته او په لوړ اواز یې وویل: زما یې د بلا چې زموږ خبرې سمې نه شې اوریدای . موږ خو د خپل کور خبرې کوو، ته نه شرمیږې چې زموږ کورنۍ خبرې اورې؟

٦: د توقع خلاف حالت:

دا تیوري هم تناقض ته ورته ده. مثلا د پنځوس کلن سړي د زیږیدو کلیزه وي. په دې مناسبت یې په یوه شانداره هوټل کې میلمستیا جوړه کړې او دوستانو یې ډول ډول سوغاتونه ورته راوړي وي. سړی د میلمنو په مخ کې یوه یوه تحفه خلاصوي او هیله لري چې تحفه به د ده له ژوند او شخصیت سره برابره وي. په دې لړ کې د تحفې یو پاکټ خلاصوي، ګوري چې د توقع خلاف له پاکټ څخه د ښځو لب سیرین، سینه بند او ماشومانو چوشک او چوټه (پمپر) راوزي.

۷: اروایي سکون:

هربرټسپنسر (Herbert Spencer) باور لري چې کله د انسان ذهن له غم او اندیښنو څخه تش یا په یو کار کې بریالی شي، نو خندا ورځي، مثلا یو مجرم په شل کاله بند محکوم شوی او په زندان کې پروت دی. نابره په ټلویزیون کې خبر راځي چې کودتا وشوه او نوی حکومت ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

بندیان خوشي کوي. په دې وخت کې زنداني خوشاله کېږي او پـه زوره زوره خاندي. دلته وینو چې زنـداني ځکـه خانـدې چـې د خپلـې توقـع خلاف خبر یې واورېد، خو که همدا زنداني په زندان کې شل کاله بند پوره کړي او اخیري ورځ له زندان څخه وزي، نه خاندي، ځکـه مخکـې لا خـبر دی چـې د بنـد مـوده یـې پـوره شـوې او خـوشي کېـږي. هغـه خوشالي چې له انسان سره په دوامداره توګه ملګرې وي د خنداپـه بڼـه نه ښکاره کېږي. مثلا یو ځوان له داسې نجلۍ سره واده کـوي چـې ډېـره یې خوښه ده. دا ځوان که څـه هـم ډېـر خوشـاله دی، خـو بیـا هـم نـه خاندي. کېدای شي یوازې هغه وخت له خوشـالیه وخانـدي چـې خـبر شي نجلۍ له ده سره واده کولو ته چمتو شوه، نو په لنډ ډول ویلای شو چې د پورتنیو تیوریو تر منځ ګډ ټکی خلاف العاده وضـعیت دی. کلـه چې انسان په خپل ژوند کې له خلاف العاده وضعیت سره مـخ شي، نـو خندا ورځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولنه کې ځانګړی تناسب او انساني تصور

موږ په نړۍ کې انسانان، حیوانات، نباتات، غرونه، سیندونه، ځنګلونه، ښارونه، کلي او نور موجودات وینو. د هغوی تر منځ اړیکې، د هر یوه ځانګړتیاوې، اغېزې، فزیکي جوړښت، حرکات، وظایف او نور اړخونه وینو او سوکه سوکه ورسره عادت کېږو. په شعوري او یا هم ارثي یا کلتوري ډول دا واقعیتونه منو، باالاخره د هر شي په اړه په خپل ذهن کې یو تناسب ټاکو او په همدې باور ژوند کوو. کله چې کوم وخت یو شی له همدې تناسب څخه وتلی راته ښکاره شي، نو موږ ته خندا راځي. کېدای شي دې ډول وضعیت ته خلاف العادت یا (Abnormal Satuation) ووایو. مثلاً پیشي تل پر بامونو ګرځي او هیچا ته د خندا وړ خبره نه ده، ځکه چې ټول خلک ورسره عادت شوي دي، خو که کوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت د یوې څو پوړیزې ودانۍ پر بام خر ولاړ وي، کېدای شي ډېر خلک تعجب وکړي او په خندایې ننداري ته راټول شي.

خلاف العادت وضعیت د تل لپاره انسان نه خندوي.مثلا که همدا خر د ډېر وخت لپاره پر بام پاته شي او یابیخي یې همدا بام د اوسېدو ځای وي، نو ورو ورو خلک ورسره عادت کېږي. لکه یوه ټوکه چې د لومړي ځل لپاره انسان ډېر خندوي، خو دوهم ځل یې لږ خندوي، دریم ځل یې بیخي لږ خندوي او څلورم ځل ښایي بیخي د خندا وړ نه وي.

خلاف العادت وضعیت جغرافیایي حدود هم لري. یوه صحنه به په یوه هیواد کې د خندا وړ، خو بل ځای کې به عادي کار وي. په اروپا کې په سپي باندي گاډی کشول معمولي خبره ده، خو په افغانستان کې د خندا وړ خبره بلل کېږي. دغه ډول زمان هم پر خندوونکي وضعیت اغېز لري. یو کار به یو وخت معمول و، خو اوس د خندا وړ خبره ده چې ښه مثال یې موډ او فیشن دی. که یو څوک خپل کالي د زر کاله پخواني موډ سره سم جوړ کړي، د خندا وړ خبره ده.

د طنز مخاطب انسان او خندا هم انساني ځانگړنه ده. انسان درې عمده اړخونه لري چې له دې لارې ښه څېړل کېدای شي، لکه جسمي، ذهني او اجتماعي اړخونه. موږ د انسان همدې دریو اړخونو ته پام کوو، د وخت په تېرېدو ورسره عادت کېږو او بیا یې په خپل ذهن کې یو تناسب انځوروو. کله چې په دې دریو برخو کې یوه برخه یې له تناسب څخه وتلې راته ښکاره شي، نو موږ ته خندا راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انسان په ذهن کې د جوړ شوي تناسب ډولونه

د بشري ټولنې تر ټولو اساسي واحد انسان دی چې په عمومي ډول یې درې اړخونه د څېړنې وړ دي لکه جسمي، ذهني او اجتماعي اړخ. کله چې غواړو د یو چا په اړه معلومات لاس ته راوړو، نو دا درې اساسي پوښتنې مو په ذهن کې راګرځي چې له جسمي پلوه څنګه دی؟ زوړ دی که ځوان؟ چاغ دی که ډنګر؟ په ونه جګ دی که ټیټ؟ د پوستکي رنګ یې سپین، تور، سور او که ژیړ دی؟ له ذهني پلوه لېونی دی که پر سد ؟ لوستی دی که نالوستی؟ هوښیار دی که کم عقل؟ لایق او که تنبل دی؟ چالاک دی که ساده؟ کله چې مو یې دا دوه اړخونه وپېژندل، دریمه پوښتنه د هغه د اجتماعي کرکټر په اړه ده. نوموړی څه وظیفه لري؟ معلم، متعلم، مامور، سوداګر، مجرد، متاهل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

سياستوال، شتمن او که بېوزله دی؟ کله چې مو دا معلومات حافظې ته وسپارل د وخت په تېرېدو سره زموږ په ذهن کې يو تناسب جوړېږي. دا چې په دې تناسب کې گډوډي يا خلاف العاده وضعيت ځنگه د خندا لامل گرځي په دې بحث کې به د جسمي، ذهني او اجتماعي تناسب ځو بېلگې وړاندې کړو.

۱: جسمي تناسب:

جسمي يا فزيکي تناسب ځو ډولونه لري لکه د انسان د وجود د غړو تناسب، جنسي ځانگړتياوې، حرکات او سکنات، خبرې کول او داسې نور ډولونه لري چې دلته يې هر ډول په لنډ دول بيا نوو.

الف: د بدن غړي:

انساني حواس د انسان د بدن له غړو سره عادي شوي او زموږ په ذهن کې يې يو تناسب جوړ کړی دی. که هر غړی يې له تناسب ځخه ووځي، نو د خندا وړ گرځي. که د يو چا پزه د کوتان د مښوکي غوندي اوږده وي، غوږونه يې د وزې غوندي اوږده او ځړېدلي وي، سر يې د غويي غوندي غټ او ملا يې د مېږي په شان نرۍ وي، نو د خندا وړ گرځي.

ب: جنسي ځانگړتياوې:

نر ځان ته خپل او ښځه خپل ځانگړي فزيکي خصوصيات لري. که يوه ښځه ږيره ولري، د نر کالي واغوندي يا نر د ښځې کالي واغوندي يا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځینه سینګار وکړي، نو خلک یې په لیدو خاندي، آن دا چې که د نر اواز د ښځې غوندي نری وي هم خلکو ته خندا ورځي. ښځې په بیولوژیکي لحاظ داسي جوړښت لري چې ماشوم زیږولای شي، خو نارینه داسي جوړښت نه لري، نو که په رسنیو کې یو داسې خبر خپور شي چې کوم نارینه امیدواره شوی یا یې ماشوم زیږولی، په رښتیا چې د خندا وړ خبره ده.

په بیولوژیکي لحاظ تر بلوغ وروسته د نارینه ږیره او بریتونه راشنه کیږي، خو ښځه ږیره او بریتونه نه لري، نو که کومه ښځه ږیره ولري د خندا سبب کیږي. که یو ځوک اوږده ږیره ولري او بیا یې وخریي نو په لومړي ځل لیدو سړي ته خندا ورځي. ښځې د سر وېښتان اوږده پریږدي او خپل ځانګړی موډ لري، خو که کومه ښځه سر پاک وخریي یا نارینه له ږیرې څخه کوځۍ جوړه کړي د خندا وړ ګرځي.

ج: حرکات او سکنات:

لوی، کوچنی، نر، ښځه، ځوان او زوړ انسان خپل ځانګړي حرکات او سکنات لري. که دا حرکات او سکنات تبدیل یا له خپل تناسب څخه ووځي د خندا وړ ګرځي. که د انسان حرکات او سکنات حیوان یا د حیوان دا انسان ته ورته شي بیا هم د خندا وړ ګرځي، مثلا خرس لکه انسان پر دوو پښو روان شي، انسان لکه آس پر څلورو پښو حرکت وکړي او شیشنی شروع کړي، شامپانزي بیزو لکه انسان پیتاوي ته څنګ وهلی او په هینداره کي خپل مخ ګوري،دا ټول خلاف العادت حالتونه دي چې د خندا وړ ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د: د خبرو ډول:

هر انسان د خپل ذهن، عقیدې، عقـل او اجتماعـي موقـف سره برابـرې خبري کوي. پر لېوني باندې خلک راټول وي او وباندې خاندي او کله کله لېونی هم پر خلکو باندې خاندي، ځکه لېوني ته د خلکو او خلکـو ته د لېوني خبرې خلاف العادت ښکارېږي. که ولسمشر پوډري غوندي خبرې وکړي یا یو عالم د نالوستو خلکو غوندي د کلماتو تلفظ ناسـم ادا کړي یا د یوې کلمې پر ځای بله کلمـه راوړي د خنـدا وړ گرځـي. مـثلا که یو باسـواده سـړی پاکسـتان، فاکسـتان، اسـاسي قـانون ، هساسـی کانون او عشق، (هشک) تلفظ کړي د خندا وړ گرځي.

۲: ذهنـي او عاطفي تناسب

لکه څنگه چې د انسان له جسمي تناسب سره اشنا شوي یو، دغسې ـ د هر پوړ انسانانو له ذهني او عاطفي وضعیت په اړه هم په خپل ذهن کې یو تصویر لرو. هر عادي او جوړ انسان عقل لري او زموږ توقع هم دغه ده چې باید هر عاقل او بالغ انسان معقول او معمول کړه وړه ولري، خو که موږ په خپل دې تصویر کې لږ بدلون هم احساس کړو، نو خندا راځي. مثلا یو سیاستوال معمـولاً سـیاسي مفکـوره او تگـلاره لـري، خـو کـه یـو گوندي سړی په گونـدي دفـتر کـې ووایـي چـې: د خـدای پـر پـار دلتـه سیاست مه کوئ، نو خلکو ته پر دې خبره خندا ورځي. کـه یـو څـوک د دې پر ځای چې د وزې غولانځه ولوشي دلوشلو په نیامت وزه تـر لکـی کشوي د خندا سبب کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسانان چې څنګه په ظاهره ښکاري، نو د خلکو په ذهن کې د هغه د فکر په اړه هم يو انځور جوړېږي او له ظاهر څخه يې هماغسې- هيله لري. مثلا له روحاني شخص څخه د تقوا، له نظامي افسر- څخه د زړه ورتوب، له ملنګ څخه د عاجزۍ، له باسواده څخه د سواد او له ډاکټر څخه د طبي پوهې هيله کېږي، خو که دا خلک د خپل ظاهري شکل او مسلک خلاف کوم عمل وکړي د خندا وړ ګرځي.

عواطف د انساني جوړښت يو بل مهم اړخ دی. خندا، ژړا، مينه، کرکه، ډار او زړه ورتيا انساني عواطف ګڼل کېږي چې هر يو يې پر خپل وخت او ځای راڅرګندېږي. که يو جنرال د جګړې پر مهال په غوړو کې ګوتې نيولي او د مرګ له ويري ژاړي، خلکو ته خندا ورځي، خو که په هماغه جګړه کې يو ملکي سړی د مرګ له ويري ژاړي، د خندا خبره نه ده. دغه ډول که يو څوک د خندا پر ځای ژړا او د ژړا پر ځای خندا شروع کړي هم د خندا وړ ګرځي.

۳: اجتماعي تناسب

انسان يو اجتماعي موجود دی، په ټولنه کې ژوند کوي او له ټولنې سره ګڼ شمېر اړيکې لري. اجتماعي جوړښت د يو لړ اخلاقي، فرهنګي، عقيدوي، فکري، سياسي او اقتصادي تمايلاتو محصول دی. دا اړيکې د وخت په تېرېدو سره د خلکو په ذهن کې تناسب جوړوي او خلک ورسره عادت کېږي. که دا اړيکې لړ بدلون ومومي، نو په لومړي وار ليدو يې سړي ته خندا ورځي. د يادوني وړ ده چې اجتماعي تناسب اخلاقي او جغرافيايي پولې لري، مثلا که په افغاني ټولنه کې د جنازې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مراسمو کې موسیقي او نڅا ولیدل شي، د خندا وړ خبره ده، خو په چین کې د یوویشتمې پېړۍ تر لومړۍ لسیزې پورې په یوه سیمه کې دا دود و چې لوڅو نجونو به د مړي د ښخولو پر مهال نڅا کوله. د اجتماعي ژوند تناسب خورا ډېر اړخونه لري چې یو څو یې په دې ډول دي:

الف: اخلاق:

اخلاق فردي ځانګړتیا بلل کېږي، خو کله چې د څو افرادو اخلاق سره ورته او پر دې مشترکو اخلاقو ډېر وخت تېر شي، د فرد پر ځای ټولنې ته منسوب او ټولنیز اخلاق بلل کېږي. ټولنیز اخلاق د ټولنې هر وګړی پېژني او ورسره عادت شوی وي. که د ټولنې په اخلاقي تناسب کې لږ بدلون راشي د خندا وړ ګرځي. مثلا که په ځینو عربي او غربي هیوادونو کي له یو چا څخه په مجلس کي باد پرې شي د خندا وړ خبره نه ده، خو په افغانستان کي د خندا وړ څه چې لویه بد اخلاقي ګڼل کېږي.

ب: لباس:

ټول انسانان په یو ډول نه یو ډول جامه اغوندي. ښځه خپله او نارینه خپل ځانګړی ذوق او فیشن لري چې خلک ورسره عادت شوي دي. په هندوستان کې خلک له لونګ سره عادت دي او د نارینه وو ملي لباس ګڼل کېږي، خو که په افغانستان کې څوک د لومړي ځل لپاره په لونګ کې ولیدل شي د خندا وړ خبره ده. په افریقا کې یوه قبیله ژوند کوي چې ښځې او نارینه یې لڅ لغړ ژوند کوي او همداسي عادت شوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي، خو که په افغانستان کې ځوک لڅ لغړ وګرځي د خندا وړ خبره ده. د افغانستان اکثره کلیوال خلک لنګوټه تړي، خو په امریکا کې لنګوټه تړل دود نه دی. که د افغانستان ولسمشر په کمیس پرتوګ او لنګوټه کې پارلمان ته وینا کوي ډېر دروند، ولسي او عادي ښکاري، خو که د امریکا ولسمشر لنګوټه وتړي او د کانګرس غونډې ته وینا وکړي، د خندا وړ خبره ده.

ځینې کارکوونکي او مامورین خپل ځانګړی یونیفارم لري لکه پولیس، د ښاروالۍ کارکوونکي، ډاکټر او نور یادولای شو. ځینې خلکو په خپله ځان ته یونیفارم خوښ کړی وي لکه ملنګ چې یو ځانګړی لباس او موډ لري. اوس که پولیس ته د ملنګ او ملنګ ته د پولیس یونیفارم ورواغوندو د خندا لامل ګرځي.

ج: سینګار:

ښځه، نر، لوی، کوچنی،کلیوال او ښاري خلک خپل ځانګړی، ذوق، سلیقه او د سینګار ډول لري. که نارینه د ښځو غاړګۍ په غاړه کړي، نوکان او شونډې سرې کړي، والي په غوږ کړي، رنګه او زرین کالي واغوندي یا ښځه د نارینه په ډول ځان جوړ کړي د خندا لامل ګرځي.

د: مهال:

انسان په ټولنه کې له یو ځانګړي زمان او عمر سره تړلی دی چې هره دوره یې د خلکو په ذهن کې یو تناسب جوړوي. ماشوم، ځوان او بوډا په ټولنه کې جلا دریځونه او کړه وړه لري. خلک د هر چا له عمر سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سم د هغه ذهني او جسمي تناسب خپل ذهن ته سپاري او هغه ډول هیله څنې لري. که ماشوم د مور په غېږ کې پروت وي او مور یې تې ورکوي طبیعي معلومېږي، خو که لوی سړی په داسې حالت کې ووینو د خندا وړ خبره ده. د عمر تر څنگ د کال فصل، موسم، شپه، ورځ او ځانگړي وختونه هم خپل تناسب لري. که یو چا په دوبي کې د ساړه ژمي کالي اغوستي وي د خندا وړ خبره ده. که لمر راختلی او ملا د سهار اذان کوي، خلکو ته خندا ورځي. که څوک په رڼا ورځ کې څراغ په لاس او پر لاره روان وي لیدونکو ته خندا ورځي. که یو بزگر په خپله ځمکه کې د یوه فصل پر ځای د بل فصل تخم کري هم د خندا وړ گرځي.

هـ : چاپېریال:

هر انسان له ټولنې سره خپلې ځانگړي اړیکې لري یا هر څوک په ټولنه کې خپل ځای ځایگی لري چې خلک ورسره عادت شوي دي. مامور له دفتر، بزگر له کروندې، ډاکټر له روغتون، دوکاندار له دوکان او معلم له مکتب سره اړیکې لري او هر څوک په خپل چاپېریال او کار کې طبیعي او مناسب برېښي. که په دوی کې هر یو یې له خپل ځای شخه لیري او بل ځای ته یووړل شي د خندا وړ گرځي، مثلا یو بزگر چې پایڅې یې رابډوهلي، په ختو لړلي پښې، په دوړو سپېره او په کلینیک کې د ډاکټر پر ځای ناست وي ښکاره خبره ده چې د خندا وړ گرځي. دغه ډول که یو ډاکټر د نانوای کالي اغوستي، په اوړو سپېره، شاوخوا یې د ډوډۍ پخولو سامانونه پراته او ناروغان گوري، هم د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خندا وړ خبره ده. دغه ډول حیوانات هم ځانګړي چاپېریال ته منسوب دي. که په دښت کې د یوې کېږدۍ مخ ته اوښ ولاړ وي ډېر طبیعي ښکاري، خو که خلک په یوه تالار کې د یوه سیاسي مشر وینا اورېدو ته راټول شوي او ناڅاپه یو اوښ ستېج ته ودرېږي او بړ بړ شروع کړي خامخا به خلک خاندي.

و: طبیعي چاپېریال:

طبیعي چاپېریال لکه ځنګلونه، غرونه، دښتونه، سیندونه او ونې خپل ځانګړی جوړښت لري چې د انسانانو په ذهن کې یې ځانګړی تناسب انځور شوی دی. که کوم وخت یو غر یا ونه سرچپه ووینو د خندا وړ ګرځي یا که کوم سیند ووینو چې اوبه یې مخ پر لوړه بهېږي، نو هم د تعجب وړ خبره ده.

ز: مصنوعي چاپېریال:

انسانانو د خپلې خوښې سره سم ځان ته مصنوعي چاپېریال هم جوړ کړی دی، لکه ښارونه، کلي، بازارونه، واټونه، کورونه او داسې نور. په کور کې دننه هم هر څه خپل ځای او تناسب لري. مثلا ځپلۍ، کالي او خواړه خپل ځایونه لري. که ځپلۍ په یخچال کې، بالاپوښ په دېګ کې او غوړي د کالیو په ماشین کې ووینو، خندا راځي.

تر دې ځایه مو د خندا لاملونه وپېژندل، اوس کولای شو چې د خندا لپاره داسې یو انځور وړاندې کړو چې طنزي خندا وزېږوي. طنزي خندا دا ده چې په پای کې په ژړغوني حالت پای ته رسېږي. په طنز کې خندا د خندا لپاره نه، بلکې د انتقاد ځلولو لپاره وسیله وي. طنزي

(c) ketabton.com: The Digital Library

خندا باید یوازې د ټولنې هغه نیمګړتیاوې روښانه کړي چې په هغه کې انسان ملامت وي، نه دا چې هغه څوک په نښه کړي چې د طبیعي پېښو او اجتماعي ناخوالو قرباني شوي وي لکه معلولین، ناروغان، بېوزلان، مظلومان او داسې نور. دا ډول خلک که څه هم په جسمي، ذهني او اجتماعي لحاظ له تناسب څخه وتلي او د خندا وړ کېدای شي، خو څرنګه چې دا ډول حالتونه له اجتماعي بې عدالتۍ سره اړه نه لري، نو دطنز موضوعات نه بلل کېږي. که پر دې ډول خلکو وخاندو، نو دا به طنز نه، بلکې هجوه، هزل او کومیډي وي. په دې ډول لیکنه کې نه یوازې دا چې د طنز هدف مو له پامه غورځولی، بلکې اخلاقي او بشري معیارونه مو هم تر پښو لاندې کړي دي. یو ادبي اثر چې په هره اندازه د خپل ولس او خپلو خلکو ارزښتونو ته پام کوي، په هماغه اندازه د بشریت لویې کورنۍ ته نژدې برېښي او نړیوال بلل کېږي. (۲۲: ۴۹ مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

طنز ته ورته خېلونه

هجوه، هزل، کومیډي او ټوکه په طنز کې د بحث وړ موضوعات نـه دي، خو دا چې د خندا په برخه کې له طنز سره نژدې خپلوي لري، نو ډېری لوستونکي او آن لیکوال هم د طنز او یادو خېلونو تر منځ سم تـوپیر نـه شي کـولای. مـوږ پـه دې بحـث کـې دا څلـور واړه خېلونـه پـه لنـډ ډول معرفي او بیا یې له طنز سره پرتله کوو.

۱ : هجوه: (Lampoon)

هجوه عربي کلمه ده چې په لغت کې دیـو چـا د عیبونـو ویلـو، غنـدلو، ښکنځلو، پوچوخبرو او بد ویلوته وایي او په ادبي اصطلاح کې هغه نثر یا نظم دی چې د چاعیبونه په زیږه او کله کله د ښکنځلو پـه ژبـه بیـانوي. هجوه ویل په عربو کې زوړ تاریخ لري او پښتو ته هم له عربي ژبې څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلې ده . عربو به د خپلو اتلانـو او ويـاړونو يـادولو تـه (مفـاخره) يـاني وياړنه او دښمنانو غندلو ته (هجو) ويل. مفاخره بـه يـوازې پـه اشخاصـو پورې اړه نه درلـوده، بلکـې وطـن، قـوم، تـاريخ، بتـان، خـدای گـوتې او ځينې نور ارزښتونه هم پکې ستايل کېدل، خـو د پاچاهـانو، شـتمنو او زورواکو خلکو ستاينې ته به يې (مدح) او مدح ويونکي شاعر ته به يې (مداح) وايه.

هغه شاعر چې د پاچا يا بل واکمن په ستاينه کې به يې شعر وليکه، نـو پاچا به د انعام په ډول پيسې يا بل مادي امتياز ورکاوه، خو کـوم شـاعر چې به دغه امتياز تر گوتو نه کړ او يا بـه يـې ونـه‌ه لـړ وه، نـو د پاچـا پـه غندلو او سپکولو به يې خوله پورې کړه. هجوه لکه طنز ادبي سبک دی او په خاص ادبي ژانر پورې اړه نه لري، بلکې پـه هـر ژانـر او قالـب کـې ليکل کېدای شي، خو تر ډېره بريده په نظم کې ويـل کېـږي. (۲۲: ۲۱۰ مخ)

هجوه او طنز يوازې د خندا او ظرافت په برخه کې تر خپل منځ خپلـوي لري، ياني طنز او هجوه دواړه خلک خندوي، خو داسې هجوه هم شـته چې له قهره ډکه او چندان خندا نه لري. په طنز کې هدف د اجتماعي فساد په گوته کول او غندل دي چې هدف يې اصلاح وي، خو په هجوه کې د فساد پر ځـای معلـوم شـخص پـه نښـه کـول وي چـې هـدف يـې سپکاوی، شخصي عقده او غچ اخيستل دي.

(۴: ۳۰- ۴۴ مخونه)

په هجوه کې انتقاد مستقيم، خو په طنز کې غير مستقيم وي. دهجـوې پيغام لوخ او هـنري ارزښـت يـې لـږ وي،خـو طنـزي پيغامونـه ظريفانـه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هنري او په ادبي صنعتونوپسولل شوي وي. د هجوې ژبه پوچه وي، خو په طنز کې د ژبې عفت ته پوره پام کېږي. په طنز کې اخلاق یو مهم اصل گڼل کېږي، خو په هجوه کې د ټولنې اخلاقي معیارونو ته پام نه کېږي. طنز اجتماعي رسالت لري او دټولنې یوه لویه برخه مخاطب کوي، کېدای شي یو ملت او آن ټول بشریت مخاطب کړي، خو د هجوې ساحه کوچنۍ او معمولا فرد یا یوه ډلگۍ په نښه کوي. (۹: ۷مخ)

ځرنگه چې هجوه له پخوا څخه د نظم په بڼه لیکل کېده، نو تر اوسه یې هم په همدې بڼه ژوند کړی او نثري بېلگې یې لږ لیدل شوي دي. ځرنگه چې ادب له اخلاقو سره نږدې اړیکي لري او هجوه اخلاقي معیارونه تر پښو لاندې کوي، نو ځینې ادبپوهان یې گردسره له ادب څخه دباندې بولي، په تېره بیا هغه لیکوال خو هجوه بیخي په هنر کې نه شاملوي چې هنر د ژوند لپاره یا گټور هنر پر تیورۍ باور لري.

که له لیکوالو او شاعرانو څخه راتېر شو، نو اوس هجوه هغه لوستونکي او اورېدونکي هم نه خوښوي چې اجتماعي اخلاقو او د ژبې عفت ته ژمن دي. همدا دلیل دی چې اوس د هجوې لیکل لږ شوي او هجوه یوازې په ولسي باندارونو کې په شفاهي ډول ویل کېږي. داسې ډېر لیکوال او شاعران شته چې هجویه اثار لري، خو له شرمه یې نه چاپوي او ان په خپل ادبي اثارو کې یې هم نه شمېري.

په پښتو ژبه کې خوشال بابا، غني خان، استاد محمد انور نومیالی، سلیمان لایق، محمداسماعیل اړم، جعفر خان اځکزی او عصمت قانع

(c) ketabton.com: The Digital Library

چاپ او ناچاپ هجویه اثار لري. دلته د بېلګې په ډول د عصمت قانع مشهور هجویه شعر یو بیت راواخلو چې د پارلمان مسخره نومېږي:

برېتو په پارلمان کې، ږیرور په پارلمان کې
اِخوان هم ورسره دی، پرولیتر په پارلمان کې
(۳۳: ۳۸ - ۴۰ مخونه)

۲: هزل: Pornography

هزل عربي کلمه ده چې په لغت کې ډنګرولو، چټي او خوشي خبرو کولو او فحش ویلو ته وايي، خو په ادبي اصطلاح کې هغه نثر، شعر، انځور او هنري حرکت ته ویل کېږي چې مضمون یې د انسان تناسلي آلاتو، جنسي اړیکو او د شرم ځایونو یادول او هدف یې تفریح او کله کله د یو چا توهین وي. (۴۲:۲۹۴ - ۳۷۵مخونه)

هزل هم د خندا او ظرافت په برخه کې له طنز سره خپلوي لري او خلک خندوي. په هزل کې هم د هجوې غوندې د اخلاقو او اجتماعي ادابو خلاف خبرې کېږي او هغه څه ویل کېږي چې په ټولنه کې شرم ګڼل کېږي. هجوه معمولا د شعر په قالب کې جوړېږي چې هم لیکلې او هم فولکلوریکه بڼه لري. په هزل کې د هجوې په پرتله قهر لږ او خندا ډېره وي. په هزل کې اساسي هدف تفریح وي، خو کله کله د یو معلوم شخص غیبت او سپکاوی هم پکې کېږي. (۴۷:۲۶ - ۲۷ مخونه)

هزل له طنز سره ښکاره توپیرونه لري. په هزل کې هدف تفریح او سپکاوی او په طنز کې هدف د ټولنې اصلاح او معلوم شخص ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپکاوی نه کېږي. د طنز ژبه په ادبي صنعتونو پسوللې او ښکلې شوي وي، خو په هزل کې هر څه بربنډ او بې پردې ویل کېږي.
پخوا هزل لیکل لکه د نورو ژبو غوندې په پښتو ژبه کې هم دود و، خو اوس نه یوازې دا چې نه لیکل کېږي، بلکې د ادب برخه هم نه ګڼل کېږي. هغه شاعران چې اوس هم هزلیه شاعري کوي، نه یوازې دا چې له شرمه یې نه چاپوي، بلکې په خپلو ادبي اثارو کې یې هم نه شمېري، بس یوازې یې د تفریح لپاره په ځانګړو باندارونو کې په شفاهي ډول وایي. د دې خبرې د ثبوت لپاره د استاد نومیالی وینا را اخلو. ((ما خپل بې ادبه ادب یاني هزلیه اثار ښاغلي سلیمان لایق، عبدالباري جهاني، محمد معصوم هوتک، عبدالرحیم هاتف، ډاکټر صادق فطرت ناشناس او نورو لیکوالو او شاعرانو ته واستول او مشوره مې ځنې وغوښته چې ایا دا اثر د ټولنې په درد خوري که یه؟ ایا چاپ یې کړم که یه؟ خو دوی د چاپ مشوره را نه کړه او ځینې یې پټه خوله پاته سول او ګرد سره یې ځواب را نه کړ)).
په پښتو ژبه کې خوشال بابا لومړنی شاعر دی چې هزلیه شاعري یې څو څو واره چاپ شوې ده. په معاصره دوره کې استاد محمد انور نومیالی، سلیمان لایق او عصمت قانع نومونه یادولای شو چې د نورې شاعرۍ تر څنګ هزلیه شاعري هم لري. زه دلته د لوستونکو د معلوماتو لپاره د خوشال بابا د هزلیه شاعرۍ یو بیت راوړم چې وایي:

زه د (...) له لاسه چاو ته فریاد کړم
لمونځ زما له لاسه ووځي چې (...) یاد کړم
(۱۴: ۶۴۵ - ٦۴٦ مخونه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳: کومیډي (Comedy):

کومیډي هغه تمثیلي او لیکلی اثر دی چې د لیدونکي او لوستونکي پام ځان ته ور اړوي او د تفریح سبب کېږي.کومیډي معمولاً د داستان په فورم کې لیکل کېږي لکه لنډه کیسه، ډرامه، ناول او داسې نور. ارستو په عمومي ډول ادبیات پر دریوعمده برخو وېشي او یوه برخه یې تمثیلي هنر بولي. وروسته تمثیلي هنر هم پر دوو عمده برخو وېشي- چې یوه برخه یې کومیډي او بله تراژیدي بولي.

پخوا چې دلوستو خلکوشمېر لږ او د چاپ اسانتیاوي نه وې، نو د لیکلو اثارو وېش او مطالعه ګران کار و، ځکه نو کومیډي اثار تمثیل کېدل،خو اوس یې هم تمثیلي اوهم یې لیکلې بڼه لرو لکه د دانته آلیګیري (الهي کومیډي) رومان او داسې نور. نامتو اروا پوه (زیګمونډ فروېډ) د کومیډي هدف تفریح بولي او پر دوو عمده برخو یې وېشي- چې یوه بې ازاره او بله هدف لرونکې کومیډي بولي.د کومیډي هدفونه هم دوه ډوله بولي چې یوه ته رسوا کوونکی او بل ته ویجاړوونکی هدف وایي. رسوا کوونکی هدف لکه په یو چا ملنډې وهل او د هغه عیبونه ښکاره کول او ویجاړوونکی هدف لکه یو څوک سپکول او خلکو ته د هغه بد انځور وړاندې کول.

(۴۱: ۲٦ - ۲۷ مخونه)

اروپایي ادبپوهان کومیډي پر څلورو برخو وېشي:

الف: رومانتیکه کومیډي:

په دې ډول کومیډي کې عاشقانه پېښې ډېرې لیدل کېږي. د دې کومیډي اتل که څه هم ډېرې ستونزې ګالي، خو داستان په خوښۍ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشالۍ پای ته رسېږي. لکه د شکسپير (د ژمي په نيمه شپه کې خوبونه ليدل) ډرامه.

ب: طنزي کوميډي:

زما په اند د طنزي کوميډي اصطلاح اشتباه ده. که څه هم د طنز او کوميډي تر منځ خندا مشترک عنصر ګڼل کېږي، خو د طنز نور عناصر او هدف له کوميډي سره ډېر توپير لري. طنزي کوميډي په حقيقت کې د طنز تمثيلي بڼه ده. لکه څنګه چې مخکې مو وويل پخوا کوميډي خلکو په ليکلې بڼه نه مطالعه کوله، بلکې يوازې به تمثيل کېده او که ليکل کېده هم، نو پيغام به يې د مطالعې له لارې نه، بلکې د تمثيل له لارې خلکو ته وړاندې کېده او ليکلی متن به يې د ډرامې د سکرېپټ په بڼه و. د دې اثارو يوه ډېره پخوانۍ بېلګه د لرغوني يونان د اريستوفان کوميډي ډرامې دي چې لومړی پر ستيج تمثيل او وروسته چاپ شوي دي.البته داسې کوميډي او طنزي اثار هم لرو چې لومړی چاپ او وروسته په تمثيلي بڼه وړاندې شوي دي، لکه د ترکي عزيز نسين او اسپانوي ليکوال سروانتيس اثار چې تر چاپ وروسته تمثيل شوي دي.
(۴۳: ۱۰۰ - ۱۰۳ مخونه)

ج: رفتاري کوميډي:

په دې ډول کوميډي کې د ټولنې عرف، عادات او رواجونه ارزول کېږي لکه د برناردشاو کوميډي اثار.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د: سبکي کوميډي (Farce):

دا ډول کوميډي ليدونکی يا لوستونکی ډېر خندوي. اتـل يـې لـه خپـل اصلي تناسب څخه وتلی ښوول کېږي، کله ډېر کوچنی او کله ډېر لـوی وي چې په دې ډول د خندا وړ گرځي لکه د فرانسـوي ليکـوال (مـولېر) کوميډي اثار. کوميډي هم له طنز سره د خندا او ظرافت پـه برخـه کـې خپلوي لري، خو له طنز سره يـې توپيرونـه دا دي چـې کوميـډي يـوازې ليدونکی يا لوستونکی خندوي او په ټولنه کې ناخوالو او فساد تـه گوتـه نه نيسي، حال دا چې طنز په ټولنه کې پر ناخوالو او فساد بريـد کـوي. په کوميډي کې خندا هدف او طنز کې وسـيله وي. کوميـډي پـه خنـدا پيل او خندا پای ته رسېږي، خو طنز په خندا پيل او ژړغوني حالت پای ته رسېږي. په کوميډي کې کله کله افراد هم په نښه کېږي، خو په طنـز کې د افرادو پر ځای پـر اجتماعـي نـاخوالو او فسـاد بريـد کېـږي. (۲۳: ۱۵۷ - ۱۶۰ مخونه)

کوميډي هم لکه طنز ادبي سبک دی او په هر ژانر او قالـب کـې ليکـل کېدای شي. کوميډي په پښتو ژبه کې هم لکه د نـورو ژبـو پـه شـان پـر تمثيلي بڼې سربېره په ليکلې بڼه ډېره ليکل شوې ده، په تېره بيا د شعر برخه يې ډېره غني ده. کوميډي د هجوې او هزل په پرتله طنز ته ډېـره نژدې ده، ځکه نو عام خلک کوميډي اثـارو تـه طنـز وايـي. څرنگـه چـې کوميډي د طنز په پرتله د ټولنې جدي مسـايل نـه مطـرح کـوي او عـام خلک يې د ټيټ ذوق محصول گڼي او له بلې خوا په افغاني ټولنه کې د طنز غوندې په درنه سـترگه نـه ورتـه کتـل کېـږي، نـو ځينـې ليکـوال او شاعران خپلو کوميډي اثارو ته د طنز نوم ورکوي. دلته د بېلگې په ډول

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښاغلي عبدالوهاب مینه یار کومیډي شعر را اخلو چې د موږکانو واده نومېږي:

دا واورئ مضمون دی د هر قسم حیوانانو
شوق یې و جوړ کړی، و واده د موږکانو
*****
خدمت وکړ کوترې ور جارو یې هغه ځای کړ
تجیر جولاګي راوړ او ور پټ یې هغه سرای کړ
رقعې شوپرک واخیستې خبر یې هر اشنای کړ
دېګونه غونډک پرېولل او دا امر یې پر ځای کړ
په ګډه اتڼ واچاوه خزدکو، منګوړانو
شوق یې و جوړ کړی، و واده د موږکانو
*****
بورا د زوم لپاره کنډاله کړه ور ګل پوشه
پتنګ څراغان بل کړل، هلتې جوړ کړ جم و جوشه
زنځه سترې سوې، ویل شنې چای کړئ جوشه
مږه لنګه سوې ورته ناسته وه خاموشه
غزل ویل غوماشي، رقص وکړ خڅکانو
شوق یې و جوړ کړی، و واده د موږکانو
*****
راغوښتی یې و باز او پر ښه تخت یې کښېنولی و
پوځ یې د رقم رقم مرغانو را بللی و

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارغه په تورلباس کې لځې پښې تشریف راوړی و
توتي مینا خاله ته د واده کارډ ورلېږلی و
له ډېرې خوشالیه عطر کار کړله سویانو
شوق یې و جوړ کړی، و واده د موږکانو
*****

په دې شپه کې دمخه وزې سره کړل خپل لاسونه
یږ هم ډېر رقص وکړ، غورځوله یې برېتونه
پسه و ډېر خوابدی، ویل ورک سوي مي بوټونه
تازي بانډار خراب کړ، ویل تنبور پرې کړل تارونه
بانډار چې یې خراب سو، رش و کش جوړ کړ مچانو
شوق یې و جوړ کړی، و واده د موږکانو
*****

راغی و میدان ته اوښ لالا باجه په غاړه
سورنا وهله چرگې د چغال ښنگ ته ولاړه
غوا مات کړ خپل ډولک اخیر پر خپله تړه ولاړه
رسمي مېلمه ملخ و چې پیره وه پر ولاړه
ضربې پرله پسې وهلې ټولو چنگاښانو
شوق یې و جوړ کړی، و واده د موږکانو
*****

(c) ketabton.com: The Digital Library

واده د حیوانانو و مضمون چې یې انجام سو
کیسه ډېره اوږده ده د قلم رنګ مې تمام سو
لمر ولوېد مینه یاره بس یې کړه تیاره ماښام سو
د پند مسرۍ لري، خو که د چا لړ ور ته پام سو
ظاهره مزاحیه ده باندې وخاندئ یارانو
شوق یې و جوړ کړی، و واده د موږکانو.
(۳۹: ۱۱٦-۱۱۲ مخونه)

۴: ټوکه (Jock):

ټوکه د ولسي ادب تر ټولو کوچنی داستاني فورم دی. ټوکې لومړی د یوه شخص یا یوې ډلې له خوا جوړېږي، خو د هغه شخص نوم یا ډلې نوم نه ورسره یادېږي، وروسته لاس پر لاس ولسي بانډارونو ته لاره مومي او د ولس ګډ مال ګڼل کېږي. ټوکې د یوې ټولنې پر ناخوالو او اجتماعي نیمګړتیاوو باندې د ولسي نقد هینداره ده. په هره اندازه چې په یوه ټولنه کې ظلم، تېری او نادودې ډېرې شي اوخلک نه شي کولای په ازادانه ډول د دغو ناخوالو پر وړاندې خپل غږ پورته کړي یا د خلکو د زده کړې کچه ټیټه وي، نو هلته ډېرې ټوکې جوړېږي.

پر افغانستان باندې د روسانو د پوځي یرغل پر مهال خلکو پر جهادي تنظیمونو او واکمن کمونست ګوند ښکاره انتقاد نه شوای کولای، نو هغه و چې خپل غبرګون به یې د ټوکې په بڼه ښووده. داټوکې که څه هم په ظاهره په ولسي- بانډارونو کې د تفریح لپاره ویل کېدې، خو په حقیقت کې یې د وخت له سیاستونو سره د ولس کرکه ښووله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځیني لیکوال او شاعران د ټوکې هدف یوازې خندا اوتفریح ګڼي، خو زه فکر کوم چې په ټوکه کې د طنز، هجوې او هزل درې واړو سبکونو څرک لیدلای شو. څرنګه چې د دې څلورو واړو سبکونو ځانګړتیاوي مو مخکي بیان کړي، نو دلته یې بیا نه تکراروو او یوازې د داسې یوې ټوکې بېلګه راوړو چې طنز ته ورته جوړښت او پیغام لري. دا ټوکه د غیر مسلکي او هغه معلم انځور وړاندې کوي چې خپل ټولګی نه شي اداره کولای.

((یوه ښوونځي ته د نظارت هیئت یا تفتیش ورغی. ګوري چې په یوه ټولګي کې خورا شور او غالمغال دی. شاګردان څوک غبرږې باسي، څوک په کړکیو کې ناست دي، څوک په چت پورې ځړېږي او څوک سندرې وایي. لنډه دا چې په ټولګي کې د دوړو له لاسه چندان څوک نه ښکاري، خبره خو ګردسره نه اوربدل کېږي. د تفتیش یوه غړي ته سخت قهر ورغی. په ټولګي کې تر ټولو مشر هلک یې تر غوږ ونیو او څو کلکې چپلاخې (څپېړې) یې ورکړې. ویل نور که کشران دي، ته خو لوی سړی یې، ته د دې پر ځای چې دوی دي غلي کړې وای ته په خپله له دوی سره کنښوتلی یې او غالمغال دي جوړ کړی دی. بیا یې زده کوونکو ته وویل چې ښوونکی مو چېرې دی؟ زده کوونکو په خندا ورته وویل: صاحبه دا تاسې چې تر غوږ نیولی دی، زموږ ښوونکی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز بڼې

طنز یو پراخ هنر دی چې پر ادبیاتو سربېره له نقاشۍ، سینما او تیاتر سره هم خپلوي او نژدې اړیکې لري. لکه څنګه چې اوبه د مایع، جامد او ګاز په بڼه موندل کېږي، دغسې طنز هم بېلابېلې بڼې او شکلونه لري لکه شفاهي، لیکلی، تصویري او تمثیلي شکلونه. دا چې کومه بڼه یې غوره، ګټوره او موثره ده د موضوع په حجم، د لیکوالو او مینه والو په ذوق، سويې، امکاناتو او ژوند په شرایطو پورې اړه لري. په دې بحث کې به د طنز هره بڼه له خپلو ځانګړتیاوو، اړتیاوو او شرایطو سره په لنډ ډول بیان کړو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱: شفاهي طنز

شفاهي طنز خورا اوږد تاریخ لري. له کومه وخته راهیسې چې انسانانو خبرې کول شروع کړي، نو ورسره سم د ظرافت حس (Sense of humor) څرکونه هم لیدل شوي دي. ځینې خلک د ظرافت یو خاص استعداد لري. په دغسي خلکو باندې ولسي باندارونه تاوده او خبرې یې د هر چا خوښېږي. د ولسي- ادب په ټولو فورمونو (نظم او نثر) کې داسي بېلګې لرو چې د طنز ټولې ځانګړتیاوي لري، ان دا چې داسې په ټول پوره طنزونه هم لرو چې له لیکلي طنز سره سیالي کولای شي. د شفاهي طنز ښه بېلګه ټوکې دي چې ځینې یې د طنز په کانې پوره خېژي او د ټولنې خورا مهم موضوعات پکښې را اخیستل شوي وي، یاني هم اجتماعي انتقاد، هم ظرافت او هم اصلاحي هدف لري. شفاهي طنز د وړاندې کولو له مخې پر دوه ډوله وېشل کېږي. یو دا چې یو څوک په ولسي باندار کې طنز خپله تمثیلوي. دا ډول تمثیل کېدای شي چې د کیسې ویلو یا د حرکاتو په ډول وي. دوهم دا چې یو ولسي سړی په باندار کې له کوم حرکت پرته یوازې کیسه کوي.

د شفاهي طنزونو یو بل ډول هم لرو چې هغه د لیکوالو شفاهي طنزونه دي. کله چې یو لیکوال له ډاره خپل طنز نه شي چاپولای یا د چاپ امکانات نه لري، نو خپل طنز په ولسي باندارونو کې د کیسې په فورم کې وایي او داسې رنګ ورکوي چې ګواکي دا هسې یوه ټوکه او له بل چا څخه یې اورېدلې ده. نور خلک چې د لیکوال طنزونه اوري، نود ټوکې په ډول یې په ولسي باندارونو کې وایي چې په دې ډول دا طنز

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شفاهي بڼه خوله پر خوله له یوه نسل څخه بل نسل ته ځي او د وخت په تېرېدو سره د ولسي ادب برخه ګرځي.

د لیکلي او شفاهي طنز تر منځ یو توپیر دا دی چې د لیکلي طنز لیکوال معلوم، خو د شفاهي طنز لیکوال نامعلوم دی. بل توپیر یې دا دی چې په لیکلي طنز کې پر فرد نه، بلکې پر اجتماعي ناخوالو باندې انتقاد کېږي، خو په شفاهي طنز کې اکثره مشخص افراد په نښه کېږي. څرنګه چې په شفاهي طنز کې لیکوال نه دی معلوم، نو موضوع شخصي عقده او غچ اخیستل نه بلل کېږي، ځکه چې انتقاد کوونکی او د انتقاد وړ لوری دواړه ولس دی.

۲: لیکلی طنز

تر شفاهي طنز را وروسته لیکلی طنز اوږد تاریخ لري. کله چې لیک ایجاد شو او انسان خپل اوازونه، افکار او مفاهیم د انځورونو او تورو په بڼه پر کاڼو، پوستکو او کاغذونو باندې ولیکل او بیا د صحافت صنعت رامنځ ته شو، ورسره سم طنز پر شفاهي بڼې سربېره په لیکلې بڼه هم رواج وموند. لکه څنګه چې لیکلي متنونه پر نظم او نثر وېشل شوي، دغسې لیکلي طنزونه هم پر همدې دوو برخو وېشل کېږي. لومړني لاس ته راغلي طنزونه د اریستوفان منظوم اثار دي چې تر میلاد دمخه په لرغوني روم کې لیکل شوي دي. طنز د لیکنې په هر فورم او ژانر کې لیکل کېدای شي لکه ادبي، ژورنالیستیک او داسې نور فورمونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳: تصویري طنز

تصـویري طنـز پـر ځلـورو عمـده برخـو وېشـل کېږي لکـه کاریکـاتور، کارټون، کاریفوټو او طنزي انځور چې په دې بحث کې به هره برخه جلا جلا وڅېړو.

الف: کاریکاتور (Caricature)

د کاریکاټور کلمه د ایټالوي ژبې له (Caricatura) څخه راوتلې او وروسته په انګلیسي ژبه کې دود شوې ده. کاریکاتور د انځورګرۍ هغه ډول ته ویل کېږي چې د یوه انسان یا شي انځور داسې جوړ شي چې په هغه کې مبالغه شوې وي او د انځور ځینې برخې لویې یا کوچنۍ وښودل شي او په دې ډول د خندا وړ وګرځي. د کاریکاتور پیغام ډېر څرګند نه وي، لږې نه لري، بلکې یوازې یو انځور وي، یوازې په چاپي رسنیو کې خپرېږي او تر ډېره حده په فرد پورې اړه لري. (۲۸: ۱۹۲۶ مخ)

ب: کارټون (Cartoon) :

کارټون د څو کاریکاتورونو مجموعه یا دڅو نفرو یا څو شیانو هغه انځـور دی چې تر خپل منځ ځانګړې اړیکې لري یا په بله اصطلاح ویلای شـو چې کارټون هغه غیر واقعي او نیمه واقعي انځور دی چې پـه ګرافیـک کې د طنزي، هجویه، هزلیه او کومیډي هدفونو لپاره جوړېږي.
کارټون په منځنیو پېړیو کې د نقاشۍ یوه ځانګړې برخه وبلل شوه چـې پر غالیو، ختېنو دېوالونو، ښېښو او لرګیو باندې جوړېده، خو په نولسمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېړۍ کې چاپي رسنيو ته راغی او په دې ډګر کې خورا وځلېده. د شلمې پېړۍ په لومړيو کې د کوميک سټريپ (Comic Strip) په نوم کارټوني بڼه دود شوه چې د پرله پسې انځورونو په مرسته يوه کيسه بيانوي. کله چې سينما راغله، نو کارټون سينما ته هم لاره ومونده چې اوس پر کارټوني تصويري کيسو سربېره کارټوني فيلمونه هم جوړ شوي او ډېر مينه وال لري. (۳۲: ۵۰ مخ)

ج: کارټوني عکس

کارټوني عکس ته (کاريفوټو) يا (فوټوکاتور) هم وايي چې اکثره په اجتماعي رسنيو کې خپرېږي او د کاريکاتور پر ځای کار ځنې اخيستل کېږي. کله چې کمپيوټر او بيا د رسامۍ او ګرافيک سافټ وېرونه جوړ شول، نو کارټوني عکسونو هم رسنيو ته لاره ومونده. په کارټوني عکس کې د يو چا واقعي عکس له خپل تناسب څخه ايستل کېږي، اصلي عکس او کارټوني شکل يې سره ګډ او نوی عکس ځنې جوړېږي. کارټوني عکسونه اکثره د هجوې په موخه جوړېږي چې هدف يې د يو چا سپکاوی وي. (۴: ۱۵۴ مخ)

د: طنزي انځور

طنزي انځور د يو چا يا يوه شي واقعي انځور ته ويل کېږي او هيڅ ډول ګوتې نه پکې وهل کېږي. دا ډول انځورونه په افغانستان کې تازه دود شوي او اکثره يې په اجتماعي رسنيو کې خپرېږي. تر دې مهاله چې ما د طنز په اړه څومره څېړنې کړي، نو د طنز د دې شکل په اړه مې څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه دي لوستي، څکه مې نو د (طنزي انځور) نوم ورکړ. د طنز په دې شکل کې د ټولنې تل پاتې او همېشني موضوعات نه را اخيستل کېږي، بلکې اکثره يې لنډ مهاله اجتماعي، سياسي، اقتصادي او فرهنگي حالات بيانوي. کېداى شي چې د وخت په تېرېدو سره خلک د دې ډول طنزونو په پيغام باندې پوه هم نه شي، مثلا په افغانستان کې د ولسمشرۍ دريم ځل انتخاباتو نتايج ډېر وځنډېدل، داسې مجلس به نه و چې هلته به دا موضوع نه يادېده. په دې اړه په اجتماعي رسنيو کې د اوښ يو انځور خپور شو چې له يوې کنډوالې څخه يې پر دېوال سر راپورته کړی وي او ورسره ليکل شوي وه چې: ((وا خلکو! هغه د انتخاباتو نتايج څنگه شوه؟)) تر ۲۰۱۵م کال وروسته د افغانستان ډېرى ځوانانو د کار لپاره اروپا ته مخه کړل. په دوی کې داسې ځوانان هم ول چې هيڅ ډول اقتصادي او امنيتي ستونزې يې نه درلودې، بس هسي د اروپا ژوند يې خوښ و. په دې وخت کې د يوه خره انځور خپور شو چې خاوند يې له غوجلې څخه دباندې راکشوي، خو خر شاته زورونه وهي. ورسره ليکل شوي و چې: ((زه له اروپا پرته ځاى کار نه کوم)).

طنزي انځورونه پر دوو برخو وېشل کېږي چې په دې ډول دي:

الف: يوازې انځور

دا ډول انځورونه واقعي وي، لکه کارټوني انځور گوتي نه پکې وهل کېږي، خو په خپل ځان کې داسې دوه متضاد حالتونه لري چې ليدونکو ته خندا ورولي، مثلا د ولسي جرگې يو وکيل د غونډې پر مهال

(c) ketabton.com: The Digital Library

په درانه خوب ویده دی. په یوه سټوډیوم کې کانسرټ جوړ شوی دی. د سټوډیوم څنګ ته د پولیسو یو جنرال په رسمي یونیفارم کې وني ته ختلی او د کانسرټ ننداره کوي.

ب: انځور او تبصره

په دې شکل کې انځور د خندا وړ نه دی، خو له انځور سره لیکل شوي تبصرې انځور د خندا وړ ګرځولی دی. مثلا یو عسکر په مورچل کې په درانه خوب ویده دی او (ویښ زلمی) ورسره لیکل شوی دی. د یوې ډېرې فیشني نجلۍ له نیمه لڅ عکس سره لیکل شوي چې: ((دا نجلۍ ډېره بېوزله ده، آن دا چې بېچارګۍ د اغوستو کالي هم نه لري)).

۴: تمثیلي طنز

تمثیلي هنر له ډېرو پخوا زمانو راهیسې د ادبیاتو په تاریخ کې یو ځانګړی او مهم بحث دی. دا بحث د ادبپوهانو له خوا د تمثیلي هنر، داستاني ادب او ډراماټیک ادب په نومونو یاد شوی ، خو په وروستیو وختونو کې دا وېش تر پخوا دقیق شوی دی. هغه داستان چې د کاغذ پر مخ لیکل شوی وي داستاني ادب ورته ویلای شو، خو کله چې د سټیج پر سر تمثیل شي، فیلم یا ډرامه ورباندې جوړه شي د ادبیاتو له ډلې څخه وزي او د هنر د یوې بلې کورنۍ غړی بلل کېږي چې تمثیلي هنر یې بولي.(۳۸: ۱۲۵ مخ)

که څه هم اوس مهال هره ډرامه، تیاتر او فیلم د یوې لیکلي کیسې له مخې تمثیل کېږي، خو له یاده کیسې یا نکلونه کول خورا اوږد تاریخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري. په لرغوني يونان کې د راپسودونه (Rhapsodes) په نوم يوه ډله نکلچيان اوسېدل. دوی به خلکو ته د (ايلياد) او (اوديسه) او داسې نور شفاهي نکلونه کول چې خلکو به ډېر خوښول. دې نکلچيانو به يوازې نکلونه نه کول، بلکې ځينې حرکات به يې هم ورسره اجرا کول چې اوسنی تمثيل ورته ويلای شو.(۴۳: ۴ مخ)

نو ويلای شو هغه طنزي کيسه چې په ژوندۍ بڼه پر ستېج باندې تمثيل شي، فيلم ورباندې جوړ شي، ډرامه ورباندې جوړه شي او يا د سينما يا ټلويزيون له لارې ننداري ته وړاندې شي، تمثيلي طنز بلل کېږي. په تمثيلي طنزونو کې نه يوازې دا چې د ليکوالو تمثيلي پارچې، طنزي لنډې کيسې او طنزي ناولونه راځي، بلکې هغه ولسي يا شفاهي طنزي کيسې هم د تمثيلي طنز برخه بلل کېږي چې د ولسي خلکو له خوا تمثيل کېږي. په پښتني ولسي ادب کې ګڼ شمېر داسې کيسې لرو چې طنزي رنګ لري او د ټولنې خورا مهم موضوعات پکښې رانغاړل شوي وي. دا ډول کيسې په مېلو او ښاديو کې هم د نارينه وو او هم ښځمنو له خوا تمثيل کېږي.(۵۱: ۱۴۰ مخ)

د طنزي ممثلينو له ډلې څخه يو هم عبدالخالق و چې په (سنګر حوالدار) سره يې شهرت درلود او له نن څخه نژدې اويا کاله پخوا يې په کندهار کې د ښادۍ محفلونه تاوده ساتلي وو. سنګر حوالدار به په مېلو، ښاديو او کانسرټونو کې د مونولاګ په بڼه ځينې ولسي- کيسې تمثيل کولې چې يوه بېلګه يې د شکور ماما کيسه ده.

پخوا يې د ارګ يا پاچا ساتونکي ته (شاهي) ويل. کله چې دسقاو زوی حبيب الله کلکاني کابل ونيو او غازي امان الله خان له کابل څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووت، نو شاهيان هم خپلو کورونو ته ولاړل. په دې تښتېدليو عسکرو کې شکور ماما هم شامل و چې له خپلو څو ملګرو سره کندهار ته روان و. شکور ماما دوی په سره ژمي کې غزني ته ورسېدل او هلته يوه مسجد ته ورغلل چې شپه تېره کړي. مسجد تاوخانه درلوده او شکور ماما دوی ښه تاوده شول، خو نابېره مسجد ته ملا صاحب راغی او شکور ماما دوی ته يې وويل: ((بې دينانو ورسئ اودسونه تازه کړئ او لمونځونه وکړئ!)) شکور ماما د اوداسه لپاره يوه کاريز ته ولاړ. دا چې له يوې خوا يې ټوله ورځ پلی مزل کړی او ډېر ستومانه و او له بلې خوا اوبه هم ډېرې سړې وې، نو استنجا وهل ډېره ځورونکې ورته وبرېښېده. هر وار چې به يې لپه له اوبو ډکه کړه، نو ملا صاحب ته به په قهر شو: ((ملا خدای دې خوار کړه، ما او خدای سره پرېږده چې لمونځ کوم او که يې نه کوم،ستا يې زما او خدا تر منځ څه؟)). شکور ماما تر اوداسه وروسته مسجد ته راغی او لمونځ يې وکړ. په دې وخت کې د اصغر په نوم يوه خان ډوډۍ ورته راواستول.

سنګر حوالدار د شکور ماما په رول کې ټول هغه څه بيانوي چې له کابل ښخه بيا تر کندهار پورې په لاره کې ورباندې تېر شوي او يا يې ليدلي دي. سنګر حوالدار د کيسې د ټولو کرکټرونو رول يوازې لوبوي او په کيسه کې طبيعي غږونه (Sound effects) هم خپله تر خوله باسي. دا کيسه که څه هم فولکلوريکه يا ولسي بڼه لري، خوپه اماني دوره کې د ارګ د ساتونکو يو روښانه انځور يې بللای شو.(۱۸: ٦۹ مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز قالبونه

مخکې مو وویل چې طنز څکه خپلواک ژانر نه دی چې د هر ژانر په قالب یا لوښي کې لیکل کېدای شي، که هغه منظوم او یا منثور، شفاهي یا تحریري، ادبي یا ژورنالیستیک او یا د لیکنې نور قالبونه وي. پخوانیو لیکوالو طنز پر دوو ډولونو وېشه چې یو ادبي او بل یې ژورنالیستیک طنز باله. د دوی هدف دا و چې طنز یوازې په ادبي او ژورنالیستیک قالب کې لیکل کېدای شي، خو اوس موږ ګورو چې طنز د لیکنې په هر قالب کې لیکل کېدای شي لکه طنزي خاطرات، طنزي

(c) ketabton.com: The Digital Library

قاموس، طنزي فـال کتـل، طنـزي دائـرة المعـارف، طنـزي ژونـدلیک او داسې نور.

د طنزي قالب او پاروډي تر منځ یوه نازکه پوله موجوده ده. په پاروډي کې هم یوه زاړه قالب ته نوې محتوا ور اچول کېږي او د طنـزي محتـوا لپاره هم زوړ قالب غوره کېږي، خو توپیر یې دا دی چې په پاروډي کـې له یوه مشـهور قالـب، کمپـوز، لحـن، لبـاس، خـبرو او حرکـاتوسره نـوې نسخه تړل کېږي، خو د طنزي قالب لپاره د پخواني قالـب شـهرت مهـم نه دی. مثلا موږ په پښتو ژبه کې یو مشهور متل لرو چې وایي: ((د خره مرگ د سپو اختر دی)). اوس که ووایو چـې: ((د مـوټرو ټکـر د ترافیکـو اختر دی))، نو دا پاروډي شوه، خـو کـه یـو طنـز د راپـور، خـبر، مرکـې، تبصرې، سفرنامې، لنډې کیسې، هـایکو،څلوریځې او مثنـوي پـه قالـب کې ولیکو پاروډي نه بلل کېږي. که څه هـم ادبي، ژورنالیسـتیک او نـور قالبونه د سبک له مخې پاروډۍ ته ورته دي، خو مطلق پاروډي څکه نه شو ورته ویلای چې د نوي نسخې له مخـې لوسـتونکو تـه زړه نسـخه نـه وریادوي او دوو نسخو تر منځ توپیرونو ته یې پام نه واوړي.

په عمومي ډول یو هنري اثر له دوو توکو څخه جوړ دی چې یـو محتـوا او بل یې شکل یا قالب دی. لومړی د لیکوال ذهن ته یوه سـوژه، خیـال یا مفکوره راځي او بیا د هغه د وړاندې کولو لپاره یو قالب غـوره کـوي. د ښه هنري اثر ځانگړتیا دا ده چې محتوا او قالب داسې سره اغږل شـوي او گډ شـوي وي چـې لوسـتونکی یـې گـردسره د بېلتـون احسـاس و نـه کړي. (۲۱: ۲۰۲ - ۲۰۳ مخونه)

د قالب غوره کولو پر مهال باید دا دوه ټکي په پام کې ونیول شي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف: د محتوا او قالب تر منځ تناسب

د غوړيو جوړولو فابريکه چې بازار ته څومره اندازه غوړي استوي، نو په هماغه اندازه قالب يا لوښی ورته غوره کوي لکه بېلر، حلبي قطۍ يا ټيم، بوتل، ستل او پلاستيکي کڅوړه، نو بايد دغه ډول د طنز قالب هم د محتوا د حجم له مخې غوره شي. که موږ يوه کوچنۍ طنزي محتوا چې د متل، خبر، څلوريځې او نورو کوچنيو قالبونو په اندازه وي او موږ يې د لنډې کيسې يا ناول په قالب کې وړاندې کړو، داسې ښکاري لکه په پنځه کلن ماشوم چې د پلار جامې واغوستل شي يا يوه اوږده طنزي کيسه چې بايد د ناول يا رومان په قالب کې وړاندې کېداى شي، خو موږ يې د لنډې نثري ټوټې په بڼه وړاندې کړو، داسې مثال لري لکه څوک چې غواړي د پنځه کلن ماشوم کالي د هغه پلار ته ورواغوندي.

ب: د قالب له ځانګړتياوو سره د ليکوال اشنايي

کله چې طنز ليکوال د محتوا له حجم او اندازې سره سم قالب غوره کړ، بايد وګوري چې ايا د غوره شوي قالب له ځانګړتياوو سره بلددی که نه؟ مثلاً له يو چا سره دريشي ښه ايسي او د دريشۍ لپاره يې مناسب ټوکر رانيو او بيا يې ګنډونکي ته يووړ، خو که دا ګنډونکی دريشي- نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي جوړولای د دریشی انتخاب ګټه و نه کړه. که یو طنز لیکوال شاعر نه وي او لږ تر لږه د نظم له ځانګړتیاوو او تخنیکونو سره بلد نه وي، د نظم په قالب کې طنز نه شي لیکلای. که یو طنز لیکوال د لنډې کیسې راپور، خبر، ګردي مېز او نورو قالبونو له ځانګړتیاوو او تخنیکونو سره اشنا نه وي، واضح خبره ده چې په دې قالبونو کې طنز نه شي لیکلای، نو په کار ده چې طنز لیکوال له خپل تغرسره سمې پښې وغځوي او داسې قالب غوره کړي چې دی وربانـدې لاسبری وي، که داسې و نه کړي، نو د شکل او محتوا تر منځ توپیر له ورایه ښکاري او د طنز هنري اړخ ته زیان رسېږي.

په پښتو ژبه کې لکه څنګه چې نظم تر نثر مشر ـ دی، دغسې ـ د طنز لومړني ځرکونه هم په نظم کې لیدل کېږي، خو د شلمې پېړۍ له وروستۍ نیمایي څخه په نثري قالبونو کې طنز لیکل دود شوي دي. دلته په ټولو قالبونو کې د لیکل شویو طنزونو بېلګې راوړل بحث ډېر اوږدوي ، نو د بحث د لنډون لپاره به د طنزي قالبونو یو څو بېلګې راوړو.

د نظم بېلګه:

د دوو ورونو وېش

کشره وروره هر څه غواړې دا یې ستا

د بابا د میراث ښه اشیا یې ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کور ټول کالي زاړه دي، ماتې راکړه
پتنوسپوښ دی نوی نزی، ها یې ستا

ها پایزېب دي د بې رحمي میرې زما وي
ها د لاس تسبېح د مړه بابا یې ستا
ها بدخویه ازاري اوښ ما ته راکړه
مجلسي پیشو د ګران بابا یې ستا

د دوو ورځو فاتحې خرڅ راته راکړه
غړغړې، نارې، ماتم ژړا یې ستا

دا موجودي پیسې ډېري زما په کار دي
په دباندې کې د پور ادا یې ستا

ها د درو زړو باغو قباله راکړه
د اوبو کوزه، کارېز، کلا یې ستا

ها پنځه وداني ځمکي ما ته راکړه
اس، پسه، خر و غویی او غوا یې ستا

د سرای غولی دي زما تر شریفې وي
تر اسمانه د لوړ بام هوا یې ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ها مات ځنډی د صابون دېګ دي زما وي
ها کاچوغه د خوږې حلوا يې ستا

شپږ ګډوې، دوه صافي ګان، کفګیر دي زما وي
لوی ګړونج او سلواغه د ځا يې ستا

مخلص وروره که راضي يې خو به ښه وي
او که نه يې زما د سر بلا يې ستا.
(۳۷: ۱۴۹ - ۱۵۰ مخونه)

د ځلوريځې بېلګه:
تقديريان
ځومره چې مريد کې وي خرتوب هغه پتير خوري
داسې صدر وايه چې ډوډی سره وزير خوري
وګوره دي بل ته چې برېتک يې ببر کړی دی
کسب نه هنر شته، خان لالا يې په تقدير خوري.
(۳۰: ۷۰۲ - ۷۰۳ مخونه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مثنوي بېلګه:

ګوندي په جنت کي

د شينوارو په مالت کي يو ملا و
هم مشهورپه نصيحت هم په تقوا و
ورته ناست به کليوال وه په سلګونو
راروانې وې جوپې د عالمونو
مسئلې به يې چي هره ورځ کولې
د ولس له سترګو اوښکي تويېدلې
ټول مخلوق دده په خوله دده په زړه وه
ښځې، نر وه که زلمي وه که زاړه وه
که د سر او که د مال پر سر دعوې وې
فيصلې به د ملا صاحب له خولې وې
يوه ورځ يې کړې کيسې د دوزخونو
د مارانو، لړمانو او اورونو
ويل يې ښه کوئ له بدو توبه ګار سئ
او که نه نو په غضب به ګرفتار سئ
هسې نه چي له شيطان سره پرلارسئ
اور لړوني د دوزخ د سره انګار سئ
د يوه لمانځه اويازره غوټې دي
د دوزخ ژوري کندي او شېلې دي
اويا کاله په غوټه کي دي اورونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر یو کال یې زموږ اویازره کلونه
څه به وایم د مارانو لړمانو
د دوزخه په امان سئ مومنانو
هر یو مار لري اویا زره سرونه
په هر سر کې یې اویازره غاښونه
هر لړم لري اویازره نېښونه
په هر نیښ کې یې د زهرو خروارونه
څوک به لوېږي په غاښو کې د مارانو
څوک به شومه وي د اور د لړمانو
چې پر لاره د ابلیس څوک برابر وي
تر ابده به یې ځای دغه سقر وي
خدای ورکړي مومنانو ته باغونه
پیدا کړي یې فردوس او جنتونه
پکښې سروکال تازه خوږې مېوې وي
جگې ونې تکې شنې، یخې سایې وي
د شربتو او شیدو لري حوضونه
په ویالو کې یې بهیږي شرابونه
هر مومن ته دومره ځمکې وررسېږي
چې اسونه پکښې ځغلې ستړي کېږي
د یاقوتو زمردو یې قصرونه
د طلا پکښې ځلېږي قندیلونه
هرمومن ته اویاحوري وي ولاړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښایستې وي لکه بتې جګې غاړې
تر بیلوړو یې روښان وي اندامونه
له وریښمو یې جوړ سوي مړوندونه
لا اویا ورته ولاړ ښایسته غلمان وي
د مومن امر ته ګوري غلامان وي
یو تر بله وي ښایسته داسي ښکارېږي
لکه لعل د مرغلرو چې ځلېږي
کړی ورځ د جنتې کړې خدمتونه
په لاسو کي یې د سرو میو جامونه
او که څوک تر نورو خلکو پرهیزګار وي
تل مشغول په بنده ګۍ د خپل بادار وي
لا په برخه به یې نور وي نعمتونه
غلمان حوري او د سروزرو قصرونه
چې په شپه کړي د خالق عبادتونه
خدای به ورکړي د ښایستو حورو پوځونه
په دا منځ کي یو پښتون سو ورته پورته
خوله یې خلاصه کړه په سوال د ملا لور ته
ویل جار سمه د خدای تر نعمتونو
هم تر حورو هم غلمانو هم قصرونو
خدای دي موږ ته هم نصیب کړي جنتونه
د شیدو او د شرابو ډک سیندونه
مګر وایه په جنت کي هم بدي سته؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قومونو له تربرو سره سیالي سته؟
یو د بل په دښمنۍ کي وژل کېږي؟
په بدۍ کي چاته ښځي وررسېږي؟
ملا وویل! سړیه ته غافل یې
ته روان پر کږو لارو د باطل یې
چې هرچا ته خپله برخه وررسېږي
د گوندیو ضرورت نه لیده کېږي
چې نه مرگ، نه ناروغي، نه غریبي وي
لا به څوک وي چې په خیال کي یې بدي وي؟
پښتانه ویل زما نه دي جنتونه
بې غیرتو ته کوه نصیحتونه
څه توپیر دی د انسان او د وزگړي
چې په چا باندي پور نه لري د مړي
د هغې بدۍ مزه وي په قرنونو
چې نیکه یې کیسې وکړي د نیکونو
ژوند هغه دی چې دي زړه له خروښه ډک وي
درسره وي سل گولۍ ډک دي ټوپک وي
دا څه ژوند دی چې نه جنگ وي نه تربور وي
نه دي لاس د خپل تربور په وینو سور وي
نه د اصل او کم اصل وي خبري
نه د چا له توري پورته سي بڅري
نه د (بیټ)نه د (سړبن) خبري کېږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه غلجی نه درانی به معلومېږي
نه دا ځای د میړنو، نه پښتنو دی
چې د بل په خیرات پایي د هغو دی
دا جنت یا د ملا یا د میرزا دی
یا چې نه لري غیرت د هغه چا دی
پښتانه خدای پیدا کړي په بدي کي
ورور له ورورسره اوسېږي په ګوندي کي
ځوک اصیل ځوک پیدا سوي کم اصلان دي
وایه څنګه په جنت کي په یو شان دي؟
(۱۰: ۳۱۵ - ۳۲۰ مخونه)

د هایکو بېلګه:

چت باندې ناسته وه هلال کمېټۍ
موږ یې په تمه و چې میاشت به ګوري
هغوی له پاسه جینکو ته کتل. (۲۸: ۲۵مخ)

د ډرامې بېلګه:

د سرک پروژه

لومړۍ صحنه:

انجنیر دلبر خان: (په وارخطایي) رئیس صاحب هیئت راغی

(c) ketabton.com: The Digital Library

رئيس: (په بې پروايي) نو رادي شي ولې وارخطا يې؟

انجنير: (په وارخطايي) صاحب د سړک به څه ځواب ورکوو؟

رئيس: ولې په سړک څه شوي دي؟

انجنير: بوديجه خلاصه شوه او د سړک پنځمه برخه لا هم نـه ده جـوړه شوې

رئيس: (په خندا) ياره دلبرخانه لکه د مرغۍ دومره وړوکی زړه دي دی، ما ويل چې ته به څومره غټ زړه لرې

انجنير: صاحب په غټوالي مي مه تېروځه، په دغسي کارونو کې ډېر بـې زړه يم

رئيس: زه پوهېږم، خو که په يوه بله پروژه کې هم راسره وې، نـو دا وېـره به دي نه وي

انجنير: صاحب اوس دا ووايه چې هيئت ته به څه ځواب وايو؟

رئيس: د مصرف سندونه دي جوړ کړي که نه؟

انجنير: هو سندونه مې جوړ کړي، خو که هغوی سـړک وګـوري، بيـا بـه څه کوو؟

رئيس: هغه دوه لکه ډالر چي پاته وه، هغه خو لرو که نه؟

انجنير: هو هغه لرو، خو د يونيم مليون نورو ډالرو ځواب به څنګه ورکوو؟

رئيس: (په خندا) وا لېونيـه! دا دوه لکـه ډالـر د هغـه دوه مليونـو ډالـرو ځواب ويلای شي

انجنير: صاحب پوه نه شوم؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

رئيس: (په خندا) وا ساده سړيه! له دې دوو لکو څخه به سمدستي يو لک ډالره هيئت ته ورکړو او پاته يو لک به هم والي صاحب ته ورکړو، نور څه وايې؟

انجنير: (زړه نازړه) ولا صاحب هيڅ مي سر په خلاص نه شو

رئيس: خير دی وروسته به دي سر خلاص شي.

دوهمه صحنه

رئيس: صاحب د سړک کار خو مو وليده؟

د هيئت مشر: هو وموليده، خو ډېر لږ ځای مو جوړ کړی او کار مو ډېر ورو روان دی

رئيس: صاحب ته رښتيا وايې، خو بوديجه خلاصه شوه

د هيئت مشر: (په حيرانتيا) بوديجه خلاصه شوه؟

رئيس: هو صاحب! يوازې دغه يو لک ډالر پاته دي او دا مو ستاسې برخه ساتلې ده، ځکه چې په دې يو لک ډالرو هسې- هم کوم کار نه کېږي

د هيئت مشر: هو رښتيا واياست، ځکه چې حتما به مو د کارگرانو اجوره هم لوړه شوې وي

رئيس: هو صاحب! باور وکړئ چې اوس يو موټر خاوره تر يو موټر خيره هم گرانه ده، همداسې د موټرو کرايې، د کارگرانو مزدوري او نور درواخله

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هيئت مشر: تاسې ملامت نه ياست، اوس ولاکه څوک تشه خبره هم بې پيسو وکړي. زه حيران يم چې په يو نيم مليون ډالرو مو پر پنځه کيلومتره سړک باندې څومره ډېرې خاورې اچولي دي؟

رئيس: ولا صاحب شپه او ورځ مو پر ځان يوه کړې او کار ته مو اوږه ورکړې ده

د هيئت مشر: څه غم مه کوه، په وزير صاحب حتما تقديرنامه درته اخلم او د هغه بل سړک پروژه هم تاسې ته درکوو، ځکه چې تاسې د کار ډېره ښه تجربه لرئ

رئيس: مننه صاحب، خدای مو زموږ له سره مه کموه

د هيئت مشر: (خاندي) او خدای دي دا توري خاوري هم د سړک له سره نه کموي.

رئيس او د هيئت مشر دواړه خاندي [1]

د ډايلاګ بېلګه:

پوښتنه: شاعر او ليکوال څه فرق لري؟

ځواب: هيڅ فرق نه لري، بس دومره فرق لري چې ليکوال خپل او شاعر د بل ماغزه خوري. [2]

---

[1]: نااشنا، ننګيار، د ګوړې اچار راډيويي خپرونه، ازادی راډيو، کب، لسمه، ۱۳۹۴ه ش

[2]: اڅکزی، جعفر، سوالا ځوابا، کوټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خبر بېلګه:

وزیران باید رزمي ورزش زده کړي.

در په دره خبري اژانس خبر راکوي چې تر دې وروسته که کوم وزیر ولسي جرګې ته د تائید لپاره معرفي کېږي، نو باید کنګفو، تیکواندو، پهلواني، کراټه، سوک وهل او کبډي یې زده او ښه پکې تکړه وي، ځکه چې هلته د وکیلانو د برید امکان ډېر دی. خبر زیاتوي چې ورتلونکي وزیران دي د خپلو کمیسونو تنۍ هم ښه کلکې وتړي چې د لاس اچولو پر مهال یې ګرېوان څېري نه شي.

د ورزشي چارو پوهان وایي چې دا ډېر ښه زېری دی، ځکه وزیران هسې هم ورزش نه کوي او ورځ په ورځ یې خېټې خټېږي، نو کله چې د وکیلانو د وهلو او ځملولو وېره ورسره پیدا شي، ایله به ورزش ته مجبور شي.[۳]

د راپور بېلګه:

له ځو کلونو راپه دې خوا د جراحي ډاکټرانو او قصابانو تر منځ لوبه کې ډاکټرانو له قصابانو څخه د لوبي میدان ګټلی و، خو د اتلولۍ په وروستیو لوبو کې چې د عملیاتو په برخه کې د ښار د جېب وهونکو (کیسه برانو) او جراحي ډاکټرانو تر منځ ترسره شوې، جېب وهونکو وکولای شول چې په ځو ثانیو کې د اپنډیسي او چورې عملیات ترسره

---

[۳] : ناآشنا، ننګیار، د ګوړي اچار، ازادۍ راډیو، ۵ ، ثور ۱۳۹۵ ه ش

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي. سرګردان باشي چې د دې لوبي ننداره کوونکی و، د خپلو سترګو لیدلی حال داسې بیانوي:

ما په خپلو ګناهکارو سترګو ولیدل چې یو تن جېب وهونکي په ښاري بس کې د چورې د ناروغ عملیات په بریالیتوب تر سره کړ. همدا راز مې په یو بل بس کې ولیدل چې د یوه سپرلي د جېب په غوڅولو سره یې د هغه د اپنډېسي عملیات هم ترسره کړ.

ژوري هیئت تر یو لړ بحثونو وروسته د لوبي کپ د ښار جېب وهونکو ته په دې خاطر ورکړ چې ډاکټران د دې ډول عملیاتو لپاره هم ډېرې پیسې غواړي او هم ناروغان په اوونیو اوونیو په روغتونو او په کتنځیو کې په انتظار کې ورته ناست وي، خو جېب وهونکي دغه ډول عملیات د پیسو او د وخت له ضایع کېدو پرته ترسره کوي. (٦: ۳۸مخ)

د ښیرا بېلګه:

۱: خدای دي د ملي وحدت کابینه درڅخه جوړه کړي چې نه مرې او نه رغېږې.

۲:خدای دي د پوهنتون محصل کړه چې د ورځې لـه خوا نجونو ته د کتلو او شپې له خوا د برېښنا د نشتوالي له امله درس نه شې ویلای.

۳: خدای دي د پارلمان وکیل کړه چې د پنځو کالو لپاره د خپل ولایت، کلي او ولس مخ و نه وینې.

۴:خدای دي ماسټر کړه چې نه دولت کار درکوي او نه د خلکو له شرمه ریږۍ چلولای شې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵: خدای دي په کانکور کې د ادبیاتو پوهنځي ته کامیاب کړه چې نه دي د استادانو املا زده وي او نه یې په څلور کاله کې تا ته درزده کړي.

(عبدالنافع، همت)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز لیکلو تخنیکونه

ټول پوهېږو چې غالۍ له وړیو جوړه شوې، خو دا چې له وړیو څخه تارونه څنګه جوړ شوي، څنګه رنګ شوي او بیا دا تارونه څنګه سره اوبدل شوي د غالۍ اوبدونکي ځانګړي تخنیکونه (Techniques) بلل کېږي. د غالۍ رنګ، ګلان، د ګلانو ډولونه، د ګلانو او رنګونو تناسب او نور ظرافتونه د ځانګړو تخنیکونومحصول بلل کېږي. مـوږ مخکې وویل چې طنز له دوو اساسي توکو څخه جوړ دی چې یو خندوونکی انځور او بل انتقاد دی، خو په دې بحث کې زموږ موضوع دا ده چې په لیکنه کې انتقاد او خندوونکی انځور یا ظرافت څنګه په هنري ډول سره وګنډو؟ د هر رکن مقدار او د دې دوو ارکانو تر منځ تناسب څنګه په پام کې ونیسو؟

لکه څنګه چې یو انځورګر د خپل هنري اثر د تخلیق لپاره رنګونه کاروي، دغه ډول یو ادیب له لفظونو څخه کار اخلي. دا چې الفاظ باید څنګه وکارول شي بېلابېل تخنیکونه لري چې ادبي صنعتونه هم ورته ویلای شو. په ادبیاتو کې ادبي صنعتونه خورا اوږد بحث او ډېر ډولونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري، خوموږ په دې بحث کې يو څو ادبي صنعتونه را اخلو او د طنز په رڼا کې يې تشريح کوو.

طنزي تخنيکونه په مجموع کې پر دوه ډوله وېشل کېږي چې يو معنوي او بل لفظي تخنيکونه دي. معنوي او لفظي تخنيکونه هر يو يې خپل اغېز او مينه وال لر ي، خو لفظي تخنيکونه دا نيمګړتيا لري چې يوازې په خپله ژبه کې اغېز لري، که بلې ژبې ته وژباړل شي، اغېز بايلي او لوستونکي نه شي خندولای. هغه طنز ليکوال چې اثار يې په نورو ژبو ترجمه شوي او نړيوال شهرت يې موندلی، د برياليتوب يو راز يې دا دی چې هغوی په خپلو طنزونو کې له معنوي تخنيکونو څخه کار اخيستی دی. د يادونې وړ ده چې دا تخنيکونه د طنز تر څنګ په کوميډي، هزل او هجوه کې هم کارول کېږي.

۱: پېښې يا تقليد (Parody)

هغه ادبي تقليد چې په هغه کې د يوه اصلي اثر شکلي او سبکي ځانګړتياوې خوندي، خو محتوا او موضوع يې بدلون موندلی وي، پېښې يا پاروډي نومېږي. د دې تخنيک له مخې په يوه مشهور او پخواني قالب کې نوې محتوا وړاندې کېږي او نوې نسخه داسې نښې نښانې لري چې سړي ته پخوانۍ نسخه وريادوي. کله چې د نوې او پخوانۍ نسخې تر منځ توپيرونو ته د خلکو پام ورواوړي، نو خندا ورځي. (۴۴: ۴-۳ مخونه)

پاروډي څلور ډولونه لري چې دلته يې هر ډول په لنډه ډول تشريح کوو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف: د ادبي سبک پېښې

د سبک پېښو ډېر رواج موندلی او ډېر لوستونکي لري. تر دې مهاله پـه پښتو کـې د ګڼ شمېر هـنري اثـارو سـبکونه پـارودي شـوي دي. لکـه متلونه، لنډۍ، ویاړنه، بابولاله، نشرـح، د موسـیقۍ کمپوزونـه او داسـې نور.په پښتو ژبه کې تر ټولو لرغونی لاسته راغلی هنري اثر د امیر کـروړ ویاړنه ده. امیر کروړ د امیر پولاد زوی او په دوهمه هجري پېړۍ کې یـې اوسنی غور او څېرمه سیمې تر ولاک لاندې وې. امیرکروړ له خپل پلار سره په څو جګړو کې برخه اخیستې او ډېرې جګړې یې ګټلې دي. دی د جنګي اتلوالۍ تر څنګ شاعر هم و چې خپلې جنګي سـوبې یـې پـه یوه ویاړنه کې یادې کړې دي.(۴۵: ۱۱-۴۴ مخونه)

دوولس سوه کالـه وروسـته پـه غـور کـې یـو سـتر نـاورین پـېښ شـو. د (۱۳۹۴ ش کـال) د لـړم پـه میاشـت کـې یـوه شـل کلنـه مېـرمن چـې (رخشانه) نومېده یو چا ته په زوره واده شوه، خـو رخشـانې دا واده و نـه مانه او د خپلې خوښې یو ځوان یې خوښ کړ. پـه دې ډول د خلکـو لـه خوا په زنا تورنه او د صحرایي محاکمې په نتیجه کې یـې سنګسـار کـړه چې دې سنګسار په ملي او نړیواله کچه غبرګونونه راوپارول. پـه دې لـړ کې لیکوال او شاعر محمدیار یار د امیر کروړ د ویـاړنې سـبک پـارودي کړ او په دې ډول یې د رخشانې د سنګسارولو پر وړاندې خپل غبرګـون وښود. د ښاغلي یار شعر تر ډېره بریـده هجویـه بڼـه لـري چـې پـه دې ډول دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

رخشانې ته د امیر کروړد زوی ویاړنه

زه یم زمری بل د سنگسار   داسې اتل‌نسته
د غور په غبرږ کې رخشانې ته بل اجل‌نسته
داسې غوبل نسته
له ما اتل نسته

***

د شهوت غشي مې برېښنا څې پر ښځمنو باندې
په ژوبله یونم یرغالم پر ناموسونو باندې
پر عفتونو باندې
له ما اتل نسته

***

زما د وحشت پر خول تاوېږي دوږخونه اهاړ
د غور غرور مې پښو کې پروت دی غرق په وینو لتاړ
کړم ایوادونه اوجاړ
له ما اتل نسته

***

زما د ترور تر تورې لاندې دی هرات و تخار
کړم د کابل او سرپل پېغلتوبونه سنگسار
کوي ابلیس افتخار
له ما اتل نسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوښکې له سترګو د انسان د پاکې موربهوم
په هريرود، آمو، ارغند، کونړ کې اور بهوم
وينې هر لور بهوم
له ما اتل نسته
***
د کندز سوبه مې په حکم د لاهور وکړه
په ټيټو سترګو، سرټيټي مې د دې ورور وکړه
سپکه مې مور وکړه
له ما اتل نسته
***
خپلو وګړو لره غور کې لوی پېغورجوړوم
د خور پر سترګو سوداګر ګرځوم شور جوړوم
د دين انځور جوړوم
له ما اتل نسته
***
پر خپلو خلکو باندې قهر له خپل زړه نه کوم
دوی په پردي سوټې وهم ښه يې ځپنه کوم
کور يې سوځنه کوم
له ما اتل نسته
***

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غور د غرونو پر غرور کوم غوبل ويرغال
نړۍ ته ښيم ننداره د خپل وحشت وقتال
په ورځو، شپو، مياشتو کال
له ما اتل نسته.

ب: د خبرو، اواز او حرکاتو پېښې

هر انسان جلا اواز، خبرو کولو انداز او خبرو کولو ځانګړي حرکات (Body Language) لري. په دې ډول تخنيک کې د يوه مشهور شخص د اواز، خبرو کولو ډول او حرکاتو پېښې کېږي چې دا ډول تخنيک تر ډېره بريده په تمثيلي هنر کې کارول کېږي. ځينې ممثلين يا ناټکيان د خپل هېواد يا نړۍ مشهورو اشخاصو د اواز، خبرو او حرکاتو پېښې کوي چې ډېر مينه وال لري. ځينې حيوانات هم داسې روزل شوي چې د انسانانو پېښې وکړي، مثلا آس اتڼ کوي، بيزو د انسان په ډول پر دوو پښو ځي يا د خپل خاوند له سر څخه سپږي راباسي. دغه ډول يو شمېر ممثلين هم د حيواناتو د اواز او حرکاتو پېښې کوي، مثلا پر څلورو ځي يا د سپي په شان غاپي يا د خره په شان هينګارې وهي.

ج: د جامو او سينګار پېښې (Travesty)

په دې ډول تخنيک کې يو څوک د يوه مشهور شخص په ډول کالي اغوندي او ځان هغسې جوړوي. مثلا چارلي چاپلين به خپل برېتونه او نور لباس د هيټلر پر ډول جوړاوه او بيا به يې داسې حرکات کول چې هټلر مسخره او سپک کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د: د فکر او دريځ پېښې (Burlesque)

په دې ډول تخنيک کې د يوه مشهور شخص د فکر او دريځ پېښې کېږي او معمولاً يو څوک د خپل ظاهري جوړښت خلاف دريځ غوره کوي. مثلا يو موړ او شتمن سړی د سوالگرانو غوندې موقف نيسي يا دا چې يو څوک د بڼې له مخې سوالگر او بېوزله ښکاري، خو نابېره څرگنده شي چې نوموړی ډېر شتمن سړی دی يا د پوهنتون استاد په ټولگي کې د پوډري غوندې خبرې کوي يا پوډري سټيج ته پورته شي او د پوهنتون د استاد يا سياستوال غوندې وينا پيل کړي.

۲: گروټېسک (Grotesque)

په دې تخنيک کې کرکټرونه د خندا تر څنگ لوستونکي ډاروي هم. پخوا له دې تخنيک څخه يوازې په کارټون کې کار اخيستل کېده، مثلا انسان ته به يې لکۍ، اوږده غاښونه، ښکرونه، ببر وېښتان، اوږده غوږونه او ډارووونکې څېره ورکوله، خو اوس دې تخنيک د هنر نورو برخو ته هم لاره موندلې ده. گروټېسک د کومېډي او تراژيدۍ، خيال او واقعيت مشترک انځور دی. د دې تخنيک په مرسته کولای شو چې يو خندوونکی تخيل له واقعيت سره وتړو.

د نامتو روسي ليکوال يوگني زميـاتين (Yevgeny Zamyatin) طنزي رومان چې (د قضا او قدر هگۍ) نومېږي د همدې تخنيک په مرسته ليکل شوی دی.د دې رومان مرکزي کرکټر د ژويپوهنې (Zoology) يو پروفيسر دی چې (پرسيکوف) نومېږي. نوموړی غواړي يوه سوربخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعاع کشف او بیا د دې شعاع په مرسته د ژوندیو موجوداتو بدن لوی کړي. باالاخره بریالی کېږي چې ډېرې لویې چرګې تولید کړي. دا چرګې خورا لویې هګۍ اچوي، خو یوه ورځ نابېره له دې هګیو څخه ډېر غټ چرګان، ماران، سمسارې او نور حیوانات راوزي او پروفیسر-خوري.

(۴۹: ۳۰ - ۳۲ مخونه)

د یو زر و یوه شپه نکلونو یوه برخه (د سیندباد سفرونه) نومېږي. په دې نکلونو کې سیندباد د خپل سفر خاطرات خپل یوه مېلمه ته بیانوي. دی د خپل سفر په بهیر کې له داسې ژوندیو موجوداتو سره مخ کېږي چې عجیبې او غریبې جولې او بڼې لري. مثلاً یوه برخه یې داسې ده: ((په یوه جزیره کې مو یوه لویه ماهۍ ولیده. ماهۍ ته چې ورننوتو،نو نابېره مویو لوی دېب (دېو) مخ ته ودرېد. دېب له رنګه تک تور او لکه یوه جګه ونه دومره لوړ و. سر یې د سپي او غوږونه یې ډېر اوږده او پر اوږو پراته وو، یوازې یوه سترګه یې درلوده چې هغه هم د پزې پر سر وه)). (۲۲: ۱۸۹ - ۱۹۱ مخونه)

په وروستیو کې د ګروټیسک تخنیک سینمایي هنر ته هم لار موندلې او د دې تخنیک په مرسته ګڼ شمېر کارټوني فیلمونه جوړ شوي لکه د شریک (Shrek) کارټوني فیلم چې مرکزي کرکټرېې له جسمي پلوه عجیب او غریب جوړښت لري. د متضادو عناصرو ګډ انځور، خندا، ډار ، مبالغه او غیر عادي حالتونه د ګروټیسک عمده ځانګړتیاوې بلل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳: د ژویو نکلونه (Fable)

نکلونه ډېر لرغونی تاریخ او په شفاهي ادب کې خورا لوړ مقام لري لکه د لرغوني یونان، روم، هند او مصر شفاهي ادبیات. تر میلاد اته پېړۍ مخکې د لرغوني یونان په ادبیاتو کې نکلونو ور ځای درلود، چې د هیسوډ (Hesiod) نومي شاعر په اثارو کې د باز او بلبل کیسه یې یوه بېلګه ده. نکلونه نه یوازې دا چې په شفاهي بڼه له یوه نسل څخه بل نسل ته لېږل شوي او په دې ډول یې زرګونه کاله ژوند کړی، بلکې یو شمېر نکلونه لیکوالو هم لیکلي چې ځینو یې دا کار د سیاسي، اجتماعي او تعلیمي هدفونو لپاره کړی دی.(۲۲: ۱۸۹ – ۱۹۱ مخونه)

پخوانیو خلکو د سیاسي، اجتماعي، تعلیمي او فرهنګي مسایلو په اړه خپل نظریات په کیسو او افسانو کې خوندي کول. د دې ډول اثارو یوه بېلګه (کلیله او دمنه) کتاب دی چې د لرغوني اریایي دورې افسانې پکې خوندي شوي.دا نکلونه په هندوستان کې (ویشنو سارما) په سانسکریټ ژبه راغونډ کړي او د (پنچه تانتره) په نوم شهرت لري. دا کتاب چې اکثره کرکټرونه یې حیوانات او تعلیمي پیغامونه لري، له سانسکریټ څخه په پهلوي ژبه ترجمه او په دې ډول یې اسلامي هېوادونو ته لاره موندلې ده.(۲۰: ۲۰ - ۲۱ مخونه)

نکلونه څکه زرګونه کاله وروسته هم ډېر مینه وال لري چې اکثره کرکټرونه یې ژوي او د کرکټرونو تر څنګ کشمکش، پېښې او چاپېریال خلاف العاده انځور وړاندې کوي او په دې ډول د تعجب، خندا او تلوسې سبب کېږي. نوي داستاني اثار که څه هم ځینې یې رښتیا او یا رښتیا ته ورته او انساني عقل یې مني، خو په واقعي کیسو کې هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوي د سېمبولونو په توگه کارېږي او په کیسه کې د تخیل تومنه پیدا کوي. په معاصر داستاني ادب په تېره بیا طنز کې حیواني کرکټرونه جوړول د طنز له بریالیو تخنیکونو څخه گڼل کېږي. لکه څنگه چې د ژویو نکلونه ډېر لرغوني دي دغه ډول د همدې تخنیک له مخې لیکل شوي اثار هم اوږد تاریخ لري چې د اریستوفان (مرغان) او (چونگوښې) نومي اثر یې ښه بېلگه ده.

په شلمه پېړۍ کې انگرېز طنز لیکوال جورج آرویل (George Orwell) د ځناورو فارم نومي طنزي ناول هم یوه ښه بېلگه گڼلای شو. دا کتاب یوه سیاسي او اجتماعي کیسه ده چې کرکټرونه یې حیوانان دي. په کیسه کې سرکوزان د څو نورو حیوانانو په مرسته انقلاب کوي، د فارم خاوند له فارم څخه شړي،د فارم ټول واک په لاس کې اخلي او وروسته واکمنه ډله یو د بل په شکنجه کولو او وژلو پیل کوي. دا کتاب چې پر کمونیزم نقد او د پخواني شوروي اتحاد سیمبولیک انځور بلل کېږي، خورا لوړ شهرت لرې او د نړۍ په څو ژبو ترجمه شوی دی.

په پښتو ژبه کې (سپي څنگه مډالونه وگټل؟) طنز کرکټرونه هم حیوانان دي. دا داستان د دوو سپیو خاطرات دي چې یو سپی (جنرال براون جیټ) او په افغانستان کې د امریکا له نظامي قواوو سره کار کوي او بل سپی (چارچشمه) نومېږي چې په کابل کې ژوند کوي. د جنرال جیټ وروستۍ دنده د جمهوري ریاست په ماڼۍ (ارگ) کې د خلکو تلاشي کول دي.

یوه ورځ چارچشمه تر یوې مورۍ یا سوړې ارگ ته ورننوزي او له جنرال جیټ سره وینې. جنرال جیټ له چارچشمه سره خواخوږي ښکاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي، خپلې ځانګړې کوټې ته یې بیایي، اوبه او خواړه ورکوي او بیا د زړه خواله سره کوي. داستان د ګوانتنامو، ابوغریب، باګرام او کندهار په زندانونو کې د امریکایي عسکرو ظلمونه او کابل کې د جهادي تنظیمونو خپلمنځي جګړې او ناخوالي انځوروي.(۵۵: ۳۶ - ۵۱ مخونه)

۴: خیالي نړۍ (Utopia)

دې تخنیک ته په فارسي کې (ارمان شهر) وایي او معمولا په داستاني طنزونو کې کارول کېږي چې کرکټرونه، چاپېریال، مهال، خبرې، کشمکش، پېښې او داسې نور اړخونه یې خارق العاده او غیر طبیعي وي. له دې تخنیک څخه د لومړي ځل لپاره تر میلاد (۱۲۰) کاله مخکې یوناني مورخ او لیکوال (لوسیان) کار اخیستی دی. د لوسیان داستان د (هیرودت) او (هومر) د سبک له مخې پارودي شوی چې داسې پیل کېږي: ((موږ له خپلو پنځوسو ملګرو سره په سمندر کې سفر پیل کړ. اتیا ورځې وروسته مو کښتۍ یوې داسې جزیرې ته ورسېده چې له عجیبه رازونو څخه ډکه وه. له یوه ډبرلیک څخه پوه شوو چې(هراکلس) تر دې ځایه پورې هم راغلی دی)). په دې داستان کې نورې عجیبه پېښې هم راغلې دي، مثلا وایي چې ((یوه زوروره دوړدوړکه (بړبوکۍ) راغله او زموږ کښتۍ یې هوا ته پورته کړه. په هوا کې پورته کېدو، پورته کېدو، پورته کېدو چې اخیر سپوږمۍ ته ورسېدو. هلته مو ولیدل چې د سپوږمۍ اوسېدونکي پر غټو غټو مرغانو سپاره او د لمر له اوسېدونکو سره د یوه ستوري د ملکیت پر سر په جګړه بوخت دي. په پای کې زموږ کښتۍ بیرته سمندر ته راکښته او یوه نهنګ ژوندۍ تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستوني تېره کړه. د نهنـګ پـه خېټـه کـې یـو سـمندر اوبـه ولاړې وې. د سمندر په منځ کې مو یوه جزیره ولیده او په جزیره کې یو لـوی ځنګـل هم و. څرنګه چې موږ ډېر وېرېدلو، نو په منده جزیرې ته ورغلو او هلته پټ شولو. یو څه وخت وروسته مو زړه تنګ او په جزیره کې مو ځنګله ته اور واچاوه. د نهنګ نس د ځنګله د اور په لمبو وسـوځېد او مـوږ یـې تـر خولـه بیرتـه راوغورځولـو)). پـه سـمندر کـې دا سـفر دوام کـوي او د (اودیسه) غونـدې یـوې عجیبـه نـړۍ تـه رسـېږي. داسـتان لـه مبـالغې، درواغو او خیالي انځورونو څخه ډک دی. لوسیان غوښتي چې په خپـل دې طنز سره د خپل وخت سیلانیان مسخره او درواغجـن وښـیي.(۴۲: ۴۹۵ - ۵۱۲ مخونه)

۵: آیروني (Irony)

آیروني هغه طنز ته ویل کې چې د کنایې صنعت پکې کارول شوی وي. آیـروني د طنـز لیکلـو لپـاره تـر ټولـو غـوره، مـوثر او ګټـور تخنیـک دی. مشـهور امریکـایي لیکـوال (چارلزبرسـلر) وایـي چـې آیـروني د کلماتـو داسې استعمال ته وایي چې په ښکاره یو مطلب ورڅخه څرګندېږي، خو په واقعیت کې د دې کلماتو برعکس مطلب ورڅخه مـراد وي. د آیـروني اساسي ځانګړتیا د ظاهر او باطن تر منځ تضاد دی. په دې تخنیک کې یو کرکټر په خوله یو څه وایي، خو اصل واقعیت هغه دی چې دی یې نه وایي. (۳٦: ۳۸ - ۴۷ مخونه)

(افغانستان ته د نوبل جایزه ورکول کېږي) طنز هم د آیروني تخنیک لـه مخې لیکل شـوی دی. پـه دې طنـز کـې ولسمشر- یـوه کمیسـیون تـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وظیفه سپارلې وي چې له فقر او بېوزلۍ سره د مبارزې کولو لپاره پلان جوړ کړي. د دې طنز یوه برخه داسې ده: ((د کمیسیون مشر د غونډې پر مهال لکه مارته چې شپېلۍ ووهې غاړه اوږده کړه او ویې ویل : که په افغانستان کې غریب خلک نه وای، نو غربت به هم نه وای. زما په فکر ترڅو چې مو په افغانستان کې غریب خلک نه وي ختم کړي، غربت به هیڅکله هم ختم نه شي. له دې خبرې سره سم د کمیسیون ټولو غړو د تائید په ډول چکچکې وکړې.

د دفاع وزارت استازې د خپلې نیکټایي غوټه ټینګه کړه او ویې ویل : دا خو واقعاً ډېر ښه نظر دی، خو ایا امریکا به په دې کار کې زموږ ملاتړ وکړي؟ دکمیسیون مشر په خندا اوږې پورته واچولې او ویې ویل : ته هم عجیبه خبري کوې؟ امریکایان خپله هره ورځ پر غریبو خلکو بمباری کوي او بل نو دا د غربت ختمولو لپاره تر ټولو اسانه او ارزانه لار ده. موږ ولیدل چې کله موږ له شېرپور څخه غریب خلک وشړل، نو هلته غربت هم ختم شو. که موږ له هغوی سره مرستې کولای، نو میلینونو ډالرو ته اړتیا وه، خو اوس یوازې یوه بلډوزر دا اړتیا پوره کړه. له غربت سره د مبارزې کولو پلان اساسي ټکی دا دی چې ټول وزارتونه مکلف دي چې بېوزله خلک وځپي، کله چې بېوزلان ختم شول، غربت خپله ختم کېږي. د اطلاعاتو او فرهنګ وزارت استازي یو وار د کمیسیون مشر ته وکتل او بیا یې په ډډ اواز وویل: رئیس صاحب ډېر ښه وړاندیز مو وکړ. تاسي ګورئ نړیوالي ټولنې له دې دومره ډېرو مرستو سره سره په افغانستان کي غربت ختم نه کړ، خو که موږ په خپلو لږو امکاناتو دا کار وکولای شو، زه باورلرم چې د سږکال د نوبل جایزه به

(c) ketabton.com: The Digital Library

خامخا افغانستان ته ورکړل شي)).(٥٦: ٥٢ - ٥٧ مخونه)

٦: تشبیه

تشبیه عربي کلمه ده چې په لغت کې ورته والي ته وايي، خو د ادبي اصطلاح له مخې په یوه مانا کې د دوو شیانو ګډون تشبیه بلل کېږي. د تشبیه غرض یا هدف د مشبه تعریف، د حال بیان، ستایل او بدیو ښکاره کول دي، خو په طنزي تشبیه کې هدف معمولاً د مشبه بدوالی او مسخره کول وي. د تشبیه په تخنیک کې مبالغه راځي، مشبه له خپل تناسب څخه وزي او د خندا وړ ګرځي.(۳: ۴۲ - ۵۰ مخونه)

کله چې په طنز کې د یو منفي کرکټر ذهن، جسم او اجتماعي موقف له یو بد شي سره تشبیه شي، نو د خلکو سترګو ته هغه بد شی درېږي، له یوې خوا خندا ورځي او له بلې خوا یې منفي کرکټر په نظر کې سپک ایسي او قهر یې ورته راځي. د طنزي تشبیهاتو څو بېلګې ((د نصرو لالا واده)) نومي طنز کې موندلای شو:

((نصرو لالا چې به پر لاره روان و، نو لکه کباړ بایسکل ټولو پرزو یې کړپی او غړنجی کاوه. د زنګنو تکلیف یې هم درلود، لکه غورازه موټر بې له ټېله کولو نه چالانېده. عمر یې تر اویا کالو اوښتی و، خو دا چې د تاریاکو په پیسو مست و، نو په ودونو نه مړېده او دا یې څلورم واده و. که څه هم دري نورې ښځې یې ژوندۍ او په صورت جوړې وې، خو نصرو لالا لکه پوډري په ډېرو ودونو روږدي شوی و.

کله چې د آئینه مصحف وخت راغی، نو ښځو نارې کړې چې هلک راولئ. نصرو لالا لکه زعفران له شرمه تک ژیړ واوښت، پر یوه او بل انډي

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو، لکه موټر چې ګېر ته نه لوېږي، خر خر او غور غور يې پورته شو، خو بيا هم نه شواى ولاړېداى. په دې وخت کې يې ځوان زوى راغى او هغه يې په غېږ کې د ناوي خونې ته بوت. په لاره کې يې پښې لکه د الوتکې ټايرونه چې نه ايله کېږي هماغسې ټولې پاته وې.

نصرو لالا د شپاړس کلنې ناوي څنګ ته پر تخت ناست و. پر ژېړبخونه ږيره يې شنه نسوار داسې ځلېدل لکه د رسامۍ چټل نويسه کتابچه. نصرو لالا لکه د پرتوګاښ لرګى داسې ډنګر و، د اس غونډې اوږد اوربوز يې د ناوي خوا ته ورکوږ کړى و. اوږده غوږونه يې داسې ښکارېدل لکه د رکشې دوې دروازې چې خلاصې پاته وي. د ناوي څنګه ته داسې ښکارېده لکه توره پيشي چې په سپينه نکلي پياله کې شيدې څټي.

نصرو لالا سګرېټى هم واهه، کله چې به يې خبرې کولې، نو د مستريانو خبره رينګ يې اواز کاوه او سږو يې هم ښه په درز کې شپېلۍ وهله. آئينه مصحف لا نه و پيل شوى چې زوم ټوخې شين کړ. ټوخى يې وار په وار پسې ډېرېده. له ټوخې سره به يې سر، اوږې او زنګنونه داسې په منظم ډول ښورېدل لکه ټرکټر چې چالان پاته وي او ميټکاټونه، ګېرونه او سټرينګ يې ښوري. د آئينه مصحف نندارچيانو، په تېره بيا خسرګنۍ ته دا انديښنه ورولوېده چې داسې نه وي خداى مه کړه زوم له ټوخې سره يو ځاى له بلې خوا هم وټوخي او پزه مو راپرې کړي.

سهار ملا اذان د نصرو لالا مشرېې مرور د ناوي د خونې ور وټکاوه. د خونې له دننه څخه يوازې د نصرو لالا غړومبى اورېدل کېده. د خونې ور له ټکېدو سره سم خلاص شو. د ناوي تر خوله د ځګونو نرۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

برېښنده لیکه د زرین بالښت خوا ته تللې او په ګرېوان کې یې په نسوارو لړلو پلاستیکي غاښونو یوه زامه نښتې وه. نصرو لالا لکه مست اوښ تر خوله ځګونه بادول، په دې ځګونو کې یو و نیم زرین خالونه هم برېښېدل، تور او پنډ شونډان یې وښورول او د مړکانو ضد دوا خالي قطۍ ته یې اشاره وکړه: ورته وګوره! دې بدمرغې ځان په خپله وواژه. خپل شل منه تاریاک مې ارمان دي چې په ولور کې مې ورکړل. (۵۷: ۴۱۲) پرله پسې ګڼه)

۷: مبالغه (Exaggeration)

مبالغه د ټولو ملتونو په ادبیاتو کې لیدل کېږي. د دې صنعت لمن دومره لویه ده چې پر ادبیاتو سربېره په مجسمه جوړونه، نقاشۍ او سینما کې هم کار ځنې اخیستل کېږي. کله چې یو شاعر یا لیکوال د یوه شي ښه والی یا بدوالی داسې حد ته ورسوي چې پېښېدل یې سخت، نادر یا ناممکن وي، مبالغه بلل کېږي. مبالغه پر درې ډوله ده لکه تبلیغ، اغراق او غلو. په تبلیغ کې د یوه شي تصدیق یا تکذیب په داسې ډول کېږي چې تر اوسه پېښ شوی نه وي، خو د عقل او عادت له مخې امکان لري. په اغراق کې بیا د یو شي ستاینه یا غندل په دومره شدت سره شوې وي چې د عادت له مخې امکان نه لري، خو عقل یې مني. غلو بیادې ته وایي چې د یوه شي ستایل او غندل نه عقل مني او نه د عادت له مخې امکان لري.

ځرنګه چې په طنز کې خلاف العاده انځور اساسي رکن دی، نو د مبالغې صنعت د دې کار لپاره خورا موثر او ګټور تخنیک بلل کېږي. په

(c) ketabton.com: The Digital Library

طنز کې مبالغه پر تبلیغ، اغراق او غلو سربېره دوه نور ډولونه هم لري. دا ډولونه له دې دریو ډولونو سره تړاو لري چې یو لوی کول او بل کوچني کول دي. د دې تخنیک له مخې د ټولنې کوچني مسایل یا کوچني کرکټرونه خورا لوی ښودل کېږي او د ټولنې پام ورته رااوړي. طنز لیکوال له خپل قلم څخه ذره بین جوړوي او لوستونکو ته یوه کوچنۍ سپږه د فیل غوندې غټه ور ښیي. دغه ډول یو لوی زورواکی او شتمن سړی خوار او سپک ښيي.دا کار له څو لارو کېدای شي. یو دا چې په الفاظو کې په نیم یا سپک نوم یادشي، لکه وزیرگی، پاچاگوټی، والي گی، چټل خان، ملک وشمه او داسې نور نومونو یاد شي او یا دا چې له لویو حیوانانو سره تشبیه او په دې ډول سپک معرفي شي. بله لار یې دا ده چې هغوی ته ځینې سپک اصطلاحات منسوب شي لکه د کاغذه دېب، فیل دی په خلفه ترلی دی او داسې نور نومونه او اصطلاحات ورته وکارول شي. بله لار یې دا ه چې هغوی په خپل عملي موقف او ژوند کې ناکام، کوچني او سپک وښوول شي. (۴: ۵۵ - ۵۸ مخونه)

افغان طنز لیکوال ښاغلی حمید مفید چې په المان کې اوسېږي او په دري ژبه طنزونه لیکي، له دې تخنیک څخه خورا په ماهرانه ډول کار اخلي. د بېلگې په ډول به د نوموړي له (ادم اوپن) کتاب څخه یو طنز راواخلو: ((د المان د هامبورگ ښار په یوه مجلل هوټل کې پرتمینه او شانداره غونډه روانه ده. د هامبورگ ښاروال خورا په قاف او لام او فاتحانه انداز خبرې کوي. په غونډه کې د ماسکو، ریاض، نیویارک او

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورو لويـو هېوادونـو ښـاروالان مېلمانـه او د چاپېرپـال سـاتنې او خپلـو ښارونو د پاک ساتلو په اړه بحث کوي.

په دې وخت کې د (يوهانس مولر) په نـوم يـو اروپـايي چـې د ښـار پـه واټونو کې د تشناب د نشتوالي له امله د تالار برنډې ته راغی او داسـې فکر يـې کـاوه چـې دا تشـناب دی. لـه خپـل جيـب څخـه يـې کاغـذي دسمال راوايست، پزه يې په پاکه کړه او بيا يې دسمال لاندې واچاوه. تر دې وروسته يې په ارامـه پتلـون و ايسـت، لمـن يـې پـر سر واړولـه او پـر اودس مات کښېناست. د ښيښې شاته د مسکو ښاروال لـومړی سـړی و چې دا صحنه يې وليده او پـه زوره زوره يـې وخنـدل. تـر دې وروسـته د رياض ښاروال پوخ وهل او په زوره يې خنـدا شروع کـړه. وروسـته د ټولـو ورپام شو او په ګډه يې خندا پيل کړل. د هامبورګ ښاروال له شرمه تک سور شو، د غونډې برخه والو ته يې وکتل، ويې ليدل چې ټـول دبانـدې ګـوري او ده تـه يـې پـام نشـته. وينـا يـې پرېښـوده او پـر خپـل ځـای کښېناست. (يوهانس مولر) چې پر کومه لار راغلی و، بيرته پر هماغه لار ولاړ، بس يوازې د ښارونو د پاک ساتلو په خاطر يې د هدفمندو انسانانو د روزنې په نړيوال کنفرانس کې چټلي وکړه. (۴۰: ۱۵۹ مخ)

۸: د ستاينـې په بڼه غندنه (الذم بما يشبه المدح)

په دې ادبي صنعت کې يو شاعر يا ليکوال په خپل کلام کې د يوه شي غندنه په داسې ډول کوي چې په ښکاره سـتاينه، خـو پـه حقيقـت کـې غندنه وي. لکه خوشال بابا چې وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

عادل پاچا پیدا شو
اورنگ شاه د دین غمخور
خپل پلار تړي په عدل
په فتوا وژني خپل ورور. (۵۴: ۱۵۰ مخ)

موږ په پښتو ژبه کې د دې تخنیک پر بنسټ جوړ شوي ډېرداسې اصطلاحات ، محاورې، متلونه او کنایې لرو. مثلا یوه اصطلاح لرو چې وایي: په پک چې ریشخند وهې، نو ورته ووایه چې ځنېوره. کېدای شي داسې بېلگه هم ولرو: د ښار په یوه گنه گوڼه ځای کې درنه چاودنه شوې او سلگونو ملکي خلکو ته یې تلفات اړولي دي. ولسمشر د وژل شویو خلکو خپلوان ارگ ته د فاتحې او تسلیت لپاره وربللي دي. په وربلل شویو خلکو کې یو سپین ږیری د نورو په استازیتوب ولاړېږي او داسې وایي: ((جناب ولسمشره! قربان مو شم، تاسې ډېر مهربانه یاست. زموږ لپاره مو شپه او ورځ پر ځان یوه کړې او ملت ته خدمت کوئ، په تېره بیا په امنیتي برخه کې ستاسې خدمتونه له هیچا هم پټ نه دي. له کومې ورځې راهیسې چې تاسې ارگ ته تشریف راوړی، په ټول افغانستان کې یو ملکی سړی هم نه دی وژل شوی. تاسې د سولې اتل یاست، خدای مو سیوری زموږ له سر څخه مه لیري کوه، عمرمو ډېر شه، خدای مو تخت او بخت برقراره لره)).

۹: انطاق او تجنیس

تشخیص په لغت کې پېژندلو او انطاق نطق او خبرو کولو ته وایي، خو په ادبي اصطلاح هغه صنعت دی چې یو بې سا شي ته سا ورکړل شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بيا د هغه په ژبه خبرې ورسره وشي يا بې سا شيان تر خپل منځ خبرې وکړي او انسان ورباندې پوه شي.(۲۴: ۹۷ مخ)

دا صنعت په طنز کې تخيل پيدا کوي، يو شی له خپل تناسب او طبيعي حالت څخه باسي او په نتيجه کې د خندا لامل ګرځي، د بېلګې لپاره به د ښاغلي کاتب پاڅون (د زړه خواله) نومي طنز راواخلو: د کتابتون په يوه الماری کې دوو کتابونو په خپلو کې د زړه خواله سره کوله. لومړی کتاب چې له مخ نه يې خړې خاورې دوړېدلې، د څنګ ګاونډي ته وويل: پخوا ښه و د موجودی په وخت کې به خاورې اودوړې راځنې پاکېدلې، خو نن په خړو خاورو کې ډوب يو.

دوهم کتاب چې پر شونډو يې دوې ګوتې خاورې پرتې وې په ځواب کې وويل: پر خاورو شکر باسه. پر دې وېرېږه چې سبا د خاورو پر ځای په ايرو کې ډوب نه شې. د دوهم کتاب خبره رښتيا شوه. سبا باقي شوي معتمد کتابتون ته اور واچاوه او د باقياتو سندونه يې په مصرف مجرا شول. (۷: ۴ مخ)

۱۰: طباق الاضداد يا تناقض (Incongruity)

طباق په لغت کې يو ځای کولو او اضداد د ضد جمع ده، خو په ادبي اصطلاح کې هغه صنعت ته ويل کېږي چې يو شاعر يا ليکوال په خپل کلام کې دوې مخالفې يا متضادې مانـاوې راوړي وي. دا تخنيک په طنز کې ډېر بريالی او د خندا لامل ګرځي. موږ وويل چې کله انسان له داسې حالت سره مخ شي چې له تناسب څخه وتلی او خلاف العاده ورته ښکاره شي، نو خندا ورځي، لکه د خبرو او عمل تر منځ تناقض، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفت او موصوف تر منځ تناقض، د لفظ او مانا تر منځ تناقض، د موظف او وظيفې تر منځ تناقض او داسې نور. مثلا موږ باور لرو چې روغتون د روغتيا او شفا ځای دی. په روغتون کې اکثريت ناروغان تداوي او جوړېږي، خو که موږ له رسنيو څخه داسې خبر واورو چې له فلاني روغتون څخه د لومړي ځل لپاره دوه ناروغان روغ ووتل، د خندا وړ خبره ده. په دې اړه د آغلي ملالۍ بشير يوه لنډه کيسه رااخلو چې (غلبېل او کوزه) نومېږي. د دې کيسې نوم هم جالب او د اضدادو د تخنيک ښه مثال دی. په کندهار کې اصطلاح ده چې وايي: غلبېل کوزې ته ويل سورۍ. هدف يې دا وي چې غلبېل خپله سوری سوری و، خو کوزې ته يې پېغور ورکاوه چې ته سورۍ يې. په دې کيسه کې هم يوه بوډۍ خپله چيلم څکوي، خو د نورو سګرېټ څکول لويه ګناه ورته ښکاري. کيسه په دې ډول ده:

((پر اوار تغر ناستې بوډۍ د خټو دېوال ته شا ولګوله او مخامخ ولاړ ځوان له پوښتنو ډکو سترګو ته يې وکتل:

وۍ زويه مور يې داسې ښځه وه چې خدای دې ځنې ساته! د داسې مور به څه لور وي.

ځوان: ولې مورې؟ په مور يې څه شوي و؟ ښه خلک نه و؟ ژر راته ووايه څنګه خلک و؟

بوډۍ: زويه څه درته ووايم؟ که رښتيا راباندې وايې زما خو يې مور خوښه نه شوه.

ځوان: ښه مور يې څه کوي، زه خو يې له مور سره واده نه کوم، لور يې څنګه وه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

بوډۍ: هی زما ساده زویه! د دې مور به څه لور وي. هر څومره چې ښه شي بیا هم د هغې مور لور به وي.پوهېږې چې مور یې څه کول؟ سګرېټ یې څکول، سګرېټ!
له دې خبرې سره سم بوډۍ په دواړو غوږو نیولو سره د لاسو چلیپا جوړه کړه او بیا یې لمسی ته ورغږ کړه: لورکۍ هغه چیلم مې را سم کړه چې سر مې چوي، بیا یې له ځان سره وویل: توبه خدایه توبه!
(۵: پرله پسې اتمه ګڼه، څلورم مخ)

۱۱: بدلون (Distortion)

په دې تخنیک کې د یوې کلمې یا عبارت شکل یا مانا ته د خندولو یا مسخره کولو لپاره بدلون ورکول کېږي. دا ډول بدلون پر درې ډوله دی لکه لفظي بدلون، معنوي بدلون او ګرامري بدلون چې دلته یې هر ډول لږ لږ تشریح کوو:

الف: لفظي بدلون:په دې ډول بدلون کې د یوې کلمې، جملې یا پاراګراف الفاظو ته بدلون ورکول کېږي. لکه اجماع په جماع، تحصیل په تعطیل، انتخابات په انتصابات، هنرمند په هنربند او صحت عامه په صحت خامه اړول. د دې بدلون یوه غوره بېلګه به د درې ناپوهانو (Three Idiot) نومي هندي فیلم څخه را واخلو. په دې فیلم کې د محصلینو د فراغت د غونډې لپاره چمتووالی نیول کېږي. غونډه خورا پرتمینه په پام کې نیول شوې چې د هندوستان لومړی وزیر او نور لوړپوړي دولتي چارواکي هم ورته رابلل شوي وي. د پوهنتون د ادارې

(c) ketabton.com: The Digital Library

له خوا پرېکړه کېږي چې د محصلینو په استازیتوب بـه د دې پوهنتـون یو بهرنی محصل (چیتور) خبرې کوي. دکتابتون مسئول د چیتور لپاره بیانیه په هندي ژبه لیکـي، خـو چیتـور پـه هنـدي ژبـه نـه پـوهېږي، نـو پرېکړه کېږي چې چیتور به بیانیه ټکي په ټکي یادوي او په غونډه کې به یې هم له یاده وایي. مخکې تر دې چـې چیتـور لیکـل شـوې بیانیـه ترلاسه او یاد یې کړي، د (رنچوړ) په نوم یو ډېر شوخ او ټوکي محصل په غلا او چل ول د چیتور کمپیوټر خلاصوي او په بیانیه کـې د (چمتکـار) کلمه په (بلتکار) اړوي. چمتکار په هندي ژبه کې ابتکـار یـا کارنامـه او بلتکار جنسي تېري ته وایي. دا فیلم په کنـدهار کـې (پـلار پروډکشـن کمپنۍ) په پښتو دبله کړی او(کارنامه) کلمه یې په (عِماله) اړولې چـې په دې ډول یې دا بیانیه نوره هم د خندا وړګرځولې ده. د بیانیې پښـتو متن په دې ډول دی:

((درنـو حـاضرینو، ښـاغلو او آغلـو! جلالـتمآب لـومړی وزیـر پـري پټـې صاحب، درنو استادانو او محصلینو! السلام علیکم

نن که زموږ د پوهنتون نوم د لمر په شان ځلېږي، نو ویاړ یـې یـوازې د یوه سړي دی چې هغه زموږ د پوهنتـون رئـیس ډاکټـر وایـرس دی. دی ډېر زیارکښ او ستر انسان دی. له تېرو دېرشـو کـالو راهیسـې پـه دې پوهنتون کې پرله پسې عِماله کوي، هیله ده چې بیا به هم عماله کولـو ته دوام ورکړي. د دې پوهنتون محصلین خو بیخي حیران شوی چې یو سړی په خپل ژونـد کـې دومـره عمالـه څنګـه کـولای شي هـا؟ ښـاغلي ډاکټر وایرس تر ډېرو تجربو وروسته ځان دې ځـای تـه رارسـولی دی. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت قدر پېژندل او وخت په مناسب ډول لګول خو بايد سړی له ده څخه زده کړي.

نن موږ محصلين په پوهنتون کې يو، خو سبا به په هيواد کې او له هېواد څخه دباندې خپاره شو، زه باور لرم چې په هر هېواد کې چې اوسو، نو هلته به هم عماله کوو او د دې پوهنتون نوم به نور هم ځلوو. نړۍ ته به ښيو چې د عمالې کولو کوم ظرفيت چې د دې پوهنتون په محصلينو کې شته، هغه د نړۍ په هيڅ ځای کې هم نشته.

جلالتمآب لومړی وزير صاحب!

موږ عمالې ته ډېره اړتيا درلوده، کور مو ودان چې زموږ پوهنتون ته مو عماله ورکړې ده. که څه هم عماله له هر چا سره شته، خو زموږ رئيس صاحب يې بيخي په جېب کې ګرځوي او هيچا ته يې نه ورکوي. جلالتمآب لومړی وزير صاحب! زه فکر کوم چې اصلا دا عماله تاسې ده ته په لاس ورکړې ده، تاسې يې وګورئ چې دی دا عماله څنګه پر ځای کاروي)).

ب: معنوي بدلون: په دې بدلون کې يوه کلمه يا عبارت د خپلې اصلي مانا پر ځای داسې مانا يا تفسير کېږي چې د خندا وړ ګرځي. د بېلګې په توګه به د ښاغلي کاتب پاڅون (ورکشاپ) نومي طنز راواخلو: ((ورکشاپ ترکيبي کلمه ده چې له (ورک) او (شاپ) څخه جوړه شوې ده. (ورک) دپښتو ژبې د ورک او لادرکه مانا لري او (شاپ) په لاتينه ژبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې دوکان يا هټۍ ته ويل کېږي، نو ويلای شو چې ورکشاپ هغه هټۍ ده چې سامان آلات او هر څه پکې ورک وي. که ورک هم نه وي، نو د ترميم لپاره مياشتې مياشتې انتظار باسي. ډېر ځله داسې هم پېښېږي چې د سامانونو پرزې پکې ورکې شي)).(۸: ۸ مخ)

ج: گرامري بدلون: په دې ډول بدلون کې د يوه لغت ريښې او گرامري جوړښت ته بدلون ورکول کېږي، مثلاً يو لغت يا جمله په مصنوعي ډول عربي، انگرېزي يا پښتو بلل کېږي لکه الکمپيوټر، الموټر، السورناچيه، الربابيه، ډوډيته الماښاميه، الکبابت الشاميه او ضمنا بولانيه او شلومبيت الترويه او تر خوراک وروسته پړمخې پرېوتيه.

۱۲: سرچپه کول: (Reversal)

دا تخنيک هم بدلون ته ورته دی، خو توپير يې دا دی چې په دې تخنيک کې يوازې يوه کلمه، يو مفهوم، يو شی او يو عمل سرچپه کېږي او په دې ډول له تناسب څخه وزي او د خندا وړ گرځي. مثلا يو چا پښې پورته نيولي او پر لاسونو روان وي. د خندا پر ځای ژاړي، امير د مامور نقش لوبوي، مقتدی ملاامام ته نصيحت کوي. بې سواد باسواد ته زده کړه ورکوي، لوی سړی د کوچني کارونه کوي، نارينه د ښځو ځانگړي کارونه کوي. د بېلگې لپاره به د بي بي سي راډيو د پخواني خبريال ښاغلي گوهر رحمان گوهر خبره راواخلو، دی وايي: ((يو وخت مې په پېښور کې د پاکستان له ملي راډيو سره د خبريال په توگه کار

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاوه. یوه ورځ په سټوډیو کې نوکري وم او د خبرونو، راپورونو، مرکو، ویناوو او سندرو تر منځ مې په ژوندۍ بڼه اناونسونه ورکول. په دغه ورځ مو د نشراتو په مهالوېش کې د پاکستان د بابای قوم (بابای ملت) محمدعلي جناح وینا هم درلوده. د جناح وینا چې خپره شوه، نو ما باید داسې اناونس ورکړی وای: گرانو اورېدونکو! تاسې د بابای قوم قاید اعظم محمد علي جناح وینا واورېده، اوس به د گلنار بېگم په خواږه اواز کې یوه سندره واورئ، خو په اشتباه کې خبره راخخه سرچپه شوه او داسې مې وویل: گرانو اورېدونکو! تاسې د بابای قوم قاید اعظم محمد علي جناح په خواږه اواز کې سندره واورېده، اوس به د گلنار بېگم وینا واورئ)).

۱۳: دخندا وړ نوم ایښودل

په دې تخنیک کې پر یوه شخص، ادارې، کار یا فکر باندې داسې نوم ایښودل کېږي چې د خندا او ملنډو وړ وگرځي. لکه لوېشتکی، جگلاښو، ډارن، تورمخی، فیشنتون، د تعرض وزرات، کېبل شاهي، سوټه کراسي، ټوپکسالاري او داسې نور. دا ډول نومونه هغه وخت ډېر د خندا وړ گرځي کله چې نوم له شخصیت سره سمون و نه لري، لکه بې سواد ته میرزاخان، ډارن ته دلاورخان، په ونه ټیټ ته چینارگل، بدرنگ ته ښایسته خان او بوډا ته زلمی وویل شي. دغه ډول ځینو انسانانو ته د سپکاوي په نیت د حیوان نوم کارول هم د خندا وړ گرځي لکه خر، سپی، سرکوزی، چرگ، مېږی، گیدړ، سورلنډی، چنگاښ، چونگښه، خزدکه او داسې نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴: ناسمه املا

ناسمه املا لفظي تخنیک بلل کېږي چې یو شمېر طنز لیکوال یې د لوستونکو د خندولو لپاره کاروي. د لوستونکو د خندا لامل دا دی چې د وخت په تېرېدو سره د انسان ذهن او سترګې له ځانګړي او مشخص لیکدود سره اشنا او د لیکدود په اړه خپل ذهن ته یو تصویر او تناسب سپاري، نو کله چې یوه کلمه یا جمله له طبیعي جوړښت او تناسب څخه وتلې ورته ښکاره شي، انسان ته خندا ورځي. د اوبو او برېښنا وزیر ښاغلي ممتازالحق لنډ ژوند لیک د ناسم لیکدود یوه بېلګه ده.

د هوبو او برېخنا وظیر شاه خلي مومطاض الهک لانډزوندلیق

شاه خلی مومطاض الهک د مرهون صراج الهک ژوی په (۱۳۴۸ه ش) قال فه قابل قې دې نری طه سترګې غرولي دي. ابتداعیه طالیماط یې د حلمند ولایط مرکز لښقرګاه قې فیل او د بقلوریا د پراغط صند یې د امریقا د جرثي هیالت لارنسویل شاونزي چخه ترلاثه کړی دی. فه ۲۰۰۱م قال قې یې د بالطیمور فوحنتون چخه فه هیداره او طجارط کې د ماصترۍ صند تر لاثه کړ دی.
شاه خلي مومطاض الهک سانوي او لیصانث ذده قړي فه فاکسطان کې په خسوسي ډهول طرثره قړي جي. نوموړي د ذده کړې فه بحیر کې له زینو موصصاتو سره هم قار کاوه. دغه ډول د امریقا فه ټیقثاظ هیالت کې له یوې غیر انتفاهي موصصې ثره د وقیل او نړیوالو روابتو کې د هولسمشر سلاحکار حم فاته شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز ژبه

طنز له ادبياتو او ادبيات له الفاظو سره اړه لري. په ادبياتو کې ژبه د وسيلې تر څنګ هدف هم وي، ځکه چې ادبي ښکلا د الفاظو په بڼه راڅرګندېږي او لوستونکی تر اغېز لاندې راولي. انسان د وخت په تېرېدو سره له الفاظو سره عادت کېږي او دا الفاظ يې په ذهن کې يو تناسب جوړوي چې ولسي ژبه هم ورته ويلای شو. کله چې ولسونه په ژبه کې نوي لغتونه واوري، نو نه وربانديې پوهېږي او که پوه هم شي، نو خپل يې نه ګڼي، هغه دی چې په نتيجه کې ژبه له تناسب څخه وتلې ورته ښکاري او نوي لغتونه يې د موسيقيت او آهنګ له پلوه پر غوږونو ښه نه لګېږي. کېدای شي ولسونه د وخت په تېرېدو سره له نويو لغتونو سره عادت او وروسته يې خپل وګڼي، خو که په ليکنه کې په لومړي ځل له داسې کلماتو سره مخ کېږي، نو ستړی کېږي، له ليکنې يې خوا توريږي او لوستل پرېږدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم ساده، روانه او ولسي ژبه د هرې ښې لیکنې ځانګړتیا ده، خو په طنز کې اړتیا بلل کېږي. څرنګه چې د طنز لوستونکي عام خلک دي او اکثره لوستونکي طنز د تفریح لپاره لولي، نو باید د طنز ژبه ساده او ولسي وي. طنز لیکوال باید داسې الفاظ غوره کړي چې د آهنګ تر څنګ عامه او څرګندده مانا هم ولري. په طنز کې ولسي- کنایې، محاورې، اصطلاحات، ولسي شعرونه او متلونه کارول او ځینو کرکټرونو ته جالب تکیه کلامونه ورکول نه یوازې دا چې لیکنه په زړه پورې کوي، بلکې د هرې سویې د خلکو لپاره یې لوستل اسانه کېږي.
د لفظي صنعتونو استعمال هم د طنزي ژبې یوه مهمه برخه ده. په لفظي صنایعو کې همدا الفاظ په هنري ډول سره اوډل کېږي او په طنز کې د خندا تومنه پیدا کوي. په ځینو بانډارونو کې به مو لیدلي وي چې یو څوک په خبرو کې اشتباه وکړي،یوه کلمه ناسمه تلفظ کړي او خلک یې پر خبرو خاندي. موږ کولای شو چې په شعوري ډول ځینې کلمې یا جملې داسې سره واړوو چې د خندا وړ وګرځي.مثلا یو نظامي قوماندان وایي: موږ د کوماندو لپاره داسې ځوانان غوره کوو چې له جسمي پلوه پیاوړي وي. اوس که په دې جمله کې د (جسمي) پر ځای (جنسي) کلمه راوړو د جملې مفهوم بدلون مومي او د خندا وړ ګرځي.
استاد نومیالی د (بازسازي) کلمه په (بادسازي) اړوي او د ثور د اوومې کودتا د طنز په ژبه داسې مسخره کوي:
د ټمبه غوایي له ببخه سا وتله په تېزي
دوی ویل دا ده بازسازي، ما ویل دا ده بادسازي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

طنز ليکوال ګڼ شمېر تخنيکونه په واک کې لري چې په مرسته يې په طنز کې خندوونکی انځور جوړ او کولای شي چې په دې ډول لوستونکو ته د ټولنې ګڼ شمېر ظريف اړخونه وروښيي او هغوی وخندوي، خو که و نه توانېږي چې د خپل طنز لپاره داسې سوژه پيدا کړي چې په خپل ځان کې د خندا مالګه لري او يا د خندا لپاره له معنوي صنعت څخه کار واخلي، نو لفظي صنعت اسانه کار دی او په طنزي ليکنه کې د خندا برخه پوره کولای شي.

په طنزي ژبه کې بله مهمه خبره په يوه موضوع پورې تړلي ځانګړي اصطلاحات او ټرمينالوژي ده. موږ مجبور يو چې د طنز ليکلو پر مهال دا اصطلاحات مشخص او پر ځای وکاروو. مثلاً که غواړو د معاينې يا عملياتو پر مهال له ناروغ سره د ډاکټر غير مسلکي اخلاق وښيو، نو بايد د معاينه کولو يا عملياتو په بهير کې ټول پړاوونه، افزار او پرسونل په خپلو طبي نومونو معرفي کړو، که داسې و نه کړو، نو لوستونکی باور نه کوي چې دا د يوه روغتون انځور دی. کله چې د روغتون انځور نه وي، نو لوستونکو ته په روغتون کې نيمګړتياوي هم نه شو ورښوولای. که پر يوه نظامي موضوع طنز ليکو، نو بايد ټول مروج عسکري اصطلاحات په پام کې ولرو. که په طنز کې يو عسکر خپل قوماندان ته په (لالو ماما) ورغږ کړي، لوستونکی باور نه کوي چې ګواکي دا دي يوه نظامي قطعه وي.

په طنز کې د اجتماعي ناخوالو په اړه د لوستونکي قضاوت کول د هدف يوه مهمه برخه ده او لوستونکی هغه مهال ښه قضاوت کولای شي چې د ليکنې تر اغېز لاندې راشي او د ليکنې تر اغېز لاندې هغه وخت

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتلای شي چې انځور واقعي غوندې ورته ځرگند شي. که لیکـوال پـه یوه موضوع پورې له ترولو ځانگړو اصطلاحاتو سره بلد نه وي، نو ښه به دا وي چې له یوه مسلکي شخص سره مشوره وکړي.

د موضوع تر څنگ د طنز لپاره د قالب انتخاب هم د طنز پـر ژبـه اغېـز کوي. په ادبي لیکنه کې له گڼ شـمېر ادبي تخنیکونـو او تخیـل څخـه کار اخیستلای شو، خو په ژورنالستیک اثر کې هر ادبي صـنعت نـه شـو کارولای. که د احمد پـه نـوم د یـوه ځـوان د وژل کېـدو پېښـه پـه لنـډه کیسه کې را اخلو، نو ویلای شو چې (د احمد په مرگ اسمان هم ډېـر غمجن و، زړه یې تک شین و، سپوږمۍ هـم پـه ویـر لړلـې وه، نـن یـې بیخي مخ انسانانو ته ور ښکاره نه کړ او د تورتم شاته پټه وه) خو که پر همدې پېښه راپور جوړوو، نو داسې ژبه نه شو کارولای. ژبه په ادب کې هم وسیله او هدف دی، خو په ژورنالیزم کې یـوازې وسـیله ده. پـه ادبي اثـر کـې الفـاظ د ښـکلا او موسـیقیت لپـاره غـوره کېـږي، خـو پـه ژورنالستیک اثر کې د ژبـې هـدف یـوازې د موضـوع وضـاحت او پیغـام رسول وي، نو د طنز لپاره چې هر ډول قالب غوره کوو، مجبور یو چې په هماغه قالب پورې تړلې ژبه وکاروو.

ځینې طنزي تخنیکونه هم ځانگړې ژبه لري چې باید پام ورتـه وشي. د بېلگې په ډول پاروډي په طنز کې یو تخنیک دی. که یو کلاسیک سبک پاروډي کوو باید ژبـه یـې د زړې نسـخې غونـدې وي. د بېلگـې پـه ډول محمدیار یار د امیر کروړ ویاړنه پـاروډي کـړې ده. یـار صـاحب تـر ډېـره بریده هڅه کړې چې د امیر کروړ په ویاړنه کې راغـلي لغتونـه اسـتعمال کړي. که څـه هـم د امـیر کـروړ پـه ویاړنـه کـې ځینـې لغتونـه اوس لـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

استعماله لوېدلي او يار صاحب هم په خپلو نورو شعرونو کې داسې لغتونه نه کاروي، خو د پارډي تخنيک دې ته اړ کړی چې د امير کروړ د دورې ژبه استعمال کړي. په لنډ ډول ويلای شو چې د طنز ژبه بايد روانه، ولسي، له موضوع، قالب او طنزي تخنيک سره سمه انتخاب شي. که طنز ليکوال خندوونکې سوژه نه شي پيدا کولای يا معنوي صنعت سم نه شي کارولای، نو کولای شي له لفظي صنعت څخه کار واخلي او په دې ډول په طنز کې خندوونکی قوت پيدا کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د طنز لیکلو عملي پړاوونه

تر دې ځایه مو د طنز پر تیوری بحث وکړ. اوس بـه د موضـوع دا اړخ وڅېړو چې په عملي ډول طنز څنګه ولیکو؟ کوم کار لومړی او کـوم یـې وروستی وکړو؟ له سره تر پایه کوم ټکي په پـام کـې ونیسـو او لـه کومـو پړاوونو څخه تېر شو؟ هر لیکوال د لیکلو ځانګړې کړنلاره او ډول ولري، خو د طنز لیکلو پړاوونه له نورو لیکنو سره تـوپیر لـري. زه غـواړم پـه دې بحث کې تر ډېره بریده له لوستونکو سره خپلې شخصي تجربې شریکې کړم. زه طنز په پنځو عمده پړاوونو کې لیکم چې په دې ډول دي:

۱: موضوع غوره کول

د طنز لیکلو په بهیر کې سوژه یا موضـوع غـوره کـول لـومړی گـام دی. موضوع معمولا درې سرچینې لري لکـه تجربـه، مشـاهده او مطالعـه. د لیکوال خپلـې تجربـې تـر ټولـو ښـه سرچینـه گڼـل کېـږي، ځکـه پېښـه ورباندې تېره شوې، اغېز یېورباندې کړی، ذهن یـې ورناارامـه کـړی او په پېښه پورې تړلي ټـول اړخونـه یـې پـه خپلـو سـترګو لیـدلی دي لکـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکان، زمان، کرکټرونه، د پېښې عوامل، نتیجه او داسې نور اړخونه. تر ټولو مهمه دا ده چې لیکوال د پېښې کرکټر پاته شوی دی.

په ظاهره د طنز لپاره موضوعات ټاکل اسانه کار برېښي. لیکوال کولای شي د اجتماعي ناخوالو یو اوږد لیست چمتو کړي، خو په دې لیست کې هره موضوع به تش جسد ته ورته وي چې روح یې اجتماعي انتقاد او د خندا تومنه ده. کېدای شي له انتقاد سره د ادبي صنعت په مرسته خندوونکی انځور هم وتړو، خو ولسي رنګ به یې کمزوری وي، نو ښه به دا وي یوه داسې موضوع غوره کړو چې ولسي- کیسه هم ورسره تړلې وي. د دې کار یوه ګټه دا ده چې دا ډول کیسې په خپل ځان کې د خندا تومنه لري. دوهم دا چې پوهېږو موضوع څومره مهمه او د خلکو له ورځني ژوند سره تړلې ده. دریم دا چې موضوع له ولس څخه راوتلې ده، که د هنر په ګېڼه او لوړ تخیل سینګار او بیرته ولس ته وړاندې شي، ولس خپل انځور پکې ویني او د زړه له تله یې خوښوي.

که لیکوال پام وکړي، نو په خپل ورځني ژوند کې یې خامخا داسې څه تجربه کړي او یا ورسره مخامخ شوی چې طنز وربانـدې لیکل کېدای شي. د بېلګې په ډول یو لیکوال په خپل موبایل کې کریډیټ جمع کوي، خو کله چې خپل یو دوست ته زنګ وهي، نو د مخابراتي شبکې له خوا ورته ویل کېږي چې تاسې کافي کریډیټ نه لرئ. په دې وخت کې لیکوال حیرانېږي، له ځان سره وایي چې ما خو همدا اوس کریډیټ جمع کړ، شبکه ولې داسې وایي؟ په دې وخت کې د مخابراتي شبکې د شکایاتو نمبر ته زنګ وهي او خپله ستونزه ورسره شریکوي. شبکه ورته وایي چې تاسې (اسلامي معلومات) نومي ځانګړی پیکېج یا بسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعاله کړې ده. کله چې په خپل موبایل کې کریډیټ جمع کوئ، نو پیسې یې د هماغه پیجکېج له مخې په اوتومات ډول شرکت ته ځي او تاسې داسې فکر کوئ چې خدای مه کړه زموږ شبکه ستاسې پیسې غلا کوي. په دې وخت کې لیکوال په قهر کېږي او د شبکې د خدماتي څانګې مامور ته داسې وایي: ((دروغ مه وایه، ما هیڅکله هم دا پیکېج نه دی فعاله کړی، بیخي ورسره بلد نه یم او بله خبره داده چې زه هندو یم، نو د اسلامي معلوماتو پیکېج به ولې فعاله کوم؟ ښکاره خبره ده چې ستاسې شبکه له مشتریانو څخه پیسې غلا کوي)).

لیکوال تر دې تجربې وروسته د نورو مخابراتي شبکې غلا ته متوجه کېږي او غواړي چې دا کار وغندل شي. د مخابراتي شبکو په اړه به خلک ډول ډول شکایتونه لري، خو لیکوال ته دا موضوع ځکه مهمه ده چې یو خو یې دی قرباني شوی او بل نو د ده تجربه پکې شامله ده. دا تجربه د لیکوال کار اسانه کوي، ځکه کیسه په خپل ځان کې انتقاد او د خندا تومنه دواړه لري او په لږ بدلون سره طنز ورباندې لیکل کېدای شي.

د موضوع موندلو بله سرچینه مطالعه ده. دلته زموږ هدف د چاپي موادو مطالعه نه، بلکې ټولې هغه کیسې او پېښې دي چې لیکوال ته د خلکو، کتابونو او رسنیو له لارې رسېږي. د بېلګې په ډول د کورنیو چارو وزیر د نشه يي توکو پر ضد د مبارزې په اړه مطبوعاتي کنفرانس رابللی وي. یو خبریال له وزیر څخه داسې پوښتنه کوي: د کابل په ډېرو ځایونو کې هیروئین په ښکاره ډول او سپینه ورځ خرڅېږي. ایا تاسې دا خلک نه شئ نیولای؟ نه پوهېږئ چې دا پوډر چېري جوړېږي، له کومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځایه راځي، سوداګر یې څوک دي او څوک لاس ورسره لري؟ وزیر په خندا ورته وایي: ((موږ د بشري خواخوږۍ له مخې د پوډرو دوکانونه نه بندوو، ځکه چې په کابل کې زرګونه پوډریان ژوند کوي، که موږ د پوډرو خرڅولو دوکانونه وتړو، پوډریانو ته پوډر نه رسېږي او په تکلیف کېږي، ان دا چې کېدای شي مړه شي، ځکه هغوی دومره توان او پیسې نه لري چې پوډر خپله له بهرنیو هیوادونو څخه راوارد کړي او یا دي د پوډرو رانیولو لپاره لیري سیمو ته ولاړ شي)).

په رسنیو کې دې ته ورته زرګونه خبرونه او راپورونه خپرېږي چې لیکوال ته موضوع ورکوي. د بېلګې په ډول لیکوال په ټکسي کې سپور دی او له (الف) راډیو څخه داسې یو خبر اوري: ((په کابل کې د تور صمد په نوم یوه مشهور غله ځان پولیسو ته وسپاره. تور صمد د پولیسو له خوا د څو نفرو په وژلو او ګڼ شمېر غلاوو تورن شوی دی. پولیسو له دوو کالو راهیسې د هغه د نیولو هڅه کوله، آن دا چې د هغه د وژلو یا ژوندي نیولو پر سر یې لس ملیونه افغانۍ نغده جایزه هم ایښې وه، خو تور صمد تری تم و او هیڅوک نه پوهېدل چې هغه به چېري پټ شوی وي. تور صمد نن سهار لس بجې په کابل کې پولیسو ته تر سپارلو مخکې (الف) راډیو ته وویل چې دی ځکه ځان پولیسو ته سپاري چې غواړي د ده پر سر ایښوول شوې جایزه په خپله وګټي.))

په دې خبر کې که څه هم د خندا تومنه شته، خو اجتماعي انتقاد ورپورې تړل نور فکر او کار غواړي. کله چې موږ د خلکو له خولې یا رسنیو کې داسې خبرونه یا راپورونه اورو، نو ضرور نه ده چې هغه پېښه کټ مټ راواخلو، داسې کیسې موږ ته د اجتماعي انتقاد او خندا اغږل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي ډېر ښه مواد په لاس راکوي، کېدای شي په یوه پېښه کې یوازې د خندا مالګه موجوده وي، خو لیکوال باید دا مواد په ډېر هنرمندانه ډول پاخه، لیکنې ته چمتو او پاته اړخونه یې بشپړ کړي. لیکوال باید خامخا په کیسه کې نغښتی انتقاد، د خندا علت، د پېښې مکان، زمان، کرکټرونه او نور اړخونه څه ناڅه بدل کړي، که داسې و نه کړي، نو لیکنې ته یې ټوکه یا شفاهي طنز ویلای شو چې د لیکوال ملکیت نه بلل کېږي.

د موضوع موندلو دریمه سرچینه مشاهده او ولسي- بانډارونه دي. لیکوال خامخا په ټولنه کې داسې څه په خپلو سترګوویني او یا یې له خلکو اوري چې که لږ بدلون ورکړل شي، نو په تول پوره طنزونه ځنې جوړېدای شي. د بېلګې په ډول یو سړی په بانډار کې ناست او د دولتي مامورینو له رشوت څخه سر ټکوي. وایي له کوچنیو مامورینو څخه نیولې بیا تر وزیرانو پورې ټول په فساد ککړ دي. بل ورپسې راغبرګه کړي چې ولسمشر خپله له فاسدو او رشوت خورو سره شریک دی، که ورسره شریک نه وای، نو فاسد مامورین به یې نه مقرر کول او یا به یې جزا ورکړې وای، خدای مې دې غاړه نه بندوي که ولسمشر له هر مامور سره شریک نه وي، نو له وزیرانو سره خو خامخا شریک دی، هسې دروغ وایي چې زه له فساد سره مبارزه کوم، داسې کوم او هغسې کوم. بل بانډاري بیا وایي: یاره زه خو وایم که ولسمشر رښتیا هم له فساد سره مبارزه کوي، نو خپل ټول وزیران، مرستیال وزیران، رئیسان، والیان او نورې غټې بلاوې دې په یوه پلمه ارګ ته وروغواړي او بیا دې د دوی په

(c) ketabton.com: The Digital Library

منځ کې ځانمرگي وکړي، په دې ډول به له افغانستان څخه فساد یو مخ ورک شي.

اوس که په دې ولسي باندار کې د خلکو نظریات سره راغونډ کړو، نو نه یوازې دا چې د طنز لپاره مو یو ښه موضوع پیدا کړه، بلکې د طنزي کیسې یو ښه پلاټ مو هم تر گوتو کړ. په دې کیسه کې هم اجتماعي انتقاد او هم د خندا تومنه شته، خو دا چې ولسمشر په څه ډول په ارگ کې ځانمرگی کوي د خندا پله یې نوره هم غني کېدای شي. زما د ډېری طنزونو موضوعات او کیسې له ولسي باندارونو غوره شوي دي. زما یو طنز (په ارگ کې ځانمرگی) چې په (۱۳۹۲ ه ش) کال لیکل شوی، موضوع او پلاټ یې د پورتني ولسي- باندار څخه غوره شوي دي.

۲: د موضوع په اړه څېړنه

کله چې لیکوال موضوع غوره کړه باید په ذهن کې یې ښه پخه کړي. داسې نه شي چې لکه ډاگي یا پوسته رسوونکی کیسې له ولسي- باندارونو څخه راواخلي او بیا یې کټ مټ په هماغه بڼه بیرته ولس ته ورسوي. لیکوال باید لکه یو مجسمه جوړوونکی د غره سپېره او زیږه ډبره په خپلو هنرمندو گوتو وتوږي، د ولس د خوښې، اړتیا، ذوق او غوښتنو سره سم یې وسکڼي او بیا یې ولس ته وړاندې کړي. په لومړي گام کې د موضوع ټولو اړخونو ته د لیکوال پام نه وراوړي، نو ښه لاره دا ده چې موضوع له ځان سره یاداښت او هغه اړخونه یې هم ولیکي چې تر دې مهاله د ده په ذهن کې راگرځي. تر یاداښت وروسته که څه هم لیکوال

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بل کار بوخت کېږي، خو ذهن يې له هماغې موضوع سره تړلـی وي، که لږ وخت وروسته بيرته پر هغه موضوع کار وکړي، نو موضوع به يې په ذهن کې ښه پخه او انکشاف ته چمتو شوې وي.

کله چې موضوع په ذهن کې پخه شوه او ليکوال ډاډه شو چې موضـوع په ليکنه ارزي، نو بايد د موضوع په اړه څېړنه وکړي. مـثلا کـه موضـوع طبي وي، نـو بايـد لـه ډاکټـر سره مشـوره وشي. کـه څـه هـم ډاکټـر بـه ليکوال نه وي، خو لږ تر لـږه پـه طبـي اصـطلاحاتو کـې مرسـته کـولای شي. د موضوع د مسلکي څېړنې تر څنگ له ليکوالـو سره مشـوره کـول هم ډېره گټه لري. که څه هم ځينې ليکوال دا کار شرم گڼي يا ډارېږي چې څوک به يې موضوع غلا او يـا بـه ناسـمه مشـوره ورکـړي، خـو مـا (همت) د ليکوالو لـه سـلا مشـورو ډېـره ښـه نتيجـه ترلاسـه کـړې ده. لـه داسې ليکوالو مې هم ډېر څه زده کړي چې آن د طنز الف و با هـم نـه پېژني. زه ځينې وختونه خپل طنزونه تر خپرېدو مخکې عامو خلکـو تـه هم لولم او د هغوی غبرگون گورم. غواړم پوه شم هغـه هـدف چـې مـا د طنز لپاره ټاکلی ايا خلک يې احسـاس کـولای شي؟ ايـا دوی تـه خنـدا ورځي او د خندا په پای کې اجتماعي ناخوالو ته متوجـه کېـږي؟ ايـا د طنز ژبه خوږه، ساده او د پوهاوي وړ ده؟

ليکوال بايد له ځانه وپوښتي چې ايا رښتيا يې طنز ليکلی او که يـې پـه دې نـوم هجـوه، هـزل يـا کوميـډي اثـر ليکلـی دی؟ ايـا رښـتيا يـې يـوه اجتماعـي بـې عـدالتي پـه نښـه کـړې او کـه يـې پـه غـير شـعوري ډول اجتماعي ارزښتونه تر پښو لاندې کړي دي؟ دې پوښتنو ته ځوابونـه پـه يوازې سر نه شو موندلای، نو ښه بـه دا وي چـې خپـل اثـار تـر خپرېـدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخکې له ولس سره شریک کړو. زه داسې څو لیکوال پېژنم چې لس شل کاله کاله د طنز په نوم لیکنې کوي، خو طنز نه شو ورته ویلای، هغه څه چې دوی یې طنز بولي نه یې خپله تعریفولای شي او نه یې لوستونکي هغسي انګېري.

ما څو واره له عامو خلکو څخه ډېر ښه نظریات اورېدلي دي. آن دا چې ځینې وختونه طنز ولیکم او د مشورې لپاره لازم څوک پیدا نه کړم، نو خپلو بچیانو ته یې لولم او د هغوی نظریات اخلم. زما په اند دا ضرور ده چې کله موږ کومه لیکنه ټولنې ته وړاندې کوو باید لومړی یې امتحان کړو چې مطلوبه نتیجه ورکوي که نه؟ که یې لازمه نتیجه نه ورکوله باید له سره کتنه ورباندې وکړو. زما په اند لیکوال باید تل ځان پوه کړي چې خلک د ده د لیکنو په اړه څه نظر لري؟ که داسي و نه کړي، نو د لیکنو سا به یې له زېږېدو سره سم ختلې وي.

۳: د هدفونو غوره کول

کله چې مو موضوع په ذهن کې پخه او لیکلو ته چمتو شوه، نو د هدفونو وار رارسېږي. په لیکنه کې هدفونه پر دوو برخو وېشلای شو چې یو اساسي او بل فرعي هدفونه دي. د بېلګې په ډول غواړو له کم عمره نجونو سره د بوډاګانو سړو واده کول وغندو. تر غور وروسته پرېکړه کوو چې طنز د لنډې کیسې په بڼه لیکو. غواړو وښیو چې په کیسه کې د نصرو لالا په نوم اویا کلن بوډا له یوې شپاړس کلنې نجلۍ سره د هغې له خوښې پرته واده کوي. اوس دې هدف ته د رسېدو لپاره باید څو فرعي هدفونه وټاکو. د بیلګې په ډول غواړو چې بوډا د لوستونکو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظر کې سپک معرفي کړو، د هـوس لېـونی يـې وښـيو، دا کـار يـې بـې ضرورته وګڼو، عملا يې داسې وښيو چې يو ناوړه کار يې کړی، باطله لار يې غوره کړې او خلک کرکه ځنې کوي، پـه جسـمي لحـاظ کمـزوری او آن دا چې پر خپلو پښو د ناوي خونې ته هم نه شي تلای. دا ټـول هغـه څه دي چې زموږ مرکزي هدف پياوړی کوي.

په طنز کې د هدف تر څنګ د پيغام خبره هم خورا مهمه ده. هغـه څـه چې د ليکنې په هره ليکه او پاراګراف کې د لوسـتونکو پـام هـدفونو تـه وراړوي پيغام بلل کېږي، نو ويلای شو چې پيغام هدف ته د رسېدو لپاره وسيله ده. که يو فرعي هـدف دا وي چـې نصرـو لالا پـه جنسيـ لحـاظ کمزوری وښيو، نو دې هدف ته د رسېدو لپاره د دې انځـوريز پـاراګراف په مرسته پيغام ورکولای شو:

((نصرو لالا د ناوي له مخ څخه شال پورته کړ، خوله يې ويړه شوه، لکـه د غوجلي موږي ژېړ او خيرن غاښونه يې ښکاره شول، په جېبونو کې يې ګوتي ووهلې. د ګوليو څو خيرن پاکټونـه يـې را وايسـتل، يـوې او بلـې خوا ته يې سره واړول، ببرې وروځې يې لکه د تږي خـره راوځړېـدې، يـو پاکټ يې ورپورته کړ او بيا يې بيرته په نورو پاکټونو کې ورواچاوه، له دې سره سم يـې رنـګ لکـه زعفـران ژېـړ واوښـت او لـه ځـان سره وبونګېـد: اوففففففففف! هغه زمـا د ځـوانۍ ګـولۍ څـه شـوې؟ لکـه چـې راڅخـه هېـرې شـوي دي)). کلـه چـې ګـورو نصرـو لالا د جنسيـ قـوت ګـولۍ خوري، نو په ذهن کې مو د طنز يو فرعي هدف ياني جنسيـ کمـزوري راګرځي، له دې سره سم مو د ښځو مظلوميت سـترګو تـه درېـږي او لـه نصرو لالا څخه کرکه کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوستونکی د طنز لوستلو په بهیر کې د پیغامونو په مرسته په نوبت یوه یوه فرعي هدف ته متوجه کېږي او له مرکزي هدف سره تړاو ورکوي. کله چې لوستل پای ته رسېږي، نو د لوستونکي ذهن پر مرکزي هدف تمرکز کوي. هدفونه باید جلا پر یوه کاغذ ولیکل شي چې وروسته په شعوري ډول هر هدف ته جلا جلا پام وشي، خو که هدفونه و نه لیکل شي، نو کېدای شي یو ډېر مهم هدف راڅخه پاته شي. که څه هم د لنډکیو طنزونو لپاره د هدفونو یادابنت ته اړتیا نشته، خو که طنزي ناول یا طنزي راپور لیکو، نو باید هدفونه یې مخکې له ځان سره یادابنت او د لیکنې پر مهال په خپل نوبت پام ورته وکړو.

۴: د لوښي یا قالب غوره کول

کله چې مو موضوع، څېرنه او هدفونه غوره کړل، د دې وخت دی چې مناسب لوښی، قالب یا چوکاټ ورته غوره کړو. باید پام وکړو چې لوښی د محتوا په اندازه وي. که د طنز محتوا په څلوریزه کې ځایېږي باید د قصیدې په قالب کې یې وړاندې نه کړو او که محتوا د ناول په اندازه لویه وي باید د لنډې کیسې په قالب کې وړاندې نه شي. که کوچنۍ محتوا ته لوی قالب غوره کړو تاوان یې دا دی چې لوستونکی ستړی کوي، طنز بې خونده، وچ او بې مفهومه ورته ښکاري او په نتیجه کې یې لوستل پرېږدي. دغه ډول که لویه محتوا په کوچني چوکاټ کې وړاندې کړو د موضوع جزیات نه شو وړاندې کولای، په دې صورت کې مجبور یو د موضوع ټولو اړخونو ته پام و نه کړو، پر هر څه سرسري تېر شو چې په نتیجه کې د طنز هنري او ریالستیک اړخ کمزوری کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قالب په غوره کولو کې د لیکوال استعداد او تجربه هم ضرور ده. که څوک شاعر نه وي، نو د نظم په بڼه طنز نه شي لیکلای، که په داستاني لیکنو کې برلاسی نه وي، نو د ناول، لنډې کیسې یا سفرنامې په قالب کې ښه طنزونه نه شي لیکلای. دغه ډول که څوک خبریال نه وي، نو په ژورنالیستیک قالب کې لیکل شوي طنزونه یې د خلکو نه خوښېږي، نو په کار ده چې لیکوال په هغو قالبونو کې طنزونه ولیکي چې پر هغه پوره حاکمیت ولري.

۵: د طنز لیکلو تخنیکونه غوره کول

تر قالب یا لوښي وروسته باید د طنز لیکلو تخنیکونه غوره شي. مخکې مو ویلي وه چې طنز له دوو اساسي ارکانو څخه جوړ دی چې یو اجتماعي انتقاد او بل خندوونکی انځور دی. انتقاد کول ډېر اسان کار دی، آن دا چې عام خلک هم انتقاد کولای شي، خو انتقاد له خندوونکي انځور سره تړل او بیا هغه په هنري انداز سره وړاندې کول په طنزي تخنیکونو یا ادبي صنعتونو پورې اړه لري.

د تخنیکونو غوره کول هم تر یوه بریده د طنز په موضوع او محتوا پورې اړه لري. تور طنزونه ځان ته جلا او سپین طنزونه جلا تخنیکونه لري. مثلا آیروني، د ستاینې په بڼه غندنه او ګروټیسک هغه صنعتونه دي چې په طنز کې د انتقاد خوا ځلوي او د ترخه یا تور طنز لپاره ښه نتیجه ورکوي. دغه ډول پاروډي، تشبیه، بدلون، مبالغه، سرچپه کول او ناسمه املا بیا هغه تخنیکونه دي چې په طنز کې د خندا اړخ پیاوړی چې له دې ډول تخنیکونو څخه معمولا د سپین طنز په لیکلو کې کار

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخيستل کيږي. که ليکوال د طنز تر ليکلو مخکې خپل استعداد او طنز محتوا ته پام وکړي او بيا په هغه رڼا کې د طنز ليکلو صنعتونه له ځان سره يادانبت کړي، نو په تول پوره طنز ليکلای شي.

پـــای

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخذونه:

۱: الفت، گل پاچا، (۱۳۳۹ه ش) لیکوالي، املا او انشا، کابل: پښتو ټولنه

۲: ادیب، عبدالکافي (۱۹۹۰م) خورې پاڼې، چارسده، پښتونخوا: ملت پبلیکېشنز

۳: بېنوا، عبدالروف،(۱۳۹۰ه ش) ادبي فنون،کندهار: علامه رشاد خپرندویه ټولنه

۴: باختري، منیژه، (۱۳۸۸ ه ش) انگبین نیشخند و شرنگ نوشخند، کابل: انتشارات سعید

۵: بشیر، ملالۍ، (۱۳۹۵ ه ش) غلبېل او کوزه، کندهار: ټاټوبی جریده، څلورم کال، پرله پسې اتمه گڼه

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦: پاڅون، کاتب، (١٣٧٦ه ش) د ښار په ستېډیوم کې، پېښور: دانش خپرندویه ټولنه
٧: پاڅون، کاتب، (١٣٧٦ ه ش) پندونه او خوندونه، پېښور: دانش خپرندویه ټولنه
٨: پاڅون، کاتب، (١٣٧٦ ه ش) د بنجاره هټۍ، پېښور: دانش خپرندویه ټولنه
٩: پولارډ، آرتر، (١٣٧٨ه ش) طنز، تهران
١٠:جهاني، عبدالباري، (١٣٩٣ ه ش) راز و نیاز، کندهار: نارنج خپرندویه ټولنه
١١: حبیبي، عبدالحی،(١٣٨۴ه ش) د پښتو ادبیاتو تاریخ، پېښور : دانش خپرندویه ټولنه
١٢: حبیبزی، طلا، (١٣٨٨ه ش) طنز او خندا، کابل: دانش خپرندویه ټولنه
١٣: حلیم، صفیه، (١٩٩۴م)د سندباد اووه سفرونه، پېښور: دانش خپرندویه ټولنه
١۴: خټک، خوشال خان،(١٣٩٣ه ش) د خوشال کلیات، کابل: دانش خپرندویه ټولنه
١۵: خموش،عبدالقدیر، (١٣٩٠ ل) په پښتو ادبیاتو کې د طنز پیدایښت او پایښت، ننګرهار: ختیځ خپرندویه ټولنه
١٦: روهي، محمد صدیق، (١٣٨۴ه ش) د پښتو ادبیاتو تاریخ، پېښور : دانش خپرندویه ټولنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷: روهي، محمد صديق،(۱۳۸٦ش) ادبي څېړنې،کابل: دانش خپرندویه ټولنه

۱۸: رحماني، عبدالرحمن، (۱۳۹۴ه ش) د موسیقۍ رنګونه او پیوندونه، کابل

۱۹: رشيدي، جمشيد، (۱۳۹۱ه ش)ادب تیوري،کابل: انتشارات نامي

۲۰: زېرى، صالح محمد، (۱۳۹۰ ه ش) کلیله او دمنه، کندهار: علامه رشاد خپرندویه ټولنه

۲۱: سادات، عاقله، (۱۳۹۳ ه ش) ادبڅېړنه، پېښور: میهن خپرندویه ټولنه

۲۲: شینواری، دوست،(۱۳٦۵ه ش) د ادب د تیورۍ اساسونه، کابل: دولتي مطبعه

۲۳: شمیسا، سیروس، (۱۳۸٦ه ش) انواع ادبي، تهران

۲۴: شېرزاد، محمد اقا، ادبي فنون، ۱۳۹۲ش، کابل

۲۵: ښکلی، اجمل،(۱۳۹۱ ه ش) د کره کتنې مکتبونه، ننګرهار: مومند خپرندویه ټولنه

۲٦: ښکلی، اجمل، (۱۳۹۰ه ش) کال سبکپوهه، کابل: دانش خپرندویه ټولنه

۲۷:ظفري، مظفر عالم (۱۹۹٦م) اردو صحافت مین طنز و مزاح، لاهور: پیروز سنز

۲۸: ظفر، ظفرخان، (۲۰۰۴م)د ناوي لور ، پېښور: یونیورستي بک اجنسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۹: عمید، حسن، (۱۳۸۱ ه ش)، فرهنگ عمید، تهران: موسسه انتشارات امیر کبیر

۳۰: غني، غني خان، (۲۰۱۴م) لټون، پېښور: یونیورسټي بک ایجنسي

۳۱: غضنفر، اسدالله، (۱۳۹۲ه ش)د نثر لیکلو هنر، ننګرهار: مومند خپرندویه ټولنه

۳۲: فریاد، سید فاروق، (۱۳۸۲ ه ش) هنر ګرافیک، کابل

۳۳: قانع، عصمت، (۱۳۹۴ه ش) د یاغیانو سرود، کابل

۳۴: کاڼی، محمد طاهر، (۱۳۹۴ه ش) بهرني لیکوال، کابل: علومو اکاډمي

۳۵: کریچلي، سیمون، (۱۳۴۹ه ش) در باب طنز ، تهران

۳۶: کوکه، داګلاس کالین، (۱۳۸۹ه ش) آیروني، تهران

۳۷: مخلص، ولي محمد،(۱۳۷٦ه ش) د لوی مخلص کلیات، کوټه: صحاف نشراتي موسسه

۳۸: مکي، ابراهیم، (۱۳۸۳ ه ش) شناخت عوامل نمایش، تهران

۳۹: مینه یار، عبدالوهاب،(۱۳۸۹ه ش) د خیال پسرلی،هلمند: هلمند ادبي بهیر

۴۰: مفید، حمید، (۱۳۹۱ه ش) ادم اوپن، انتشارات تاک

۴۱: مرچنټ، ویلیم ملوین، (۱۳۷۴ه ش) کومیډي، ایران: کتابخانه ملي ایران

۴۲: نوراني، جلال، (۱۳۹۱ه ش)هنر طنزپردازی،کابل: بیهقي کتاب خپرولو موسسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۳: نوراني، جلال،(۱۳۸۹ه ش) ادبیات دراماتیک، کابل: انتشارات سعید

۴۴: نوراني، جلال، (۱۳۹۰ش) پرودی و پرودی سازان، کابل: میوند خپرندویه ټولنه

۴۵: نوراني، جلال، (۱۳۹۰ش)گروتیسک، کابل: میوند خپرندویه ټولنه

۴۶: نظري، محمود، (۱۳۹۵ه ش) د طنز نړیوال تاریخ، لومړی ټوک، کابل: دانش خپرندویه ټولنه

۴۷: نظري، محمود، (۱۳۸۷ ه ش) طنز څه شی دی؟(۱۳۸۷ ه ش) کابل: دانش خپرندویه ټولنه

۴۸: نظري، محمود، (۱۳۸۷ ه ش) حاضر ځوابي کابل: دانش خپرندویه ټولنه

۴۹: هوتک، محمد،(۱۳۳۹ ه ش) پټه خزانه، کابل: د پوهنې وزارت

۵۰: هېوادمل، زلمی، (۱۳۷۹ه ش) د پښتو ادبیاتو تاریخ، پېښور : دانش خپرندویه ټولنه

۵۱: هیوادمل، زلمی، (۱۳۹۰ ه ش) د پښتو نثر اته سوه کاله ، کابل: دانش خپرندویه ټولنه

۵۲: هاشمی، محی الدین،(۱۳۷۲ ه ش)د لیکوالۍ فن ، پېښور: دانش خپرندویه ټولنه

۵۳: هاشمي، محی الدین،۱۳۹۳ ه ش)، د ادبپوهنې ځانګې، کابل: د افغانستان د علومو اکاډمي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۴: همکار، محمد ابراهیم، (۱۳۹۲ه ش) بدیع فن او پښتو شاعري، ننګرهار: مومند خپرندویه ټولنه
۵۵: همت، عبدالنافع، (۱۳۸٦ه ش) سپي څنګه مډالونه وګټل؟ کندهار: نارنج خپرندویه ټولنه
۵٦: همت، عبدالنافع، (۱۳۹۰ ه ش) سیاسي عینکې، ننګرهار: مومند خپرندویه ټولنه
۵۷: همت، عبدالنافع، (۱۳۹۵ ه ش) د نصرو لالا واده، کندهار: سورغر اوونیزه، (۴۱۲) پرله پسې ګڼه

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library